ÎMBLÂNZIREA
DIFERENȚEI
EuroPress

•

Îmblânzirea diferenţei

Stereotipizarea socială a scriitorului

Colecţia: Ochiul magic

Coperta: Florin Afloarei

Lector: Vlad Roman

Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu

Editura EuroPress Group

OP-22, CP-113, Sector 1, Bucuresti,

Cod 014780, Romania

Tel/Fax: 4021-2125692; 4021-3106618

E-mail: office@europressgroup.ro

http://www.europressgroup.ro

Anul apariţiei: 2013

Ediţie Digitală (pdf)

ISBN 978-606-668-045-5

Copyright © 2013 EuroPress Group

Parteneri:

www.librariapentrutoti.ro

www.bibliotecaeuropeana.ro

www.ideeaeuropeana.ro

www.contemporanul.ro

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu

privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal

Adriana Teodorescu

şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Îmblânzirea diferenţei

Sterotipizareasocialăascriitorului

Anchetă de

Adriana TEODORESCU

Premiile Conte

■ Gheorghe Schwartz ■ Daniel Vighi ■ Răzvan Ţupa ■ Şerban Axinte

■ Ovidiu Baron ■ Emil Raţiu ■ Maria-Ana Tupan ■ Dorin Ştefănescu

■ Mariana Gorczyca ■ Rita Chirian ■ Petrişor Militaru ■ Nicoleta Dabija

■ Titu Popescu ■ Daniel D. Marin ■ Constantin M. Popa

■ Francisc-Norbert Ormeny ■ Tatiana Dragomir ■ Alexandru Ciocan

■ Mircea Gheorghe ■ Mihai Vieru ■ Anda Ionaş ■ Paul Tumanian

■ Adriana Teodorescu ■

Anchetă de

Adriana TEODORESCU

Premiile Contemporanul

Osă vă invit la anchetă simplu, fără multă teoreti- e ceea ce ne face să fim. Dar prietenul meu, versatil cum e,

zare. Dacă va fi nevoie de ea, o vom chema la sfâr- mi-ar fi putut răspunde că, până la urmă, realităţile noastre

şit, să o clădim împreună, din şi peste opiniile au aţele lor roşii care ne traversează şi ne fac vizibili unii al-noastre adunate laolaltă. De fapt, o

să vă explic de ce am ne- tora, care ne colectează adesea, ca pe mărgele într-un şirag.

voie de dumneavoastră.

Că experienţa şi caracterul, expectanţele şi cunoştinţele, com-

Iniţial am avut impresia că cel ce m-a determinat să vă portamentul şi cuvintele noastre se repetă mai mult decât di-propun spre analiză procesul de stereotipizare pe care socie- feră şi toate ar putea, în ultimă instanţă, să nu se dovedească

tatea îl aplică, în anumite circumstanţe, scriitorului, a fost decât un stereotip.

un bun prieten pe ale cărui cuvinte canalul generos al Mes-

Vă propun, împreună cu redacţia revistei Contempora-

senger-ului mi le-a azvârlit de vreo două zile în faţă: nu-i aşa nul, ca, departe de a abandona o atitudine personală referică scriitorii devin, pe măsură ce înaintează în vârstă, tot mai toare la acest subiect şi, totodată, departe de a anula orgolioşi? Apoi mi-am dat seama că ideea unei discuţii pe distincţiile într-o masă amorfă, să descoperim împreună cât această temă trebuie să-mi fi apărut, măcar aşa, într-o scli- mai multe aspecte, semnificaţii, relevanţe ale stereotipizării pire, de fiecare dată când mi-a fost dat să aud că scriitorii scriitorului şi poate chiar a stereotipizării într-un sens mai sunt dezorganizaţi, lipsiţi de pragmatism, visători, senti- larg.

mentali, lubrici, parazitari, slabi la matematică, mai buni

Puteţi răspunde la oricare şi la oricâte din întrebările de

morţi decât vii. Şi, pe de altă parte, de fiecare dată când mi- mai jos. În câteva cuvinte, în câteva propoziţii, într-un eseu, a fost dat să văd scriitori purtându-şi ocupaţia prin lume ca într-o construcţie teoretică, în oricare mod vă puteţi apropia pe o haină, răsfoindu-şi propriile cărţi la cenaclu, creându-şi mai bine subiectul. Puteţi să uitaţi toată această introducere, nu doar opera, ci, cu stridenţă, imaginea, înfruntând, cu plete să nu luaţi în seamă nicio întrebare şi să vă creaţi alte in-

şi carnet de notiţe, ploaia, sau confraţii.

trări, alte abordări. Vă vom fi însă extrem de recunoscători

Totuşi, vreau să vă dezvălui că n-am răspuns nimic ace- dacă veţi dori să meditaţi asupra acestei teme şi să ne îm-

lui prieten, că am rămas în tăcere, împărţită între senzaţia că părtăşiţi opiniile dumneavoastră.

da, e tipic, şi sentimentul că generalizarea aceasta e un fel

de lesă pe care foarte probabil cineva o va apuca. Ar fi fost

● Care au fost primele stereotipuri cu care v-aţi confrun-

simplu să-i spun că acesta e un clişeu, că diferenţa şi limita tat, în calitate de scriitor?

● Care consideraţi a fi cele mai frecvente stereotipuri le- vită ca o subcategorie a stereotipizării artistului sau a inte-gate de scriitor?

lectualului?

● Stereotipizarea s-ar traduce exclusiv prin fabricarea de

● Scriitorii-cult contribuie la sedimentarea unor clişee,

stereotipuri?

sau, dimpotrivă sunt rupţi de ele, le contrazic într-o bună mă-

● Ambiguitatea statutului de scriitor (nu neapărat o me- sură?

serie, nu neapărat garanţia unei vocaţii) constituie, oare, un

● Putem vorbi despre anumite funcţii sociale ale stereo-

factor care generează vulnerabilitate în faţa stereotipiilor? tipizării în general şi ale stereotipizării scriitorului în parti-Sau, din contră, spre deosebire de alte realităţi ale lumii, cular?

scriitorul se sustrage mai uşor stereotipizării tocmai datorită

● Aţi întâlnit situaţii în care stereotipiile să conducă la o

acestei ambiguităţi?

discriminare pozitivă a scriitorului?

● Ce legături consideraţi că există, dacă există, între ste-

● Aţi folosit sau aţi observat la alţi scriitori folosirea, con-

reotip şi construirea socială a realităţii, între stereotip şi ar- ştientă sau nu, a unor stereotipuri pentru a obţine diverse hetip, stereotip şi model sau între stereotip şi mit?

beneficii: de relaţie, de imagine etc.?

● Au stereotipurile valenţe cognitive? Pentru cine?

● Credeţi că stereotipizarea, în special cea a scriitorului,

● Sunt stereotipurile generatoare de kitsch?

ar putea fi şi o formă de „îmblânzire" a celuilalt, a diferenţei?

● Care credeţi că sunt mecanismele socio-culturale prin

● Este stereotipizarea o formă de ficţionalizare îngustă

care se generează stereotipurile?

sau una de generalizare forţată?

● Este stereotipizarea o consecinţă a depărtării scriitor-

● Prin stereotipizare societatea se apropie sau se înde-

cititor, a unei diferenţe resimţite problematic, sau este în părtează de scriitor?

firea lucrurilor ca, până la urmă, orice să poate fi stereotipi-

● Există stereotipizări ale scriitorului în care vă regăsiţi

zabil?

sau pe care le creditaţi parţial?

● Stereotipul se manifestă el diferit în fiecare dintre re-

● Cel care aplică stereotipuri asupra scriitorului mani-

laţiile: scriitor-cititor, scriitor-scriitor, scriitor-necititor/opi- pulează

sau este manipulat? Pe cine manipulează sau de nie publică?

către cine este manipulat?

● Credeţi că notele romantice prezente în diversele ste-

● În relaţia scriitorului cu sine însuşi poate să apară fe-

reotipuri legate de scriitor îşi mai păstrează aceeaşi forţă sau nomenul de auto-stereotipizare? Este aceasta diferită sau încep să pălească?

echivalentă cu auto-mitizarea?

● Puteţi să identificaţi existenţa mai multor sub-stereo-

● Consideraţi că tendinţa de a cataloga stereotipiile (le-

tipizări ale scriitorului (ca de pildă, asociate scriitorilor ti- gate sau nu de scriitor) ca fiind, în general, negative este un neri, scriitorilor moderni, poeţilor, prozatorilor)?

stereotip?

● Se poate vorbi despre existenţa unei supra-stereotipi-

zări a scriitorului? Stereotipizarea scriitorului poate fi pri-

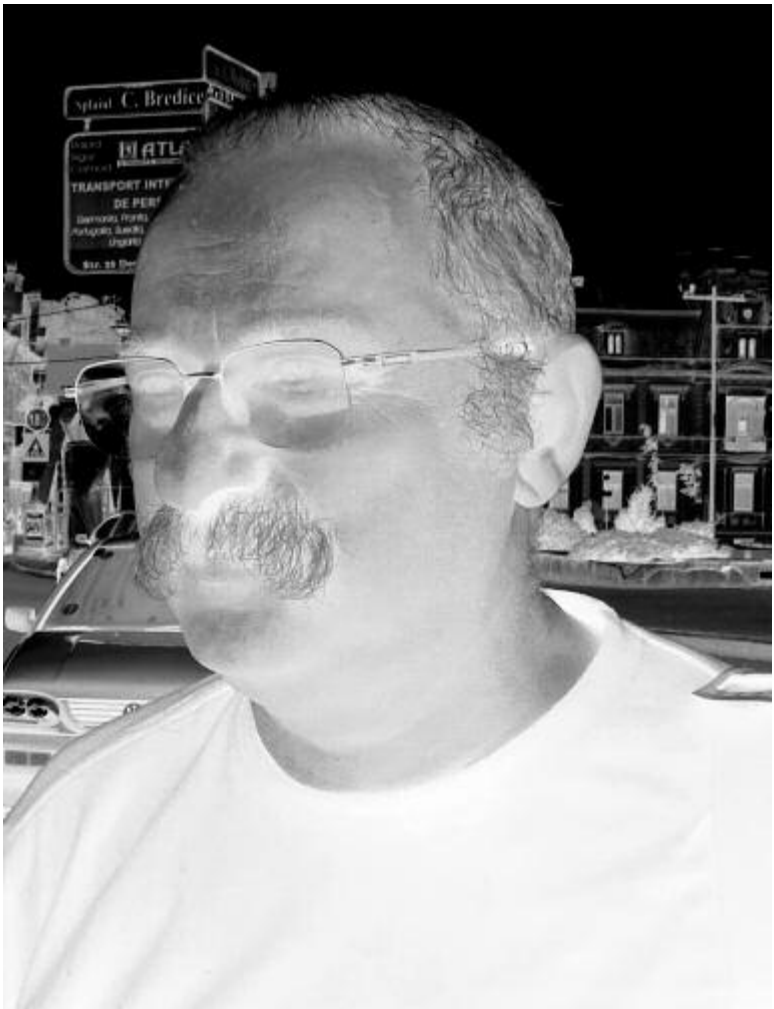

Gheorghe SCHWARTZ

Stereotipiile ne economisesc mult viaţa

1. În DEX (vizual), STEREOTIPIE este definit drept: „s.f. 1. (Instalaţie sau procedeu de) reproducere şi multiplicare a unei forme tipografice, prin turnare într-un metal sau prin mulare în cauciuc ori în alt material plastic a unei copii după această formă. ** Formă de tipar obţinută prin stereotipie (1). 2. Faptul de a se repeta ceva, de a fi mereu acelaşi. ** Simptom al unor boli mintale constând în re-

petarea automată de către bolnav a aceloraşi cuvinte sau a aceloraşi gesturi. [Pr.: - *re- o-*] - Din fr. Stéréotypie".

Pe de altă parte, dacă am înţeles bine, ancheta aceasta s-a născut din declicul pe care l-a produs afirmaţia: *„Nu-i aşa că scriitorii devin, pe măsură ce înaintează în vârstă, tot mai orgolioşi?"*

Căutând o legătură logică între definiţiile de mai sus şi enunţul în cauză, mi-a fost imposibil să decriptez în toată complexitatea urmuziană legătura dintre „o instalaţie sau [un] procedeu de reproducere şi multiplicare a unei forme tipografice, prin turnare într-un metal sau prin mulare în cauciuc ori în alt material plastic a unei copii după această formă" şi nici chiar între o „** Formă de tipar obţinută prin stereotipie" şi prejudecăţile sociale despre scriitori sau cele ale scriitorilor înşişi.

Janina şi Ion Ianoşi, Nicolae Breban şi Nicolae Balotă

Mai măgulitoare pentru creatorul nostru este „2. Faptul prezintă instalarea unui răspuns constant la un excitant care de a se repeta ceva, de a fi mereu acelaşi", chiar dacă se face în mod obişnuit nu stimulează un anumit receptor. (În si-trimitere şi la „** Simptom al unor boli mintale constând în tuaţii obişnuite, fără a se fi format stereotipul, nici un câine repetarea automată de către bolnav a aceloraşi cuvinte sau a nu salivează la aprinderea unui bec…) Toată educaţia şi in-aceloraşi gesturi". Este într-adevăr măgulitor să se spună strucţia asta face: creează deprinderi care, din acte con-despre tine că eşti mereu acelaşi, deşi de aici trebuie să iei în ştiente, devin acţiuni automatizate. Fără asemenea considerare că dacă „eşti mereu acelaşi", nici nu progresezi deprinderi ar trebui să învăţăm şi să reînvăţăm din nou şi în vreo direcţie. Da, dar nici nu regresezi. Ceea ce nu e puţin din nou toate actele noastre. Problema nu este că devenim lucru! Iar dacă acceptăm definiţia „normalului" drept o medie roboţii unor automatisme, ci ce şi cum învăţăm, ce şi cum se a contrariilor, e limpede că un autor autentic nu este o medie, transformă în stereotipiile noastre zilnice. Doar geniile sunt deci nu este normal.

cele ce pot să iasă din ele: de pildă, Newton, în legendă, a me-

2. Dând la o parte definiţiile, tind să accept mai degrabă ditat sub un pom şi vântul a smuls un fruct de pe o ramură, contextului sensul de

prejudecată. Pentru că nici stereotipiile fruct care i-a căzut savantului pe creştet. Păi, orice om nor-

şi nici prejudecăţile nu pretind un act de gândire, ci se mul- mal ar fi hotărât că lucrul cel mai bun e să se mute de sub un ţumesc să declanşeze nişte automatisme. Da, automatisme pom din care cad poame care te pot lovi. În loc de aceasta,

există destule şi în percepţia scriitorului şi despre scriitor. Newton ar fi extras din această întâmplare legea gravitaţiei Ca de exemplu: „Artistul (scriitorul) este acea fiinţă care este universale. Da, are dreptate dicţionarul: geniile nu raţio-

înzestrată cu un simţ special, capabil să intre în contact cu *in-* neză la fel ca toţi oamenii, deci nu sunt normale. Dovadă că

spiraţia". Iar despre inspiraţie s-au clădit numeroase tomuri numeroase genii n-au fost în stare să-şi administreze cu folos roz, pline de cugetări admirative. Sau chiar propoziţia amin- viaţa, prea multe dintre ele au murit în mizerie, deşi aveau tită în deschiderea anchetei: *„Nu-i aşa că scriitorii devin, pe* oul de aur în mână.

măsură ce înaintează în vârstă, tot mai orgolioşi?" Păi, dacă

4. Stereotipiile ne economisesc mult viaţa: dacă ar trebui

un prozator ar aştepta plin de încredere apariţia esoterică a să analizăm de fiecare dată orice cuvânt, ne-ar trebui neuro-inspiraţiei pentru a aşterne pe hârtie romanul său de 600 de nii unui calculator supra-performant pentru a ne putea des-pagini, nu i-ar ajunge nici zece vieţi norocoase spre a-şi ter- curca cât de cât în viaţă. (Dar şi calculatoarele sunt unele mai mina proiectul. Or, puţini prozatori au parte de zece vieţi no- inteligente, altele mai puţin. Un program de şah va analiza rocoase. Iar scriitori orgolioşi am întâlnit destui chiar şi la de fiecare dată toate răspunsurile posibile, chiar şi mutările vârste june, chiar şi în lipsa existenţei unei opere.

pe care le-a aplicat de nenumărate ori. Şi va face aceleaşi gre-

3. Stereotipiile nu sunt, în fond, decât nişte reflexe la si- şeli.)

tuaţie. Nu trebuie să fii neapărat câinele lui Pavlov pentru a

Stereotipizarea socială a scriitorului reprezintă tot un set

saliva la mirosul unei mâncări bune sau chiar la clopoţelul de

deprinderi însuşite prin educaţie. Scriitorul este o fiinţă

care te invită la masă. Reflexul la situaţie, stereotipia, re- specială, cam boemă, dezordonată, incapabilă de viaţa tih-

Ion Pop

Nicolae Breban

şi Nicolae Manolescu

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

13

nită, „mic-burgheză” în sensul călduţ al cuvântului. Şi, pe de- tre ei nu se dovedesc defel capabili de performanţe orale, că

asupra, scriitorii au şi ciudăţeniile lor, ticurile lor. Mulţi sunt alţii sunt chiar antipatici, că unii dintre ei – fără barbă, fără

pur şi simplu de nescos în societate. Şi, să nu uităm, scriito- chelie, fără nici un fel de semn particular remarcabil – nu rii – ca şi alţi artişti – stau zile şi nopţi în cârciumile cele mai sunt mai interesanţi decât majoritatea trecătorilor de pe imunde, se ceartă între ei şi se pare că îşi extrag seva crea- stradă. „Să-l fi văzut cum s-a bulucit la bufet şi cum s-a mân-toare din medii atât de nesănătoase. Despre viaţa intimă a jit tot în vreme ce înfuleca a treia porţie. Eu nu-l voi mai scriitorilor nici nu e măcar pudic să dai prea multe amănunte: putea citi niciodată!" „Dar l-ai zărit de atâtea ori la televizor!"

se îndrăgostesc uşor, au un libido nesătul, încearcă să profite „Ei, acolo parcă-i altă persoană! Acolo nu înfuleca atât de diz-de orice femeie. Dar ce femeie normală poate să suporte sti- graţios!".

lul lor de viaţă? Aproape că putem face şi un portret robot al

5. Aşadar, se precizează în definiţie „2. Faptul de a se re-

scriitorului (destul de asemănător, de altfel, cu cel al crimi- peta ceva, de a fi mereu acelaşi. ** Simptom al unor boli min-nalilor, încât e de mirare cum de nu s-a ocupat Lombroso mai tale constând în repetarea automată de către bolnav a mult de aceşti indivizi atât de incomozi, deseori atât de greu aceloraşi cuvinte sau a aceloraşi gesturi." Iar despre marii de stăpânit. Şi nici Lavater nu s-a aplecat suficient asupra scriitori se spune că nu scriu decât mereu aceeaşi carte. Şi, fi- fizionomiei scriitorilor. Probabil pentru că portretul robot al indcă nu este etic să afirmi că marii scriitori se repetă mereu, scriitorului era de acum gata finisat în mintea majorităţii po- se precizează că „aduc de fiecare dată noi faţete ale aceleiaşi pulaţiei: un cap fie cu părul vâlvoi, fie chel, o faţă acoperită teme". Ale aceleaşi obsesii. Aşa că oamenii înţelepţi, cuge-de o barbă bogată, o ţinută fie fals academică, fie stridentă tând profund şi aţintindu-şi privirea asupra ta, te vor întreba: etc.) „Un scriitor care nu se încadrează în aceste clişee este de „Toţi am dori să fim Eminescu (sau Shakespeare, sau Ceraşteptat să nici nu producă opere de valoare."

vantes etc.), dar ai fi dispus să preiei şi viaţa marelui poet

Prin felul lor de a fi, prin apariţiile lor stranii, mai nou (sau dramaturg, sau prozator etc.)?" Asta pentru a nu ne lua prin covorul roşu pe care se plimbă toată ziua, scriitorul este nasul la purtare! Marele creator a fost neapărat un nefericit un personaj inspirând cea mai mare admiraţie. (În presa din („Ai fi dispus chiar să-ţi pierzi şi un braţ în luptă, la fel ca şi România, dar nu numai, jurnalişti de certă notorietate, di- Cervantes?"), un trădat în dragoste şi un bărbat trăind

în rectori de opinie, ţin ca sub numele lor să apară şi specifica- mari lipsuri materiale şi bineînţeles un neînţeles de cei din rea că sunt scriitori, ba chiar membrii ai Uniunii Scriitorilor. jur. El n-a fost ca noi, el a fost mult deasupra noastră. El, Asta deşi publicul îi cunoaşte din editoriale şi de pe ecranele scriitorul, mai ales dacă nu mai este printre cei vii, parcă nici televizoarelor – unde sunt veşnic prezenţi – şi nu din litera- n-a făcut parte din societatea umană. Care, nu-i aşa, este tura lor, care nu le-a adus nici o popularitate.) Zeii, se spune, parte a regnului animal. Cum să spui despre marele scriitor nu este bine să coboare printre muritori. Am auzit de foarte că face (a făcut) parte din regnul animal? Dacă mai este asi-multe ori că autori celebri au dezamăgit profund, atunci când milat şi ca simbol naţional, scriitorul devine stindard de re-au fost cunoscuţi în carne şi oase, dovedindu-se că mulţi din-

prezentare şi de luptă. Cum să faci parte din acelaşi regn cu un stindard de re-

prezentare şi de luptă?

6. Stereotipizarea socială a scriitorului se explică şi prin aceea că scriitorul

este o persoană publică, o persoană al cărui glas se poate face auzit. (Un pre-

zumtiv duşman de clasă! Faţă de care trebuie să fim mereu precauţi.) Când un

oarecare spune ceva, ştii la ce se referă, când un scriitor spune ceva, trebuie să

fii mereu atent la ce a vrut să afirme cu adevărat. Mai toţi paşoptiştii au fost

scriitori. Şi n-au pus ei la cale de o revoluţie? Cu asemenea elemente nu e de

joacă!

7. Stereotipurile sunt fenomene social-istorice. În antichitate coroana de

lauri avea un prestigiu enorm. În evul mediu, scriitorii – ca toţi artiştii – stă-

teau pe posturi de bibelou prin vitrinele mai marilor zilei. Care îi hrăneau şi se

lăudau cu ei. Motiv pentru care artiştii le închinau fireşti dedicaţii pline de mă-

reţie. În societatea modernă, mai ales în Galaxia Guttenberg, scriitorul a urcat

în zonele rarefiate. Unde acolo şi-a creat nimbul. În societatea contemporană,

nimbul acesta a devenit mult mai fluid, mai transparent, mai puţin strălucitor.

Şi cum să fie altfel, dacă a apărut *showbiz*-ul, când atâtea fete n-ar da o zi de

viaţă de top model pentru o carieră de scriitoare, iar maneliştii câştigă de mii de

ori mai mult decât poeţii? Şi când fiecare mişcare a starurilor efemere este pân-

dită de o armată întreagă de paparazzi? Şi când stereotipiile despre vedetele zilei

sunt vândute bine, cu cât sunt mai învelite în staniolul cel mai strălucitor?

Stereotipurile despre scriitori se nasc şi se consolidează tot prin mass-media,

în special prin televiziune. De aceea, în societăţile cu ierarhii create în acest fel,

opera joacă un rol tot mai neînsemnat, sub lumina reflectoarelor stând doar au-

torul.

8. În ceea ce mă priveşte, nu cred că sunt un scriitor valabil, întrucât mare

parte dintre stereotipiile despre scriitori nu mi se potrivesc. Iar atunci când am

simţit că voi deveni, totuşi, scriitor, n-am încercat să mă aliez tabloului precon-

ceput.

Fac parte dintre marii naivi, marii orgolioşi, care mai cred că opera este cea

care contează şi nu scriitorul. Cu toate stereotipiile şi cu toată mitologia din jurul

lui.

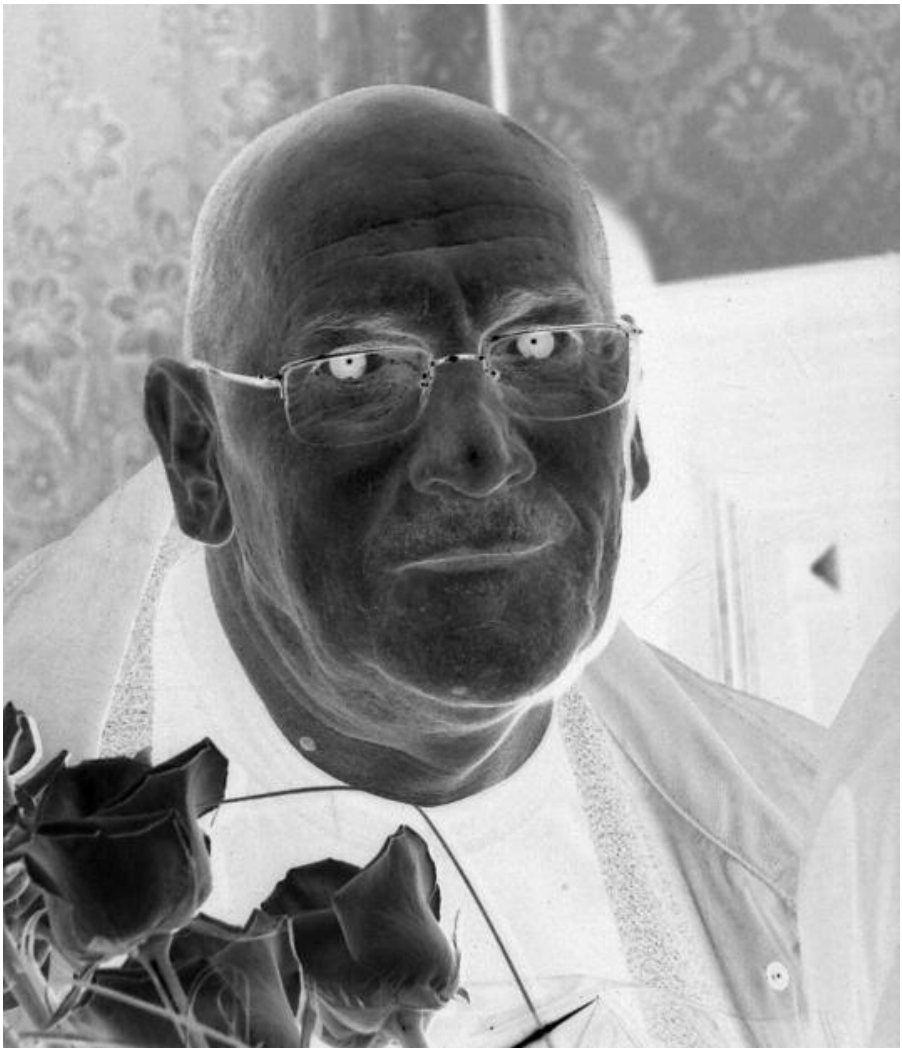

Eugen Suciu

Mircea Cărtărescu

potriva canonului, să fii prin împotrivire, prin negare, prin

sastisire şi lehamite. Prin zeflemea şi curajul de ieşi din rând.

Acesta este stereotipul modernităţii care urcă din vremea

Sturm und Drang până la blugii generaţiei beat. Nimic mai

atrăgător, mai proaspăt, mai provocator. Stereotipul libertă-

ţii şi al scriitorului ca vestitor, ca înainte-mergător. Scrutat

de o privire acră, rece şi cinică, scriitorul ca fiinţă liberă,

Daniel VIGHI

poate fi socotit un stereotip. De aici se nasc alte două stereo-

tipii: scriitorul este o conştiinţă lucidă a lumii sale sau, dim-

Discursul politic este eficient dacă ajunge

potrivă, este un mesianic buimac, un posedat, un ins vizitat

stereotip şi dacă nu oboseşte de stereotipia sa de nebunie care trebuie alungat din cetate pentru a păstra

bunul simţ social netulburat.

● Stereotipizarea s-ar traduce exclusiv prin fabricarea

● Care au fost primele stereotipuri cu care v-aţi con- de stereotipuri?

fruntat, în calitate de scriitor?

Întotdeauna stereotipizarea este expresia procesului care

În prima tinereţe am crezut că scriitorii sunt o castă fe- îi dă naştere. Nu trebuie uitat nici o clipă faptul că stereoti-ricită. O lume superioară care trăieşte deasupra gloatei in- pizarea este urmarea unei comodităţi mentale. Ea se naşte culte, a omului oarecare lipsit de anvergura unui destin din nevoia de a trăi fără complicaţii ideatice. Din această

literar .

cauză stereotipia este expresie a ideologiei, care e cea mai co-

● Care consideraţi a fi cele mai frecvente stereotipuri mună modalitate de a trăi fără complicaţii ideatice. Este o

legate de scriitor?

suspendare, un vacuum, o sastiseală mulţumită de sine a

Sunt multe şi complicate. Publicul cititor are rolul lui în gândului. Când este născătoare de stereotip, gândirea se află

construcţia stereotipă a imaginii scriitorului, dar şi scriitorii în concediu, deşi pretinde şi crede altceva. Dacă este dublată

construiesc una: sunt boemi, alcoolici, răzvrătiţi, inadaptaţi, de îngăduinţa de sine, devine născătoare de autostereotipii.

supăraţi pe tot – şi asta e partea plăcută, este un stereotip al Când gândirea judecă definitiv şi mesianic este aleostereoti-modernităţii ca tradiţie a insurecţiei şi a răzvrătirii. Din vre- pie (vezi Dicţionarul de psihologie socială, Editura Ştiinţifică

mea lui Goethe tânăr până la tinerii furioşi din lumea lui şi Enciclopedică, 1981, p. 232) şi are în vedere rezolvarea di-Alan Silitoe sau Jack Kerouac, totul este marcat de revolta ficultăţii de a trăi în alteritate etnică, socială sau religioasă.

demnă, interesantă, antiburgheză. Să fii împotriva sistemu- În consecinţă, nu cred că se nasc stereotipiile altfel decât prin lui, să fii altfel, să fii de prin bolgiile underground, să fii îm- stereotipizare. Este un non-sens să susţii altceva. Stereoti-

pia este realitate predicativă. Pe de altă parte, e adevărat că aproape de existenţă-ca-fapt-în-devenire care este nonste-putem depista condiţii favorizante ale procesului de stereoti- reotipul suprem. Proza ratează adesea nonstereotipia poeziei pizare. Acestea sunt ontologice şi au în ele o realitate sub- pentru că vrea să „explice explicit!”. Adică ideologic. Există

stantivală. Ca să fabrici stereotipuri trebuie să ai ontologic şi exemple diferite: proza cehoviană sau aceea kafkiană „ex-disponibilităţi

necesare. Bunăoară să fii atras de încremeni- plică implicit". La fel Cervantes sau Melville. Aceste mari rea unor postulate metafizice: lumea e aşa (creaţionistă sau creaţii epice sunt, cu mijloacele prozei, mai aproape de non-evoluţionistă, şi doar aşa!) şi orice alt postulat mundan este stereotipia superbă a poeziei.

o greşeală, o erezie, un fapt reprobabil. Aceasta în ce priveşte

● Ce legături consideraţi că există, dacă există, între

felul în care se produc stereotipiile religioase şi ştiinţifice.

stereotip şi construirea socială a realităţii, între stereotip şi

Mai putem depista şi alte disponibilităţi ontologice ale arhetip, stereotip şi model sau între stereotip şi mit?

stereotipiilor non-religioase: semidoctismul, gândirea ulti-

Totul este stereotip în social. Devine stereotip. Discursul

mativă, tare, gândirea care oprimă judecata valorică. Apoi si- politic este eficient dacă ajunge stereotip şi dacă nu oboseşte guranţa ca temei al fiinţei care nu are dubii. Fiinţa „tare şi de stereotipia sa. Toate valorile pozitive ale corectitudinii po-adevărată". Fiinţa care s-a salvat din meandrele propriilor litice se întemeiază pe o bună înrădăcinare a „stereotipului slăbiciuni. Adăugaţi la urmă datul ontologic cel mai de bun": antisemitismul, rasismul, fanatismul religios, cel na-seamă: prostia, mai bine spus mausoleul ei cuprinzător în ţionalist. Totul poate fi corectat prin inseminarea în şcoală şi care se topesc toate cele de mai sus – uneori subtil, deştept, în societate a unor sume de stereotipuri pozitive. Cred că este cult.

bine să educi lumea pentru lucrurile bune, chiar dacă sunt

● Ambiguitatea statutului de scriitor (nu neapărat o neinteresante. Diavolul este întotdeauna nestereotip, este in-

meserie, nu neapărat garanţia unei vocaţii) constituie, oare, teresant şi trăieşte aventuros. Binele este plicticos, stereotip, un factor care generează vulnerabilitate în faţa stereotipii- fără glorie, este asemenea premiantului clasei faţă de lumea lor? Sau, din contră, spre deosebire de alte realităţi ale lumii, celor din ultimele bănci. Cei din faţă sunt stereotipici. Cei din scriitorul se sustrage mai uşor stereotipizării tocmai datorită spate, dimpotrivă. Dostoievski avea dreptate când remarca acestei ambiguităţi?

faptul că răul şi personajul negativ estet mai profitabil este-

Dimpotrivă! Scriitorul autentic este cel mai puţin vulne- tic şi mai reuşit artistic. Infernul dantesc este un exemplu.

rabil la stereotip atunci când scrie bine. Adică nestereotip. În religie stereotipia este ritualism, nu o găsim în trăirea mis-Creaţia literară adevărată este concretă, individuală, are în tică şi în rugăciunea recomandată de Isus.

vedere irepetabilul şi neseriabilul. Literatura scrie despre ţă-

● Au stereotipurile valenţe cognitive? Pentru cine?

ranul Ion nu despre ţărani. Omul ca stare irepetabilă este

Stereotipurile au valenţe cognitive pentru cei care gân-

miza literaturii adevărate. Cel mai departe de stereotip este desc lucruri la care nu gândesc. Aceştia ştiu înainte de a des-poezia. Poezia este fulguranţă, mişcare, cuprindere totală în coperi ce au descoperit.

puţin a infinitului nestereotip. Poezia autentică este cea mai

● Sunt stereotipurile generatoare de kitsch?

Întotdeauna stereotipurile sunt generatoare de kitsch. Este aşa deoarece kitschul este multiplicare, serie, repetabilitate. Nu altfel sunt stereotipurile culturale. Pe de altă parte, timpul schimbă perspectivele şi scoate kitschul din propria sa condiţie. Obiectele kitsch din vremea lui Ludovic al

XIV-lea nu mai sunt astăzi insuportabile estetic. Literatura iscusită se poate folosi de kitsch pentru a ilustra stereotipia lumii nesemnificative existenţial pe care o proiectează în semnificaţie estetică non-stereotipă.

Ion Vianu şi Paul Cornea

Augustin Buzura

şi Cristian Teodorescu

Nu ştiu dacă sunt neapărat stereotipuri dar ştiu că, atunci când cineva îţi spune că este scriitor, s-ar putea să ai

surprize în legătură cu respectarea *dead-line*-urilor. Mai ni-

ciodată un scriitor nu poate să îţi trimită în timp util o lu-

crare. Dar asta nu este neapărat ceva rău. Apoi, revistele

literare poţi să fii sigur că vor publica textul pe care l-ai tri-

mis în noiembrie pe undeva prin martie.

Probabil că şi contrazicerea stereotipurilor traduce un

Răzvan ŢUPA

impuls de stereotipizare.

Din păcate, scriitorii se sustrag foarte uşor şi de la pro-

Kafka dornic să meargă pe motocicletă (cum

priul lor statut, ceea ce îi cam îndreptăţeşte să fie orice vor ei.

apare în corespondenţă) nu prea se potriveşte Nu întotdeauna cu succes, dar, pe de altă parte, orice scriitor *cu imaginile subţiate de tot felul de siropuri*

cred că este conştient că dacă ar avea succes în alt domeniu i

criticoide

se va reproşa faptul că a uitat scrisul.

Fiecare dintre elementele pe care le menţionaţi (con-

struirea socială a realităţii, şi arhetip, stereotip, model şi mit)

funcţionează ca o traducere a condiţiei scriitorului în orice

Prima dată când mi-am pus problema unui stereotip context. Dacă vorbim despre un scriitor care nu încearcă

legat de scriitori a fost atunci când, ajuns la Botoşani pentru decât să semene cu ce îşi închipui lumea despre scriitori, a ridica premiul Mihai Eminescu pentru debut, am întârziat avem, probabil cea mai directă descriere a unui individ care patru zile după ceremonia oficială. De fapt eu nu ştiam de este exact opusul scriitorului. Nu ştiu dacă v-aţi dat seama, premiu şi am aflat mult prea târziu ca să mai

ajung la festi- dar cei care arată ca nişte scriitori sunt exact cei care nu prea vitatea oficială. Din gară am plecat repede în căutarea unui sunt scriitori.

microbuz care să mă ducă la Ipoteşti. Abia atunci când am

Ar fi frumos să credem că stereotipurile ar avea valenţe

ajuns în biroul domnului Valentin Coşereanu am aflat că în cognitive. Dar un stereotip nu funcţionează decât ca o eti-gară mă aştepta şoferul Memorialului Ipoteşti. Ceva mai târ- chetă. Iar etichetele se pot pune pe orice. Cei mai buni scrii-ziu a ajuns şi cel care mă aşteptase, un domn de vârsta mea tori pe care îi cunosc nu seamănă deloc cu Hemingway şi, din care s-a scuzat: „Nu v-am recunoscut. (nici nu avea de unde câte ştiu, nici măcar Hamingway nu avea foarte multe în

de altfel, dar bănuiesc eu că se aştepta la orgoliul pe care îl comun cu imaginea care i se face prin manuale. Cu atât mai pomeniţi în formularea temei) Mă aşteptam să vină un poet puţin un Kafka dornic să meargă pe motocicletă (cum apare

mai în vârstă, cu burtă şi barbă". E adevărat, nu prea mă ca- în corespondenţă) nu prea se potriveşte cu imaginile subţiate lificam pe atunci la niciuna dintre aceste secţiuni.

de tot felul de siropuri criticoide.

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

Kitsch-ul însuşi este un stereotip. De fapt, până şi sta- mânt. Iar unul dintre cele mai jenante stereotipuri este chiar tuetele chinezeşti ori indiene originale pe care le poţi vedea numele scriitorului. Avem atâtea nume de mari scriitori, atâ-

prin British Museum seamănă teribil cu reproducerile kitsch, tea titluri de mari cărţi, că uităm să ne dăm seama şi ce se în-deosebirile sunt atât de mici încât nu este deloc de mirare că tâmplă în ele. Ştiu şi critici literari specializaţi în liste de în termenii comerţului generalizat pot scăpa. De altfel eu nume şi titluri. Este destul de amuzant.

sunt sigur că în piaţa Moghioroş ar fi foarte greu să vinzi o

Bietul romantism nu ştiu când o să scape el însuşi de ste-

statuetă budistă originală la un preţ mai mare decât trei um-
reotipurile care i-au fost puse în cârcă.

brele de plastic.

Aproape tot ceea ce ne vine în minte atunci când vorbim

Probabil că mecanismul cel mai important în generarea în termeni generali despre scriitori este un stereotip. De la

stereotipurilor este comoditatea. Este mai uşor să lipeşti o curente literare la grupuri şi societăţi. Probabil iluzia vine de etichetă cuiva care trage de tine să fie recunoscut. De fapt ne- la eroarea istoriei literare. Istoria literară este stereotipul su-voia de recunoaştere este cea mai comună idee lipită pe frun- prem. De altfel istoria literară nici nu are cum să existe.

tea scriitorului.

Exista numai istoricii literari şi ei trebuie să îşi inventeze un

Nu, stereotipizarea nu este o consecinţă a depărtării obiect, ca noi toţi.

scriitor-cititor, ci dimpotrivă. Apropierea excesivă a celor doi

Sigur că se poate vorbi despre existenţa unei supra-ste-

a provocat stereotipurile. Este destul de comun să te trezeşti reotipizări a scriitorului. Este vorba despre stereotipizarea cu scriitori care fac treburi pe care nu le stăpânesc în socie- naţiunii ca un criteriu de unitate locală. Ideea de naţiune a tate (dau premii, conduc fundaţii, explică filozofie, fac co- fost inventată numai pentru a oferi o justificare politică unui mentarii prin televiziuni) astfel încât, mai devreme sau mai nou stil de societate şi de conducere: cea burgheză, la jumă-

târziu, ajungi să crezi că un scriitor trebuie neapărat să fie ri- tatea secolului XIX. Până atunci această justificare era nobi-dicol. Ba îl mai împingem şi pe Don Quijote în faţă, ca şi cum liară, în descendenţă divină cum ar veni. Ironic este faptul, că

asta este scuza finală. Ceea ce scapă scriitorilor de foarte pe rând, atât burghezia cât şi proletariatul (care a încercat multe ori este faptul că, dintre toate categoriile sociale, ei să propună o alternativă) s-a trezit abordând aceeaşi morgă

sunt singuri care, la nivel social, îşi permit să nu aibă drep- precum cei pe care îi contestau. Şi în final s-au mulţumit să

tate. Mishima, Céline, Ezra Pound sunt exemple strălucite îşi cerşească legitimarea de la aceleaşi concepte tot mai de-ale acestui permis de eroare pe care profesia de scriitor ţi-o păşite de realitate. De altfel se poate observa cu ochiul liber oferă, dar care nu prea se activează decât atunci când îţi faci incapacitatea acestor concepte de a mai răspunde realităţii treaba de scriitor bine.

de azi.

Ce bine ar fi să se manifeste stereotipul în vreun fel! Din

Din momentul în care un scriitor cult devine un stereotip,

păcate, stereotipul nu are nicio treabă cu manifestarea. Este şi-a ratat menirea. Doar subminând aceste stereotipuri se numai zgomot de fond. Nu spune nimic şi nici nu exprimă poate vorbi despre o şansă a literaturii în realitate.

nimic. Doar eternul sunt jenant de 2000 de ani pe acest pă-

Adriana Teodorescu

Premiile Contemporanul. Constantina Raveca Buleu, Augustin Buzura, Aura Christi, Răzvan Voncu, Daniel Cristea Enache

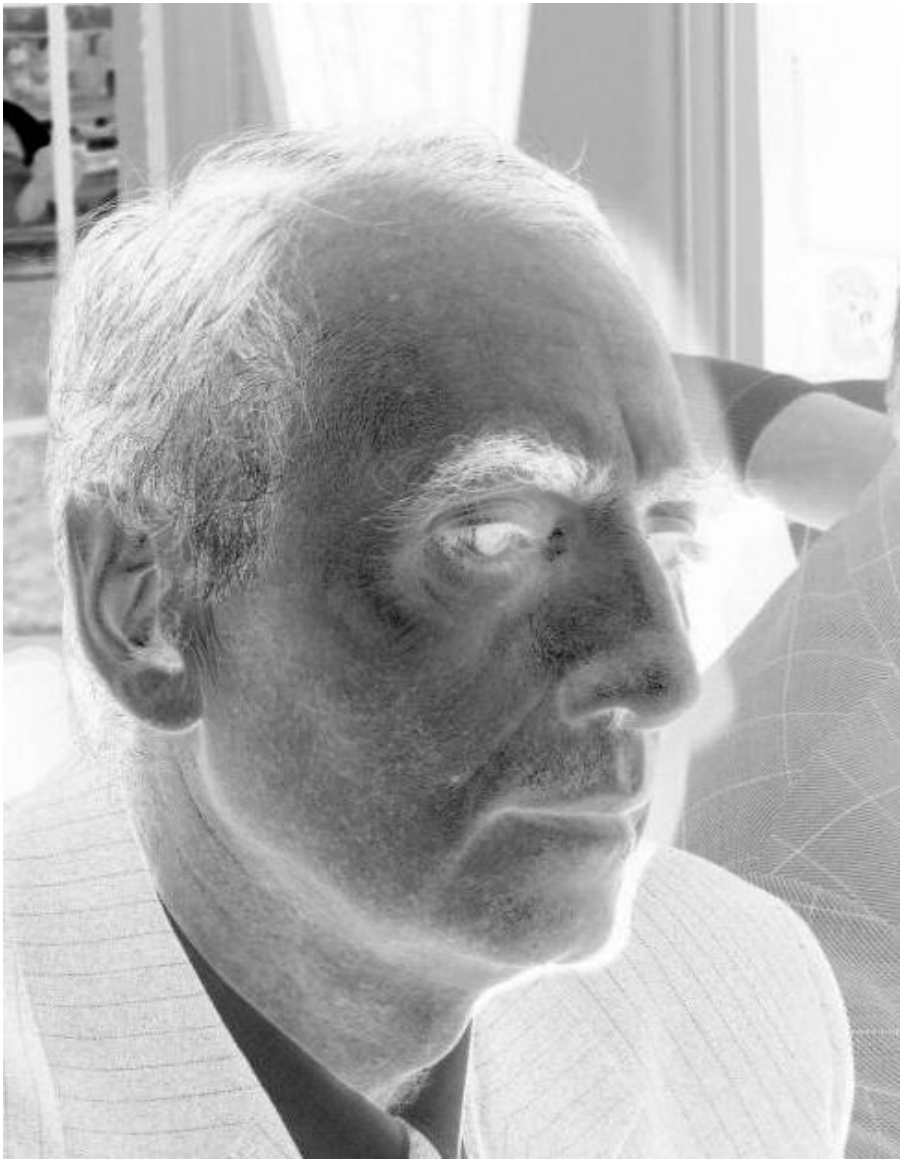

Radu Călin Cristea

Ion Ianoşi, Aura Christi, Nicolae Breban, Augustin Buzura.

Fotografie de Cristina Breban

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

27

Putem vorbi despre anumite funcţii sociale ale stereoti-

Societatea este făcută din oameni. Ea nu face nimic. Doar

pizării în general şi ale stereotipizării scriitorului în particu- ceea ce fac sau susţin oamenii care o formează.

lar. O categorie stereotipizată răspunde mai bine la

Da, există stereotipizări ale scriitorului în care mă regă-

manipulare. Este veşnic manipulabilă şi etern stupidă.

sesc. Aceea că este imoral ca scriitorii să primească bani de-

Da, am întâlnit situaţii în care stereotipiile să conducă geaba, doar pentru ceva ce au făcut altă dată. Susţin şi voi la o discriminare pozitivă a scriitorului. În orice moment aş susţine mereu că unul dintre motivele principale ale autis-susţine o antologie de poeţi ţigani sau gay doar pentru că este mului culturii din România este învârtirea banilor fără ni-o zonă complet neexplorată în limba română. Şi nu cred că ciun fel de intenţie perspectivă. Nu am văzut până acum

trebuie să fii prea atent ca să îţi dai seama că acestea sunt niciun program care să urmărească selectarea proiectelor va-nişte zone ale societăţii româneşti de azi cât se poate de reale. labile. Numai ungerea numelor care dau bine.

Dar tradiţia stereotipului este lungă şi mai românească decât

Din momentul în care vorbim despre manipulare, însă,

orice.

îmi pierd interesul în orice subiect. Cel care manipulează este

Aş prefera să nu răspund la o întrebare privind folosirea, numai un instrument, poate la fel de mult dacă nu chiar mai conştientă sau nu, a unor stereotipuri pentru a obţine diverse mult decât cel manipulat.

beneficii: de relaţie, de imagine, pentru că ar trebui să vor-

Dacă vorbim despre fenomenul de auto-stereotipizare ori

besc despre colegi ai mei de generaţie, în primul rând, care automitizare în sensul, sunt scriitor, ce să mănânc azi ca un după ce au susţinut alături de mine amendarea atentă a scrii- scriitor ce sunt? Sunt convins că aceasta este problema maeş-

torilor care fac din scris o scuză pentru aberaţii, chiar şi trilor mari şi mici pe care îi găseşti pe orice colţ de masă.

atunci când ei sunt buni, au prins prima ocazie să se culce pe

Dacă trecem cu vederea faptul că am tot răspuns la în-

succesul primelor lor cărţi şi acum avem prima generaţie de trebările legate de un cuvânt cu o formă pe care nu o găseşti tineri scriitori morţi.

în DEX, decât ca adjectiv, cred că nu mai rămânem decât cu

Doar dacă ne credem la şcoală.

stereotipurile roboţilor pe care ne bazăm în viaţa de toate zi-

Stereotipizarea, în special cea a scriitorului, ar putea fi lele. Abia acelea sunt bune. Dar scriitorii nu ştiu când şi-au şi o formă de „îmblânzire” a celuilalt, a diferenţei. Problema dorit să fie roboţi.

mea principală este aceea că oriunde mă întorc numai Răz-

Mi-ar fi plăcut să spun că stereotipurile sunt bune, iar

vani Ţupa găsesc. Unii sunt mai reuşiţi, dar alţii sunt de-a stereotipiile sunt rele. Sau invers. Dar, ca şi în cazul unei dreptul subdezvoltaţi din punct de vedere intelectual.

opere literare este important nu numai cine o scrie, ci şi cine

Stereotipizarea este numai o formă de absenţă. Iar ab- o citeşte.

senţa este una dintre cele mai preţioase mărfuri azi. Atâta

timp cât poţi să fii în aproape orice loc de pe glob, cine îşi mai

permite să absenteze?!

revoluţionat. Mi-am pus eşecurile pe seama freneziei crea-

toare. Demiurgul, nu-i aşa, nu are disciplină, nu se supune le-

gilor comune. Am considerat că ceea ce e simplu şi firesc nu

este pentru mine. Cu alte cuvinte, am alunecat în regulă, în

stereotip. Şi nu mi-a fost deloc bine. Pentru că nu luptam cu

sistemul, ci cu mine însumi. Împotriva interesului meu, îm-

potriva evoluţiei mele. Stereotipie este şi acceptarea cu seni-

nătate a stereotipiilor, dar şi fuga cu orice preţ de ele. Acum

cred că doar îndrăznind să fiu eu însumi, deschizându-mă

spre posibilitatea de a fi ceea ce sunt – fără calcule, fără tam-

tam, fără preocupare excesivă – pot găsi o soluţie acceptabilă

şi decentă pentru ceva, orice. Chiar nu mă deranjează că în

Orice grup profesional îşi are stereotipiile sale. Nici scrii- acest moment nu fac altceva decât să reproduc nişte stereo-torii nu sunt scutiţi de la această regulă generală. Îşi trăiesc tipii. Am ajuns la ele pe cont propriu. Sunt şi ale mele.

în deplină cunoştinţă de cauză propriile diferenţe specifice în raport cu restul societăţii. Majoritatea sunt mândri că sunt altfel şi în numele diferenţei pe care o aclamă nu fac altceva decât să pice în conformism. Dar eu cred că insolitul nu e decât rareori expresie a unei interiorităţi, a unui program personal, a unei rigori ce nu poate conduce decât spre un astfel de comportament social. Mi se pare mai mult apanajul unor prejudecăţi sociale pe care unii reprezentanţi ai breslei şi le ataşează. Dă bine să fiu poet blestemat? Sunt poet blestemat. Dă bine să fiu împotriva sistemului? Devin inamicul numărul unu al sistemului. Dă bine să am o imagine cât mai controversată? Nu-mi rămâne decât să pun toate eşecurile personale pe seama scindării de care eu ca artist sufăr de nu mai pot. Cred că pe drumul clarificării interioare (dacă aşa ceva ni se întâmplă) mulţi dintre noi ne-am dat seama că am fost cel puţin tentaţi de un astfel de comportament. Eu în mod sigur. Am fost poet blestemat, am luptat împotriva sistemului, am vrut să revoluţionez tot ceea ce mi se părea că merită

Mircea Martin şi Nicolae Breban...

gândind la lumi ce nu există

N. Breban, Barbu Cioculescu, Simona Cioculescu, Mihaela Constantin şi Livius Ciocârlie

Dimisianu, Balotă, Christi, Ianoşi, Breban. *Clubul Ideea europeană*

că oamenii citesc mai mult sau mai puţin pentru că au o pă-

rere sau alta despre scriitori. Oricâte defecte le-ar inventa,

tot au de unde să aleagă o carte pe gustul lor. Felul în care

sunt percepuţi scriitorii contează mai mult pentru ei înşişi.

Aşa cum se pune periodic problema condiţiei de a fi român

sau problema religiei etc., scriitorii sunt preocupaţi, din când

în când, de o reevaluare a condiţiei lor – fie că vorbim de o

Ovidiu BARON

reevaluare din perspectiva criticii literare, o schimbare a ie-

rarhiilor stabilite, fie că luăm în discuţie condiţia scriitorului

Despre scriitori, numai de bine

în societate, statutul său şi altele. Cât sunt de utile aceste

reevaluări, dacă duc sau nu la modificări importante, într-un

sens sau în altul, aici cred că intervine o temă cu o miză im-

Scriitorii nu au tocmai o meserie ambiguă şi cea mai portantă.

bună dovadă este faptul că alegerile în ceea ce-i priveşte sunt

În principiu, nu prea cred că s-ar potrivi în vreun fel scrii-

destul de radicale: fie sunt aşezaţi undeva foarte sus, fiind torilor conceptul de stereotipizare, nici în privinţa muncii lor, consideraţi, de către unii, elite fără de care rotiţele lumii nu nici în ce priveşte felul în care aceasta este percepută de către s-ar putea nicicum învârti, fie sunt ignoraţi definitiv şi ire- cititori sau de către ei înşişi. Am putea vorbi despre curente, vocabil, evitaţi ca un veritabil pericol pentru existenţa, con- despre mode literare, despre imitatori ş.a., dar nici chiar în ştiinţa sau inteligenţa altora. Se spun multe despre scriitori, astfel de situaţii nu cred că avem de-a face cu stereotipizare.

aşa cum se spun multe despre toate profesiile. Avem feed- În privinţa percepţiei publice, am impresia că scriitorii au o back din cele mai neaşteptate surse, din filme, de pe stradă, prezenţă din ce în ce mai importantă. E drept că au obţinut-de la chioşcul de ziare, de la colegii de serviciu, de la bunici, o, de multe ori, prin altceva decât prin intermediul cărţilor cam toată lumea are câte ceva de spus despre meseria de dar, sincer să fiu, prefer scriitorii şi cărţile care nu provoacă

scriitor. Unii consideră că e ruşinos să fii scriitor – mai ales fenomene de masă, mai ales într-o ţară în care astfel de fe-poet, dacă eşti bărbat, pentru că poezia, chipurile, efeminează nomene au existat şi au făcut mai mult rău decât bine. Avem

– alţii că activitatea asta e o pierdere de vreme, alţii că scrii- scriitori importanţi care se implică în viaţa publică, semnează

torii sunt nişte mincinoşi şi multe altele. Mulţi nici nu consi- articole în ziare de mare tiraj, apar la televizor, exprimându-deră asta tocmai o meserie, pentru că dintr-o meserie ar se şi pe alte teme decât cele literare. Cred că astfel de activi-trebui să poţi supravieţui, or de pe urma cărţilor scrise nu tăţi fac mult bine scriitorilor, pentru că transmit ideea că un trăiesc prea mulţi în România...

scriitor poate exprima opinii cu greutate, că poate fi un actor

Stereotipizarea socială a scriitorului, în măsura în care important pe scena publică. E bine ca scriitorii să fie aproape există, nu cred să reprezinte cu adevărat o problemă. Nu cred de public, să fie percepuţi ca oameni obişnuiţi, nu ca fiinţe *Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea*

asociale, care se ascund în spatele biroului, trăiesc în sărăcie şi bine văzuţi în perioada comunistă, cel mai mult mă amuză

şi îşi evită semenii fiindcă se consideră genii neînţelese. Şi e cei care se scuză excesiv, cei care subliniază merite deosebite, bine să se întâmple asta fără excese, fără poezie creată în di- gesturi eroice care au menirea să acopere orice pată, să eli-rect la televizor, fără a scădea nivelul literaturii de dragul de mine orice păcat literar. Niciodată nu am putut avea încre-a fi înţeles de toată lumea.

dere în scriitorii care au ţinut să spună, imediat după

Fenomenele de vârf, din punctul de vedere al percepţiei revoluţia din 89, că ei nu au colaborat, că au stat în banca lor publice a scriitorilor, în România, cred că au fost, până de cu- sau, şi mai impresionant, că unele texte linguşitoare erau de rând – fie-mi iertată asocierea – Mihai Eminescu şi Adrian fapt nişte pamflete subtile, pe care – din exces de subtilitate, Păunescu. La ei m-am gândit când am scris fraza anterioară, normal – nu le-a înţeles nimeni. Nu-mi plac scriitorii care ţin pentru că ai au fost – fie prin intenţia lor, fie prin demersu- să sublinieze că textele lor transmit un anumit mesaj, bine rile altora – fenomene de masă. Ambele fenomene au fost mai definit, şi nu altceva. Ei nu înţeleg că, din momentul publi-degrabă negative, reprezentând exagerări care au atins li- cării, cartea nu le mai aparţine, că şi-au pierdut controlul mite groteşti. Cred însă că, în ultimii ani, cele două fenomene- asupra ei. Tocmai acest lucru mă face să pot aprecia o carte problemă au început să fie depăşite, Eminescu pierzând o bună chiar dacă am o impresie proastă despre autorul ei. Aş

parte din alura de geniu universal, de luceafăr sau de sfânt spune că până şi cărţile care au servit unui regim politic îşi

– un lucru cât se poate de bun, căci, nu-i aşa, cine se poate câştigă, până la urmă, libertatea, putând fi citite altfel. Căr-apropia fără sfială de textele unui sfânt – iar Păunescu îşi ţile realist-socialiste, de exemplu, mi se par, acum, de-a drep-găseşte, încet-încet, locul printre marii scriitori minori ai li- tul comice.

teraturii noastre.

Ei, dar cum sunt, cu adevărat, scriitorii? Răspunsul co-

Dacă ar fi totuşi obligatoriu să identific un stereotip, cred rect ar fi: în multe feluri. Acesta este, cred, cel mai fericit adecă acesta ar fi cel al scriitorilor subjugaţi regimului comunist văr pe care îl putem constata despre ei.

– nu că ar fi mai puţin ruşinoasă altă subjugare, dar în acest caz avem de-a face cu un fenomen mai larg şi mai ruşinos. E un lucru bun că, pe timpul lui Ceauşescu, mulţi scriitori trăiau bine – aş spune că erau poate prea mulţi, dacă aş fi răutăcios, dar nu sunt. Scriitorii subjugaţi unui regim politic îşi neagă, într-un fel, propriul statut. Din punctul meu de vedere, unul din atributele esenţiale ale unui scriitor autentic este libertatea – în primul rând de gândire, bineînţeles. În momentul în care ai ales – sau ai fost ales – să reprezinţi altceva decât ceea ce crezi sau simţi, nu mai eşti cu adevărat un scriitor, ai devenit un stereotip. Dintre scriitorii foarte activi

ționarul
hinox
storia presei
Mihai Dragolea

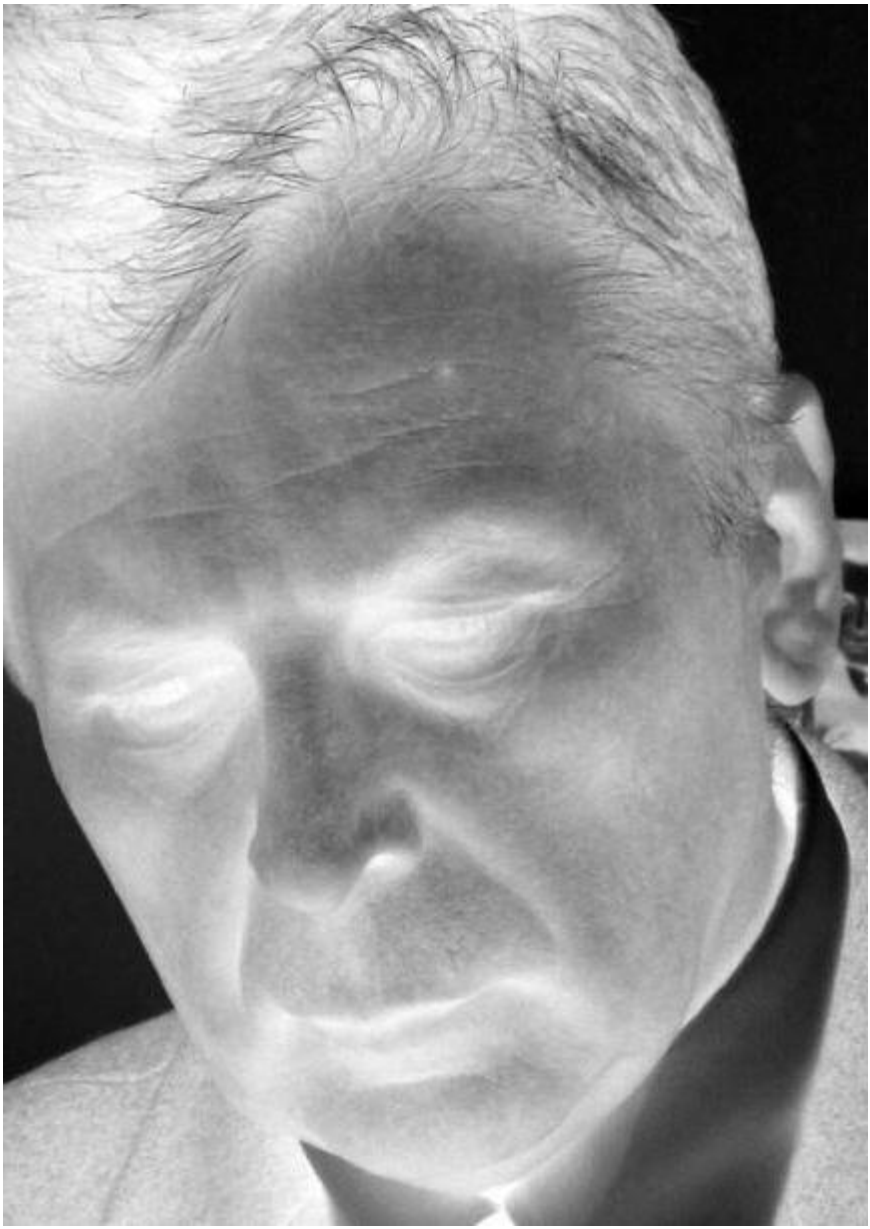

Ştefan Borbély şi Mircea Muthu

Ştefan Borbély

Eugen Negrici, Livius Ciocârlie, Nicolae Breban

tic, reduce spectrul solar la o singură culoare, un gri cenuşiu,

sau un roşu ori, mai nou, galbenul, culoare a aurului.)

Stereotipizarea este o imitaţie, ca şi „moda”. Câştigă, ca

orice imitaţie, prin cantitate, prin număr.

Există o stereotipizare a stilurilor literare, prin imitaţia

Emil RAŢIU

unor modele „la modă”, a limbilor „la modă”, chiar dacă aces-

Cecitatea intelectuală

tea oferă mult mai puţin decât cea proprie. Pericolul este

atunci când se încearcă îndoctrinarea – brutală, sau doar prin

conformism – cu un stereotip ca: superioritatea rasială, a unei

Vă voi răspunde cu câteva gânduri despre stereotipizare orânduiri, etc.
Cecitatea intelectuală produsă de stereotipi-

în general. Trebuie să spun că eu gândesc că stereotipizarea zare duce

la ceea ce Eugen Ionescu a descris admirabil în „Ri-e în fond o lene de gândire, o atitudine faţă de lume care este nocerii" – rinocerizarea indivizilor; falsul devine atunci ghidată de locuri comune. O convingere profundă, rod al re- adevăr (de masă), ceea ce denotă o infirmitate, cea mai gravă, flexiei şi verificării faptelor, nu poate genera un stereotip; lipsa simţului moral, strâmbătatea devenind dreptate, şi in-doar o convingere luată prin imitaţie, din comoditate, tip „aşa vers. Acum 2000 de ani, Tacitus scria despre puternicii lumii: zic toţi, aşa fac toţi", poate genera stereotipizare. Se întâmplă „Oameni pe care nici Orientul, nici Occidentul, nu-i mai sa-chiar că teorii, sau ipoteze ştiinţifice, devin cu timpul stereo- tură, care vor să posede împreună, şi bogăţia şi mizeria. Fură, tipi, influenţând atitudinea oamenilor până la a nega evi- ucid, jefuiesc şi cu un fals nume îl cheamă imperiu; unde fac denţa; în istoria ştiinţei, de exemplu, deoarece unii erau atât deşert, spun că este pace". Aceste fraze au fost reluate de G.

de convinşi că potrivit *Fizicii* lui Aristotel, Jupiter nu poate Orwell în secolul XX, cu referire la ipocrizia acelor *Nero* care avea sateliţi, unii (printre care, filosoful Cesare Cremonini) au incendiat istoria: Războiul este pace, robia este libertate, au refuzat să privească prin telescopul construit de Galilei, iar ignoranţa e putere.

descoperitorul acelor sateliţi, tocmai pentru a nu-i vedea.

Acesta este pericolul somnului raţiunii, al conformis-

La fel se întâmplă cu teorii sociale, care apoi se demons- mului, care nu ţine seamă de etică şi morală.

trează caduce. Există stereotipii despre tehnologie –ca *pana-*

Altceva nu am de spus, în fond aceste fraze nu au legă-

ceu universal, despre creşterea necontenită a P.I.B.-ului, a tură cu tema stereotipizării sociale a scriitorului, de aceea, progresului infinit, etc. Stereotipiile frânează simţul critic, probabil, nici nu trebuie să le consideraţi pentru dezbaterea capacitatea de analiză, generând conformismul de masă, pe care aţi formulat-o, iar eu, oricum, nu voi avea nicio excreând în final ceea ce H. Marcuse a numit „omul la o singură tindere, sau interpretare, de dat acestor rânduri. Cu regretul dimensiune". (Acesta, aşa cum se exprima cineva în mod plas- de a nu vă fi putut oferi nimic despre stereotipizarea socială

a scriitorului, vă mulţumesc pentru atenţia Dvs. şi vă urez

sincer succes.

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

37

Carmen Muşat şi Norman Manea

forţa de a crea un spaţiu de afirmare celor talentaţi dar marginalizaţi de regim.

● Care consideraţi a fi cele mai frecvente stereotipuri legate de scriitor?

Dacă e vorba de stereotipuri culturale, acestea sunt istorice. Romanticii erau genii debile, moderniştii, conspiratori de cafenea, iar postmoderniştii, hippie-hip-hop-punk-

Maria-Ana TUPAN

rockeri sau ceva asemănător. Vorbesc de clişeele scrobitei opinii publice, plină de resentimente faţă de artişti, desigur.

Stereotipul diseminat de scriitori

● Stereotipizarea s-ar traduce exclusiv prin fabricarea

de stereotipuri?

Afară de cazul în care este emancipată cu numele, deve-

● Care au fost primele stereotipuri cu care v-aţi con- nind „standardizare". Prescripţiile de redactare a studiilor de fruntat, în calitate de scriitor?

specialitate după o schemă comună impun nu clişee, ci „pro-

Primele două constituiau o polaritate, între poli distri- tocoale academice". Până şi structura unei banale teze de li-buindu-se paralelele rivalităţilor literare motivate politic: lu- cenţă este transmisă electronic de la cea mai înaltă comisie ceferist sau ivaşcian, adică un colaborator al revistei din minister până la fiecare candidat în parte. Poezia, proza

„Luceafărul", demonizată mai ales după preluarea acesteia şi dramaturgia dispun şi ele de reţete, tehnologii, cursuri uni-de către activistul politic, Nicolae Dan Fruntelată, sau al „Ro- versitare.

mâniei literare", condusă de George Ivaşcu. A fost prima dată

● Ambiguitatea statutului de scriitor (nu neapărat o

când m-am confruntat cu rigiditatea unei reprezentări sociale meserie, nu neapărat garanţia unei vocaţii) constituie, oare, stereotipe, care, deşi imaterială, în comparaţie cu politica de un factor care generează vulnerabilitate în faţa stereotipii-dosar concretizată în fişe de cadre, era aproape la fel de te- lor? Sau, din contră, spre deosebire de alte realităţi ale lumii, mută. Trăind aproape exclusiv în afara vieţii literare, între scriitorul se sustrage mai uşor stereotipizării tocmai datorită

biblioteci şi masa de scris, aş fi vrut ca măcar în viaţa lite- acestei ambiguităţi?

rară să conteze doar valoarea. Teroarea de a nu fi surprins

Dacă există manual, există meserie. La scriitorii auten-

într-o companie *non grata* – nici nu ştiai când i se întâmpla tici ne-a rămas speranţa demolării clişeului *scriptores-labo-cuiva să devină persona non grata, ceea ce echivala cu „adio, ratores.*

cronici, premii şi coroniţe” -, era un stres suplimentar într-o

● Ce legături consideraţi că există, dacă există, între

societate a presiunilor de tot felul. Se pare că intransigenţa stereotip şi construirea socială a realităţii, între stereotip şi era totuşi necesară, pentru a asigura Uniunii Scriitorilor arhetip, stereotip şi model sau între stereotip şi mit?

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

39

Nu e obligatoriu să existe o legătură. Arhetipul sau mitul levanţă inter-subiectivă şi care nu extind sfera cunoaşterii.

au, cred, valoare explicativă. Northrop Frye considera că di- Noica a fost un „filosof în general”, nu un hermeneut de şcoală

ferenţele de tip de cultură între est şi vest au la origine divi- heideggeriană. Modernismul nu e definit consensual, ci „în nităţi contrare: o mumă a fertilităţii şi, respectiv *, nous*, o manieră românească”. Printre multe alte protocronisme, ro-divinitate a intelectului activ. Orientalul ar fi un senzorial, mânii au fost existenţialişti încă din vremuri străvechi, după

iar occidentalul, un cerebral. Cel dintâi este acordat cu na- cum reiese din folclor (teză de doctorat) ... Natura operei li-tura, cel de al doilea este obsedat de construcţie, de cultură. terare este ignorată într-o asemenea măsură, încât se crede M-am gândit la acest dualism citind recenta carte despre iu- că e posibil studiul literaturii naţionale în izolare de marile li-bire a lui Liviu Antonesei. Este fructul experienţei, reflexiei teraturi care au fost, dintotdeauna, inventarul de motive şi personale, o confesiune, o autobiografie erotică. Un occiden- scenarii. Nu te miri citind un comentariu în Google despre tal ar fi scris o istorie a reprezentării relaţiei erotice: motivul *Testament* de Tudor Arghezi care-i atribuie pasaje obscure.

alegerii între Afrodita Pandemos şi Afrodita Urania, între iu- Dacă nu ştii nimic despre Vergiliu, tradiţia *silva* sau Baude-birea trupească şi plotiniana iubire a formelor intelective. E laire, sigur că nu-l înţelegi. Discursul intelectual devine, în un conflict rezolvat cu o inflexibilă voinţă în favoarea celei de asemenea cazuri, dans pe întuneric, cu paşi greşiţi şi pe mu-a doua de Vergiliu (*Eneida*), Shakespeare (sonete), Cervantes zică falsă ...

(*Don Quijote*), Goethe (*Faust*)... Împăcarea celor două ar fi,

● Au stereotipurile valenţe cognitive? Pentru cine?

probabil, ipostaza ideală; nu încerc să apăr o atitudine sau

Dacă sunt rodul intuiţiei profunde, în mod sigur. Bănu-

alta, constat doar diferenţa. Alteori, este vorba însă de o re- lescu scrie, în *Cartea Milionarului,* despre un geniu care re-laxare păguboasă a fibrei intelectuale. Natura, la români, e face pe cont propriu logaritmii ... Românii sunt foarte dotaţi, aproape invariabil valorizată pozitiv. În Occident, transcen- dar umilinţa pelerinilor cunoaşterii le este străină.

derea ei este măsura fiinţării specific umane. Rareori inves-

● Sunt stereotipurile generatoare de kitsch?

tesc factorii de putere în ordinea „cunoaşterii obiective", cum

Desigur! Imitaţia de suprafaţă se opreşte întotdeauna la

îi spune Karl Popper: ordinea obiectelor culturale. Indivizii, manierisme.

contingenţele de tot felul contează mai mult decât opera.

● Care credeţi că sunt mecanismele socio-culturale prin

Standardele academice nu merg până la a impune obligaţia care se generează stereotipurile?

studiilor de specialitate în domeniu nici măcar profesorilor

Există o geneză naturală pe calea expunerii repetate la

de la şcolile doctorale. Curiozitatea intelectuală, studiul per- acelaşi tip de experienţă, dar şi o impunere a unor clişee prin manent sunt asociate stereotipului de liceană tocilară. Cu- manipularea opiniei publice, fie de către cel în cauză, fie de noaşterea e sporadică, aproximativă. Scriitorul român are către o putere interesată.

obsesia originalităţii unde nu e cazul – teorii şi metode îm-

● Este stereotipizarea o consecinţă a depărtării scriitor-

părtăşite de toate culturile mari la un moment dat -, în vreme cititor, a unei diferenţe resimţite problematic, sau este în ce se mulţumeşte cu simple opinii, cu discursuri lipsite de re-40

Adriana Teodorescu

firea lucrurilor ca, până la urmă, orice să poate fi *stereotipizabil*? Sigur că cititorii au tendinţa de a închide, în stereotip, ceea ce nu înţeleg, încercând, atât devalorizarea a ceea ce-i depăşeşte, cât şi un mod de a stăpâni ceea ce simt că le scapă. Sigur că orice este stereotipizabil, adică redus la schemă până la desfigurare.

● Stereotipul se manifestă el diferit în fiecare dintre relaţiile: scriitor-cititor, scriitor-scriitor, scriitor-necititor/ opinie publică?

Nichita Stănescu spunea că oricine ar vrea să fi scris o poezie a unui mare poet, dar nu şi să trăiască fie şi o singură zi din agitata lui viaţă. Opinia publică ajunge la asemenea formulări succinte şi relevante. Stereotipul creat de cititori aparţine unei sfere mult mai restrânse şi subiective. În fine, stereotipul diseminat de scriitori despre confraţi şi rivali este, de obicei, foarte fantezist şi memorabil.

● Credeţi că notele romantice prezente în diversele stereotipuri legate de scriitor îşi mai păstrează aceeaşi forţă sau încep să pălească?

Byromania este titlul unei antologii de eseuri pe marginea stereotipului de erou byronian: aristocrat rebel, poet damnat, victimă a unei societăţi filistine şi a unui guvern ingrat, solipsist, alienat, creator al tipului de dandy. Este tocmai tipul de scriitor respins de Thomas Carlyle în *Sartor Resartus,* care a inaugurat o întreagă tradiţie a anti-byronismului. Intelectualul amatorist, Profesorul Teufelsdrock („excremente de diavol"), predă „lucruri în general" la Universitatea „nu ştiu încotro", călătoreşte, aşteptând să fie universal aclamat şi răsfăţat. Un monstru literar, comenta cineva. Eseistica secolului al XIX-lea din Anglia a eradicat acest tip, încurajând profesionalizarea,

studiul epistemic comun tuturor producţiilor spiritului, soluţia

Leon Volovici

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

41

Mircea Martin,

Valeriu Mircea Popa,

Nicolae Breban şi

Gheorghe Schwartz

42

Adriana Teodorescu

Romulus Rusan,

Ana Blandiana,

Constantin Abăluţă

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

Premiile Contemporanul. Silvira Radu, Călin Căliman,

Nicolae Breban, Daniel Cristea Enache, Răzvan Voncu

kierkegaardiană a depăşirii alienării prin experienţă etic-estetică sau chiar religioasă.

● Puteţi să identificaţi existenţa mai multor sub-stereotipizări ale scriitorului (ca de pildă, asociate scriitorilor tineri, scriitorilor moderni, poeţilor, prozatorilor)?

În literaturile hiper-conştiente de sine, există o tipologie a artistului. Poetul modernist, de exemplu, este creatorul superior divinităţii, a cărui operă învinge entropia din univers, stupiditatea societăţii burgheze, haosul realităţii şi demonia istoriei. În România, există tipologii pe vârste (şaptezeciştii, optzeciştii, nouăzeciştii ...). ● Putem vorbi despre anumite funcţii sociale ale stereotipizării în general şi ale stereotipizării scriitorului în particular?

Pentru a combate modelul narcisismului maladiv byronian, victorienii s-au folosit de modelul Goethe: un intelect cultivat la modul enciclopedic, reunind în el literatul şi omul de ştiinţă, propunând societăţii un ideal activ, constructiv.

● Aţi întâlnit situaţii în care stereotipiile să conducă la o discriminare pozitivă a scriitorului?

Reputaţia de rezistenţă politică adusese scriitorului, înainte de Revoluţie, un prestigiu fără precedent. Lumea citea în autobuze sau în trenuri, lectura fiind parcă percepută ca o nevoie permanentă şi un talisman. Unele din revelaţiile postdecembriste i-au făcut poate pe cititori, să considere că fusese „discriminare" pozitivă ...

Augustin Buzura

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

● Aţi folosit sau aţi observat la alţi scriitori folosirea,

Scriitorul este considerat un oponent al puterii, un fer-

conştientă sau nu, a unor stereotipuri pentru a obţine diverse ment al schimbării, un agent revelator al formelor de mani-beneficii: de relaţie, de imagine etc.?

pulare instituţională. Discursul ca negociere a unor energii

Sigur că, în locul scriitorului aservit, care scria despre sociale revine, cum spune Norman Fairclough, pentru re-

Ceauşescu şi era pedepsit cu moarte simbolică, au apărut construcţia sferei publice în care normele şi protocoalele nu campioni ai conjuncturistului traversând două decenii ca ţu- sunt „predate", ca în şcoli şi universităţi, ci dezbătute şi con-

ţeri constanţi ai Conducătorului, fie că acesta se numea stituite.

Iliescu, Isărescu, Tăriceanu sau Băsescu...

● În relaţia scriitorului cu sine însuşi poate să apară fe-

● Credeţi că stereotipizarea, în special cea a scriitorului, nomenul de auto-stereotipizare? Este aceasta diferită sau ar putea fi şi o formă de „îmblânzire" a celuilalt, a diferenţei? echivalentă cu auto-mitizarea?

S-a realizat aşa ceva în Anglia în perioada de după Răz-

Identitatea, după cum se crede acum, este o construcţie

boiului Civil în publicistică. Reprezentanţii taberelor care se ratificată de acea porţiune a societăţii cu care venim în con-

înfruntaseră cu vrăjmăşie, burghezul şi cavalerul, au fost tact. Încercarea de auto-mitizare îmi aminteşte de Auto-

„turnaţi" în două figuri de discurs carismatice şi inofensive. icoana filozofului Bentham, cel care a propus construcţia Lumea literară românească, asemeni celei politice, este însă Panopticon-ului dezavuat de Foucault. Aşezat pe scaun într-puternic antagonizată.

un soi de lădoi, trupul lui Bentham pare împăiat, grotesc, ca

● Este stereotipizarea o formă de ficţionalizare îngustă tot ceea ce merge împotriva vieţii. Identitatea este un efect de sau una de

generalizare forţată?

recunoaştere reciprocă, nu un act unilateral.

Stereotipizarea acţionează în ambele sensuri. Scriitorul

● Consideraţi că tendinţa de a cataloga stereotipiile (le-

aservit regimului comunist era o generalizare a occidentali- gate sau nu de scriitor) ca fiind în general negative este un lor în perioada Războiului Rece. În realitate, în România stereotip?

scriau mereu puţin şi aceiaşi. Poetul-greiere, ineficient în

Cuvântul este încărcat de conotaţii negative: o reprezen-

viaţa practică, este o ficţiune care, oricum, mizează pe viaţa tare reductivă, sărăcită. Dar este şi un prototip în funcţie de nu pe opera lui.

care interpretăm experienţă nouă. Are valoare cognitivă, se

● Prin stereotipizare societatea se apropie sau se înde- consideră, mai ales în epoca noastră, a cunoaşterii şi a inte-părtează de scriitor?

ligenţei artificiale.

Nu cred că reputaţia de „degeneraţi”, „poeţi damnaţi” sau

„tineri furioşi” este de natură să-i apropie. Aceste sintagme

indică însă existenţa unor perioade de alienare periodică a

artistului de societate.

● Există stereotipizări ale scriitorului în care vă regăsiţi

sau pe care le creditaţi parţial?

Scriitorii nu fac excepţie de la această „analitică” a ste-

reotipiei. Şi în cazul lor funcţionează marea manipulare so-

cială (de ce nu corectitudinea politică ori discriminarea

pozitivă ori tolerarea toleranţei – suspectele marote ale rela-

tivizării şi secularizării?). Mai grav însă e, deseori, discursul

Stereotipia poate păcăli spiritul critic

stereotip, scriitura ternă, calofilia. Doar un viciu omenesc,

prea omenesc? Cred că e mai mult de-atât, deoarece lipsa de

Dacă înţelegem stereotipia în sensul de adaptare, din talent, carenţele de tot felul dintre care cu adevărat impardomers, la o normă canonică impusă sau autoimpusă, înseamnă nabilă e incapacitatea de sondare a substraturilor existenţei, că premisele ei nu sunt interne, nu se deduc organic dintr-o a semnificaţiilor profunde, e semnul indubitabil al stereotipi-necesitate existenţială imanentă, ci se dau din afară, ofezării. Semn greu de întrezărit, întrucât această formă subtilă

rindu-se drept tipare ale exteriorităţii. Cum se întipăreşte ex- de manipulare e atât de bine adaptată propriilor necesităţi de terioritatea în conştiinţa receptoare? Prin asumarea, promovare încât duce derizoriul în zona valorilor unanim ac-internalizarea cauzei exterioare, prin eufemizarea diferenţei ceptate. Altfel spus, stereotipia – atunci când nu e expresia şi contopirea ei în identitate. Proces inconştient, căci cel care gregară a unui conformism plat – poate păcăli spiritul critic şi adoptă o astfel de conduită, improprie dar apropriată, nu ştie discernământul, oricât de vigilent s-ar dori acesta. A aborda că tocmai a asimilat un corp străin pe care îl resimte ca pro- teme de-a valma ca şi cum ar fi propriile tale probleme, a scrie priu. Stereotipizare care se manifestă în gesturi reflexe, ati- despre toate la fel, monocord, la fel de neimplicat, în virtutea tudini mimetice, limbaj conformist, reacţii previzibile – aceleiaşi (auto)pretinse competenţe, mimând dexter interesul maladie de care nu ştii că suferi, mai ales că simptomele ei printr-o tehnică a disimulării dusă la perfecţiune şi, nu în ul-sunt camuflate în amorful existenţei cotidiene. Spre exem- timul rând, îngânarea satisfăcută a tendinţelor care „se plu, maxima adaptabilitate nu propune de fapt un orizont fle- poartă”, chiar dacă sunt minore (căci în minorat stereotipia e xibil ori o prezenţă disponibilă, ci însuşirea clişeului, la ea acasă), dorinţa cu orice preţ de a fi „actual”, confortul strategia aplatizantă. E paradoxal că tocmai ceea ce ar pre- (intelectual?) care cere să nu te expui mai mult decât „se cu-supune dinamismul şi diversitatea realului e transformat în vine” – nu sunt toate acestea gesturile stereotipe ale scriitu-stereotip al convieţuirii, al

raportării cazone la ceilalţi. La ri- rii ipostaziate în embleme ale unei aşa-zise libertăţi de creaţie, goare, s-ar putea vorbi chiar şi de o retorică a politeţii, a ama- forme ale unei diafane corupţii? La drept vorbind, nimeni nu bilităţii sterpe, dacă nu ar ascunde uneori o tactică a e la adăpost de infiltrările stereotipiei în variatele ei mani-seducţiei. În aceste cazuri măştile diversităţii acoperă feţele festări. Căci, până la urmă, ea face parte din aerul pe care-l ei pe care am putea citi mărturisirea inconfundabilă, mărtu- respiră fiinţa noastră socială. Singurul neafectat pare să fie ria singulară. Nu sunt decât ticurile înserierii, multiplicate locul în care cuvântul se spune autentic, adică sufletul. Cum anonim, ale privirii impersonale.

însă şi el poate fi vândut...

Eugen Negrici

Alexandru Condeescu,

Valentin Rusu,

Marin Mincu

Mihai Şora

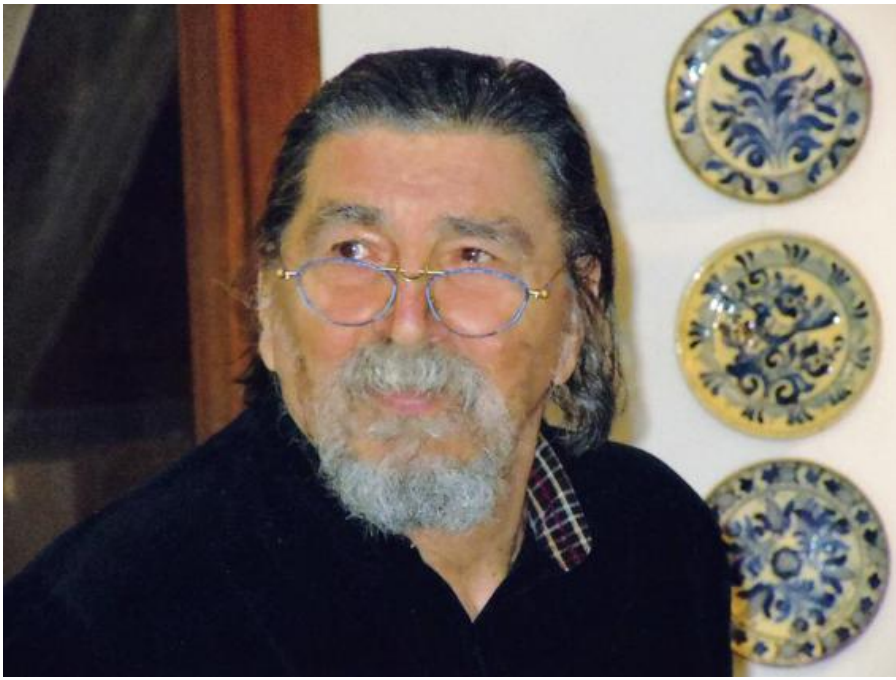

Călin Căliman

punea la CEC o sumă importantă, avea privilegii de statut social. Din 1989 încoace, editarea unei cărţi te lasă, de cele mai multe ori, cu datorii. Iar ca statut social, el nu mai înseamnă foarte mult la nivelul percepţiei. Atât de vechiul dicton *essere est percepi* este acaparat, ca filosofie de viaţă, in mass media de personaje care acoperă foamea de interes anecdotic la masele largi, departe de actul creaţiei. Este

Mariana GORCZYCA

aceasta o stereotipie? Şi anume că scriitorul, după Revoluţie, nu mai este perceput ca star, ca artist? S-a schimbat cu ade-

Tema este importantă

vărat condiţia scriitorului în Cetate?

În ce mă priveşte, simt o percepere a scriitorului din

mine, în oraşul în care trăiesc, filtrată de locul de muncă, de

Odată cu începutul anilor ’90, când sintagma *political* cel de la care îmi iau salariul: şcoala, de performanţe mana-correctness a fost întoarsă pe toată feţele, s-au nuanţat şi în- geriale cu care sunt creditată. Când sunt prezentată de cu-desit discuţiile cercetătorilor de diverse formaţii (filosofi, so- noştinţe unor oameni care nu mă cunosc, drept „directorea ciologi, psihologi, jurnalişti...) despre stereotipia care Colegiului Naţional ...”, am o strângere de inimă şi simt ne- guvernează receptarea unei categorii umane. Într-o relaţie voia unei corecturi: scriitoarea Mariana Gorczyca. Am o stare sinonimică cu prejudecata, stereotipia, ca orice pornire de confort teribilă când merg la Cluj şi, în mediul prin care umană percepută a fi fiind negativă, este subiect de dezba- îmi port paşii, sunt prezentată/percepută ca fiind scriitoarea teri, anchete, eseuri în scopul descifrării mecanismelor de de- Mariana Gorczyca. Poate că, dincolo de ceea ce simt cu ade- clanşare şi al anihilării acestora.

vărat că sunt, e vorba şi de anii formării mele, când cărţile

Scriitorii, din ce în ce mai preocupaţi de receptare, au mi-au fost revelate în şcoală şi în familie ca fiind obiectele intrat în acest *trend* cultural transnaţional de focusare a ste- cele mai demne de respect. Am crescut cu o sacralizare in-reotipiei.

dusă a cărţii, a fărâmei din Marea Creaţie care este cartea.

Tema este importantă în măsura în care ne pasă de ceea

Dar, dragă Adriana Teodorescu, atâta vreme cât ne

ce cred ceilalţi despre noi. Fiinţe speciale, dar totuşi sociale, punem întrebări (şi această anchetă asta ne îndeamnă să

scriitori contemporani care au trăit suficient de conştient şi facem), ne mirăm, întoarcem pe toate feţele situări, înseamnă

în comunism vehiculează o ambiguitate a situării. Pe de o că facem paşi spre înţelepţire şi, implicit, spre aflare de răs-parte, după 1989 libertatea de exprimare, de circulaţie, de punsuri. Cum adevăr grăieşte un nativ englez, molipsit în editare sunt achiziţii bine primite, pe de altă parte, condiţia mod evident de Socrate: *Wisdom begins in wonder.*

de scriitor postcomunism nu mai este una a unui ins privile-

giat. După apariţia unei cărţi, înainte de 1989, un scriitor de-

La mormântul lui Blaga. Breban, Negrici, Groşan. Foto: Aura Christi

Autorul *Buneivestiri* urmărindu-l pe Mury

Ileana Mălăncioiu şi Nicolae Breban

neva; boem şi amoral, nimeni nu poate pune temei pe el; fi-

indcă a promite este nobil, dar a te ţine de promisiune e bur-

ghez, toţi scriitorii îi dezavuează pe burghezi; e un

dezechilibrat, client al spitalelor de alienaţi; pe scriitor tre-

buie să-l laşi în pace, fiindcă e mizantrop şi depresiv.

● Stereotipizarea s-ar traduce exclusiv prin fabricarea

de stereotipuri?

Rita CHIRIAN

Nu doar fabricarea lor e de menţionat – omul obişnuit

trebuie să se folosească de stereotipii ca să înţeleagă realita-

Poeţii sunt alcoolici, iar prozatorii sunt graşi tea. E un proces premergător, firesc al înţelegerii celuilalt.

Abia scoaterea din tipar înseamnă validare şi recunoaştere a

străinului ca *realitate*. Până în punctul acela, al introducerii

● Care au fost primele stereotipuri cu care v-aţi con- în *categorie*, se află tărâmul *hic sunt leones*, cale lungă şi fer-fruntat, în calitate de scriitor?

tilă pentru fantezie. Din stereotipizare cred că face parte şi

Scriitorul, nu mai încape vorbă, e un animal ca cele des- reversul, partea ascendentă a curbei, apropierea şi *înţelege-crise de fiziologiile medievale. El nu are dreptul să fie nor- rea.*

mal, ci trebuie să fie întotdeauna îmbălsămat cu o mie şi o

● Ambiguitatea statutului de scriitor (nu neapărat o

sută de însuşiri fabuloase. El nu poate să se comporte firesc, meserie, nu neapărat garanţia unei vocaţii) constituie, oare, fiindcă atunci nu mai există *logica* literaturii, nici cauzali- un factor care generează vulnerabilitate în faţa stereotipii-tate. Cel care vede mai mult trebuie să posede anumite ca- lor? Sau, din contră, spre deosebire de alte realităţi ale lumii, racteristici fizice (care să-l dezbrace în public, până la piele), scriitorul se sustrage mai uşor stereotipizării tocmai datorită

fiindcă cele imateriale nu sunt pe gustul nimănui. O femeie acestei ambiguităţi?

scriitor trebuie să fie urâtă, dar *expresivă*. Altminteri, e doar

Tocmai ambiguitatea e cea care întreţine stereotipul (ca

poetesă.

şi varietatea stereotipurilor, dar majoritatea din categoria

● Care consideraţi a fi cele mai frecvente stereotipuri negativului), dar şi *spectacularitatea* celui care nu se supune legate de scriitor?

normelor comune. Vecinătatea cu zonele inefabile îl fac uşor

Scriitorul, fişă de dicţionar: patetic şi neglijent, lipsit de de pus în legătură cu toate blestemăţiile: el e deopotrivă înger simţ practic şi fără inteligenţă motrică, opac la probleme eco- şi demon, promiscuu şi inocent, pătimaş şi detaşat, geniu şi nomice şi atehnic, cu o biografie tumultuoasă, care implică splendid ratat. Dar stereotipul nu e neapărat o anatemă.

iubiri zgomotoase şi succesive *deus ex machina*, paradoxuri şi

● Ce legături consideraţi că există, dacă există, între

sinucideri; scriitorul nu poate conduce o maşină; omul scrii- stereotip şi construirea socială a realităţii, între stereotip şi tor nu poate să fie fericit şi nici nu poate să facă fericit pe ci- arhetip, stereotip şi model sau între stereotip şi mit?

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

55

Există doar o determinare legată de frecvenţă: stereoti- e ca noi ceilalţi. Îmi vine în cap acum una dintre replicile cele pul e la îndemână şi nu necesită instrucţiuni de folosire. As- mai des auzite după o primă întâlnire cu un scriitor: *E atât de* tăzi trăim în epoca demitizărilor. Scriitorul nu mai este o *normal*. (Şi eu, din ipostaza de cititor, am şoptit-o de câteva figură vaticinară, nimeni nu aşteaptă nimic de la el. Poate ori cu entuziasm...)

doar ratarea, care, şi ea, trebuie să fie spectaculoasă. Dacă

● Stereotipul se manifestă el diferit în fiecare dintre re-

nu eşti geniu, ratează-te ca şi cum ai fi.

laţiile: scriitor-cititor, scriitor-scriitor, scriitor-necititor/opi-

● Au stereotipurile valenţe cognitive? Pentru cine?

nie publică?

Stereotipia este o idee luată de-a gata, aşa că cine e un

Cititorul îl vede pe scriitorul pe care-l iubeşte ca pe un

abil mânuitor al ei nu poate fi un *iniţiat*. A îmbrăca în tipar, icon. El nu poate fi unul dintre noi. Scriitorul îl va pizmui în o haină prea strâmtă de obicei, înseamnă să faci lucrurile taină pe confratele mai valoros, reducându-se până la urmă, simple: nu eşti silit să gândeşti.

de asemenea, la modelul cititorului care se identifică idolului

● Sunt stereotipurile generatoare de kitsch?

său. Cel mai suportabil gând e acela al plagiatului. Dacă e

Kitschul este hiperestetizare, aşa că face parte din angre- din carne şi oase, scriitorul-confrate nu poate să facă ceea ce najul mitizării. O icoană nu e splendidă dacă nu arată, într-un tu n-ai izbutit. Pentru necititor, scriitorul e un inadaptat, un colţ, timpul perfect al rugăciunii. Scriitorul nu e demn de aten- rebel de dragul numelui, un împuşcă-n stele, un lunatic pen-

ţie dacă nu poartă zorzoanele grele ale promiscuităţii şi ale ira- tru care ar trebui inventate lagăre de reeducare.

ţionalităţii. Transferul acesta e, însă, un semn vulgar.

● Credeţi că notele romantice prezente în diversele ste-

● Care credeţi că sunt mecanismele socio-culturale prin reotipuri legate de scriitor îşi mai păstrează aceeaşi forţă sau care se generează stereotipurile?

încep să pălească?

Nu e niciun mecanism demn de a fi teoretizat: mai cu-

Nu pălesc, ci se devalorizează. Geniul e *borderline*, idea-

rând, e vorba despre lene şi inerţie.

lismul e lipsă de luciditate, lumea ideilor generale nu e nimic

● Este stereotipizarea o consecinţă a depărtării scriitor- altceva decât egoism, tensiunea e monomanie. Ideile roman-cititor, a unei diferenţe resimţite problematic, sau este în tice sunt patologice.

firea lucrurilor ca, până la urmă, orice să poate fi *stereotipi-*

● Puteţi să identificaţi existenţa mai multor sub-ste-

zabil?

reotipizări ale scriitorului (ca de pildă, asociate scriitorilor ti-

Stereotipia este, dacă e să mă folosesc de un paralelism, neri, scriitorilor moderni, poeţilor, prozatorilor)?

contrariul epitetizării. Nu căutăm particularul, ci generalul.

Scriitorii tineri sunt nişte lupi flămânzi, gata să desfiin-

Cititorul nu a fost niciodată atât de aproape de generatorul de ţeze fără prea multe argumente, cu virulenţă, deşi luciferici literatură: astăzi îl poate uşor întâlni în metrou, pe Internet în aparenţă.

sau în hypermarket; asta nu înseamnă că scriitorul este *nor-*

Poeţii sunt alcoolici, iar prozatorii sunt graşi.

mal, înseamnă doar că utilizează din ce în ce mai bine meca-

● Se poate vorbi despre existenţa unei supra-stereoti-

nismele de camuflaj. Pare să se integreze atât de bine, iată-l, pizări a scriitorului? Stereotipizarea scriitorului poate fi pri-

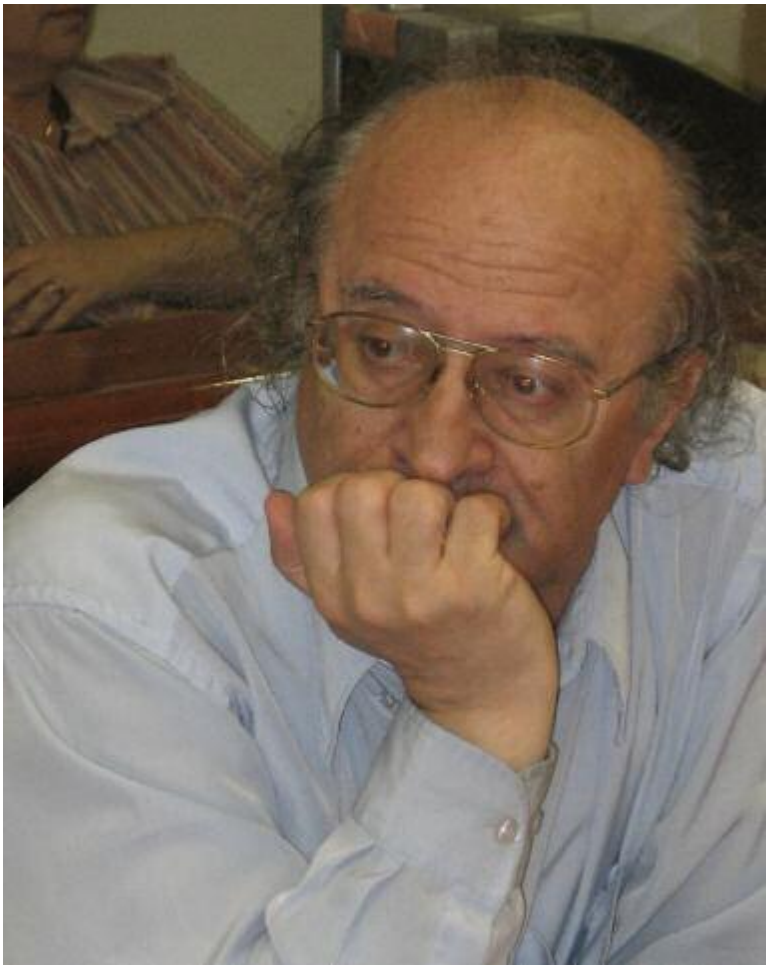

vită ca o subcategorie a stereotipizării artistului sau a intelectualului?

Anormalitatea este o cupolă sub care intră tot ce nu e de înţeles. Scriitorul, artist şi el, e ciclotimic şi exasperant, aşa că nu e bine să interferezi cu el, mai ales la un nivel foarte personal, fiindcă nu are inimă, inima lui fiind vândută demult diavolului.

● Scriitorii-cult contribuie la sedimentarea unor clişee, sau, dimpotrivă sunt rupţi de ele, le contrazic într-o bună

măsură?

Scriitorii *foarte vizibili* contribuie la difuzarea şi la întreţinerea stereotipiei; numai că, după practica bulgărelui de zăpadă, cu cât se îndepărtează de punctul de plecare, cu atât capătă dimensiuni de mirat: de la adicţiile *tehnice* ale atâtor scriitori la boema de cârciumă nu e decât un pas. Desigur, există scriitori atât de disciplinaţi, încât frizează canonada – ori măcar spiritul cazon. Cred, totuşi, că serenitatea e clasică; ce rămâne pe lângă e baroc.

● Putem vorbi despre anumite funcţii sociale ale stereotipizării în general şi ale stereotipizării scriitorului în particular?

Prima este cea de igienizare şi derivă din necesitatea de *punere în ordine*, de *categorizare* excesivă. Mecanismele *dez*alterizării nu sunt atât de greu de aplicat: în Evul Întunecat, femeile cu ochii verzi aveau toate şansele să fie arse pe rug, fiindcă verdele, o culoare ispititoare, era asociată maleficului. Schema se reduce la minimum: ce nu se poate înţelege nu este omenesc. Scriitorul este o făptură cu totul aparte: cunoscător al oamenilor, el face şi desface tiparele celorlalţi; demască şi face disidenţă, de aceea nu e bună niciodată tovărăşia lui imediată.

Moshe Idel

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

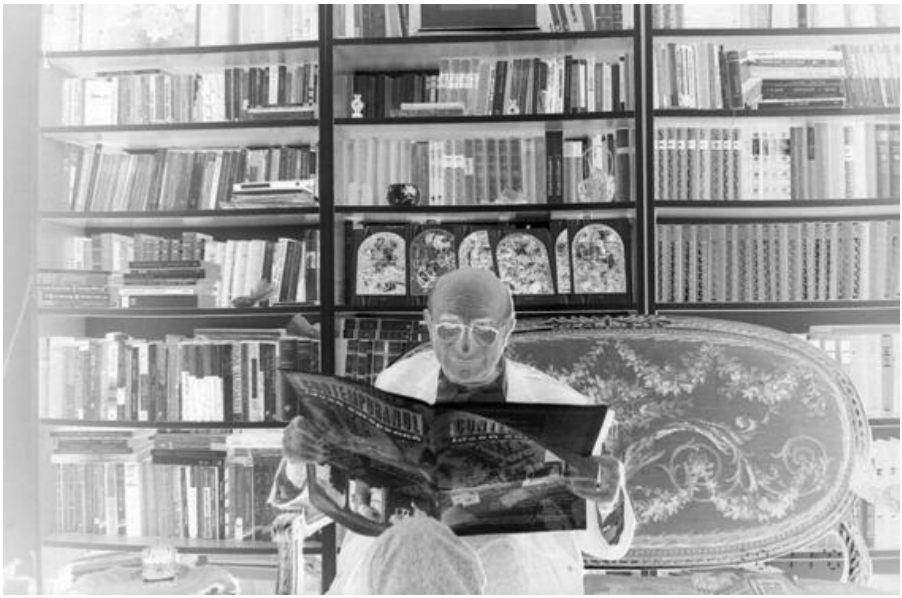

Nicolae Balotă

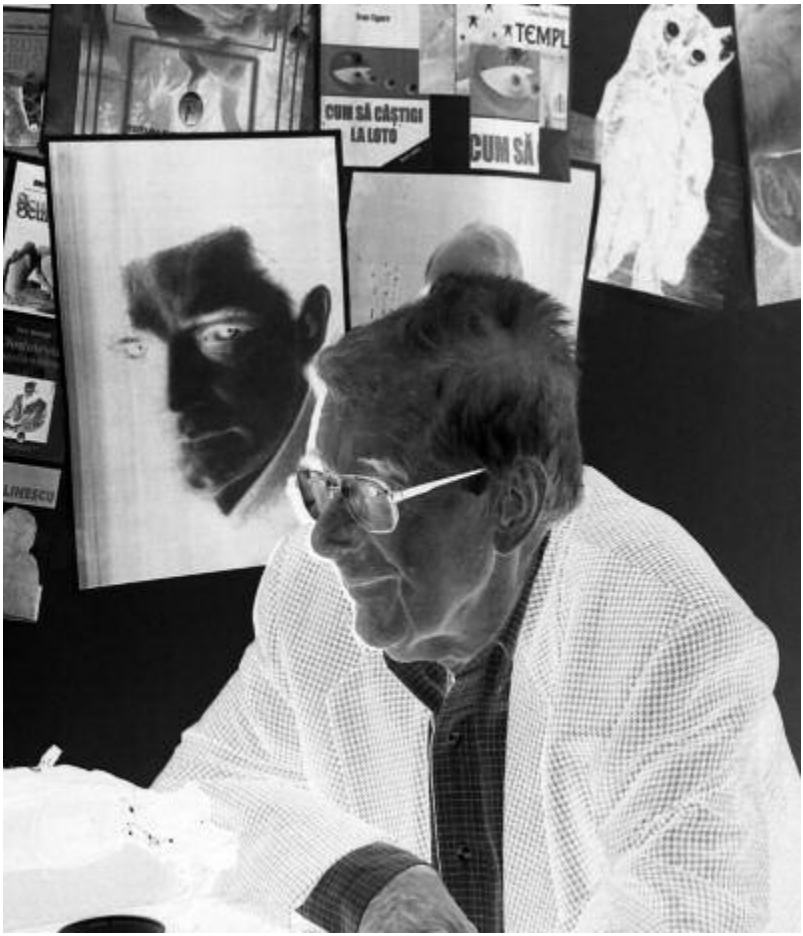
CUM SĂ CÂȘTIGI
LA LOTO
CUM SĂ

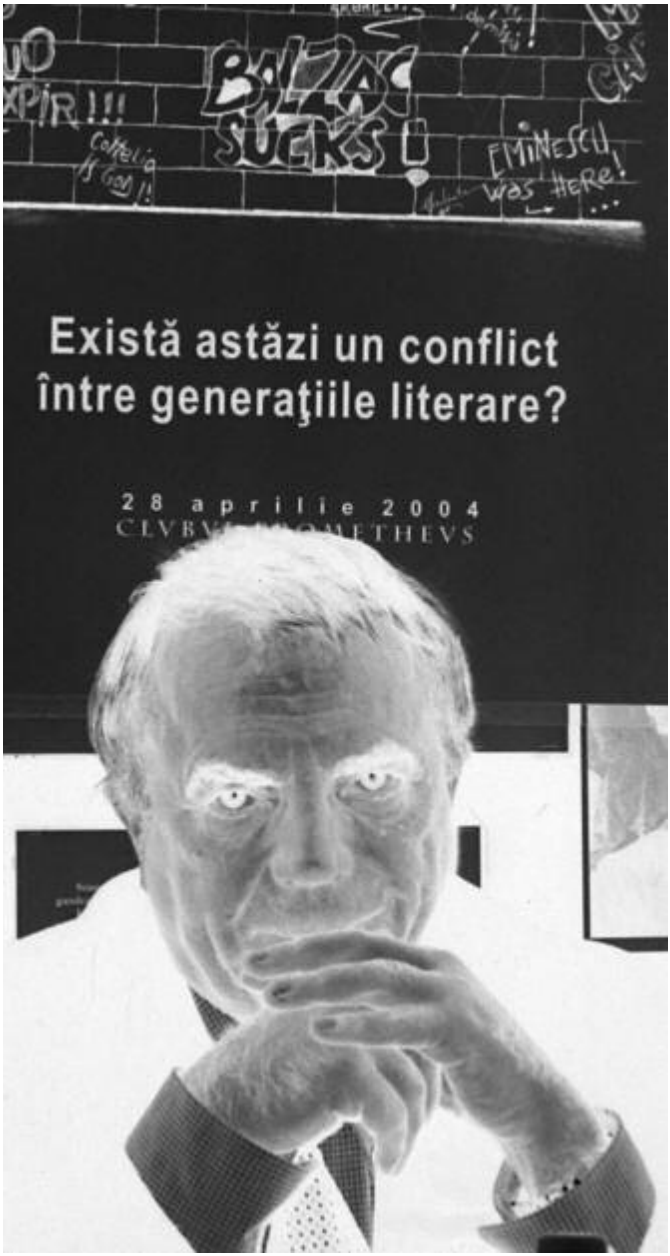

Ion Ianoşi

Nicolae Manolescu

59

● Aţi întâlnit situaţii în care stereotipiile să conducă la

● Prin stereotipizare societatea se apropie sau se înde-

o discriminare pozitivă a scriitorului?

părtează de scriitor?

Scriitorul e profund: orice inepţie pe care o rostogoleşte

E o apropiere mincinoasă şi iute dătătoare de linişte: *Am*

trebuie să aibă greutate; dacă nu are, ea trebuie inventată, *înţeles, pot merge mai departe.*

poate scriitorul e doar ermetic. De aici, relaţiile umane par să

● Există stereotipizări ale scriitorului în care vă regăsiţi

fie mult simplificate: pui cu botul pe labe un interlop temut, sau pe care le creditaţi parţial?

i-ai spus doar că eşti poet, ai imunitate – aceasta, banalizată,

Dacă m-am ridicat mereu împotriva inerţiei mentale, o

este una dintre poveştile frumoase ale lui Radu Vancu. Mo- fac şi acum, dar poate cu doar jumătate de gură: cred că scrii-rala e una simplă: poezia, de bună seamă, are o forţă de ne- torul, da, trebuie să-şi justifice biografia, biografia interioară.

bănuit. Sau funcţionează doar clişeele legate de ea?

● Cel care aplică stereotipuri asupra scriitorului mani-

● Aţi folosit sau aţi observat la alţi scriitori folosirea, pulează sau este manipulat? Pe cine manipulează sau de conştientă sau nu, a unor stereotipuri pentru a obţine diverse către cine este manipulat?

beneficii: de relaţie, de imagine etc.?

Stereotipia funcţionează ca un bumerang: cel care în-

Suntem nişte victime ale stereotipiei – cu toţii – în mă- cearcă să manipuleze sfârşeşte prin a fi manipulat, fiind do-sură variabilă. Până la urmă, şi scriitorul e doar un animal borât, nu-i aşa?, de propria lui mistificare. Realitatea (care mânat de aceleaşi nevoi ca oricine altcineva. Unele păsări îşi realitate? – poate mulţimea realităţilor) îl contrazice întot-schimbă coloritul penajului doar pentru a obţine favorurile deauna.

potenţialei perechi. Undeva, în creierul nostru reptilian, se

● În relaţia scriitorului cu sine însuşi poate să apară fe-

va fi cuibărit relaţia asta de cauzalitate: ce fac e ceea ce sunt. nomenul de auto-stereotipizare? Este aceasta diferită sau Scriitorului îi sunt iertate – social – mai multe neglijenţe. echivalentă cu auto-mitizarea?

Contează mai puţin meschinăria lui umană, fiindcă întot-

Ne referim la scriitorul de cârciumă? Corupţia lui va fi

deauna apare o replică adversativă.

alimentată de gândul genialităţii: mitul se creează, chiar

● Credeţi că stereotipizarea, în special cea a scriitorului, dacă e valabil doar pe un singur cvartal. În rest, nu ştiu, nu ar putea fi şi o formă de „îmblânzire" a celuilalt, a diferenţei? ştiu.

Da, am mai spus-o. Tiparul e cea mai la îndemână formă

● Consideraţi că tendinţa de a cataloga stereotipiile (le-

de cunoaştere.

gate sau nu de scriitor) ca fiind în general negative este un

● Este stereotipizarea o formă de ficţionalizare îngustă stereotip?

sau una de generalizare forţată?

Stereotipul naşte alt stereotip. E un joc infinit. Dar eu

Mai degrabă aş spune că e o formă de ficţionalizare care nu ştiu toate astea: sunt scriitor. Sau le ştiu pe toate?

se străduieşte – cu tot dinadinsul – să îngrămădească un

tărâm vast – şi devastat – într-un singur vas. E simplu.

vedere lucruri de o mie de ori mai importante: de pildă cum

putem să facem ca literatura să fie *savurată* (fiindcă concep-

tul *rasa* din *Natya Sastra* are, în sanscrită, atât sensul de sa-

voare culinară, cât şi estetică) de un elev sau de *cititor*

neprofesionist, fiindcă aşa cum există jucător profesionist de

poker la fel de bine există şi această categorie mai puţin vi-

zibilă pe ecran, dar care dă bani şi sens editurilor. Pe scurt,

Petrişor MILITARU

stereotipia dăunează grav literaturii (ca să folosim un clişeu),

iar celebrele „comentarii" sunt cele mai cunoscute şi ruşi-

Kill your idols

noase mostre de stereotipie, lipsă de imaginaţie şi talent pe-

dagogic pe care le pot concepe.

Discriminarea pozitivă a scriitorului. Nu am întâlnit si-

Imaginea de scriitor. Sunt tentat să cred că în cazul în tuaţii în care stereotipiile să conducă la o discriminare pozi-care look-ul nu dăunează grav scriiturii, orice scriitor poate tivă a scriitorului. Din contră. Dacă eşti într-un grup de să afişeze aproape orice imagine vrea el, fie şi una stereotipă. non-literaţi şi spui că scrii poezie poţi fi considerat naiv, si-Atâta timp cât mecanicitatea şi monotonia nu se reflectă şi la ropos, aiurit, pueril, lipsit de simţul realităţii etc. Cred că în nivelul operei. Pe de altă parte, nu îmi plac scriitorii ostenmomentul în care cuvântul scriitor ar desemna meserie s-ar tativi, ci mai degrabă cei interiorizaţi. Dar poate şi acesta e putea ca majoritatea să înţeleagă că e tot o muncă, ca şi a fi un clişeu… Îmi dau şi eu seama că există *un trend* şi în rân- webmaster sau croitor să zicem. A scrie pentru mine îndul scriitorilor – şi până la urmă poate că *există un trend în* seamnă *a fi coerent*, a stăpâni ţesătura scriiturii, a face ca *toate*. De exemplu, în ultima vreme apar volume care au cupărţile care alcătuiesc textul să nu arate ca o haină prost lu-vântul „alcool" în titlu. Nu ştiu dacă e bine sau e rău, dar mie crată pentru a nu cădea în ridicol. Discriminarea pozitivă a întotdeauna îmi aduce aminte de Apollinaire.

scriitorului poate avea loc numai într-o societate în care acest

Scriitorii-cult şi clişeele. În ceea ce priveşte scriitorii-cult statut are o

anumită valoare, ceea ce nu cred că e cazul nos-cred că acest „cult” îndepărtează la modul cel mai sigur cu tru. În condiţiile în care valorile „absolute” ţin *numai* de „pro-putinţă un potenţial cititor de literatură sau de poezie. Cred fit şi eficienţă”, scriitorul/ artistul are puţine şanse să fie că nu ar trebui să existe în manuale cuvinte sau sintagme ca apreciat sau supraapreciat. E firesc ca un scriitor bun să se

„geniu”, „poet naţional” etc. Atunci Gherasim Luca ce e… vândă, însă şi partea de *advertising* joacă un rol semnificativ

„poet internaţional”? Sau să-i spunem „scriitor european”? uneori. Nu mai spun că în România sunt edituri care publică

Dar dacă trimitem un vers de Gellu Naum în spaţiu, avem poeţi de primă mână, dar nu au nici site, nici librărie de unde un „poet cosmic”? Cred că statul de *scriitor canonic* e destul să le cumperi. E mult de discutat, de nuanţat şi de revizuit de clar şi suficient, în fond. După aceea trebuie să avem în aici.

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

Există stereotipizări ale scriitorului în care vă regăsiţi sau pe care le creditaţi parţial? Nu cred că există stereotipizări ale scriitorului în care mă regăsesc sau pe care le creditez parţial. Dar, există *tipologii* de scriitori şi artişti care îmi plac mai mult decât alţii. Îmi place Naum şi Rilke, Borges şi

Fowles, Gustav Klimt şi mai ales Victor Brauner, Guns N' Roses şi Stamatis Spanoudakis, Alexandrina Hristov şi Dolores O'Riordan. Există un anumit tip de artă cu care mă hrănesc şi pe care, conştient sau inconştient, o promovez, dar modelele nu există decât pentru a le asimila, a le depăşi şi a te regăsi pe tine însuţi în ipostaza de creator, de inventator. Nu se poate să luăm totul de la zero: vrem sau nu vrem e natural să avem nişte modele, *dada* deja s-a inventat ca să mai pornim iar prin a nega totul, aşa că ne rămâne să *pendulăm* acrobatic cumva între clişeu şi non-conformism sau să descoperim *un fel de cale de mijloc* care să nu ne facă să părem nici prea străini de ceea ce este uman nici prea asemănător. Poate că pe lângă talent şi inspiraţie, ai nevoie şi de a intra în starea T a lui Lupasco pentru a nu fi nici…, nici… şi atunci stereotipia poate fi o parte integrată a procesului creator. Asta, dacă nu cumva toate cele spuse aici sunt şi ele, la rândul lor, tot nişte clişee.

Breban şi Gorduz.

Foto: Aura Christi

Adriana Teodorescu

Nicoleta DABIJA

De ce să fie tocmai scriitorul ocolit de stereotipuri?

Când chipul scriitorului e cel al unui om singur, trist, încercănat şi în-

gândurat, vorbele lui vor minţi atât cât să se acorde acestui chip. E o mască

asumată conştient, o chestiune de imagine. Stereotipul nu trebuie privit

însă neapărat în sens negativ, depinde de perspectiva din care este abordat.

E un instrument la care recurge societatea pentru a-şi clasa indivizii şi unul

pe care şi-l asumă, voluntar ori involuntar, membrii ei, tot din dorinţa de a

fi identificaţi ca: scriitori, avocaţi, profesori, medici etc. Stereotipurile sunt

prezente în orice domeniu de activitate şi abordează ipostaze distincte în

profesii diferite. Ele lucrează pentru societate şi pentru o imagine a indivi-

dului, deşi în detrimentul cultivării autentice a persoanei.

De ce să fie tocmai scriitorul ocolit de stereotipuri? Mai cu seamă atunci

când tratează scrisul ca pe o meserie? E probabil mai puţin „lucrat” de ele

pentru că recurge la clişee, în limbaj şi comportament, în mod conştient. El

este, adesea, cel care le manipulează şi manipulează publicul prin ele, în

slujba construirii unei imagini. Am totuşi credinţa că personalităţile au-

tentice, de prim rang, sunt tocmai cele care depăşesc stereotipurile, care se

pot manifesta dincolo de ele, în răspăr cu forţa lor de absorbţie, care se cul-

tivă intens doar pe ei înşişi, care nu pot fi etichetaţi de cei din jur, de so-

Tudor Jebeleanu

64

Adriana Teodorescu

Dumitru Balan

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

65

Răzvan Voncu, Eugen Negrici, Bogdan Creţu, Aura Christi, Nicolae Breban.

Lansare *Singura cale* de Nicolae Breban

nomen, înrudit: migraţia kitsch-ului comportamental spre zone care au unele tangenţe cu frumosul (natural), anume la salvamontişti, oameni care trăiesc în mijlocul naturii şi se presupune că sunt încîntaţi de aceasta. Ei imită la modul strict exterior un comportament ce nu le aparţine: îşi lasă barbă şi plete, în general sunt taciturni în relaţiile cu necunoscuţii, fac performanţe de unii singuri, ca şi cum astfel ar pătrunde la taine la care alţii nu au acces. Imitaţia pe care o practică se dovedeşte foarte contaminantă, îi cuprinde pe toţi,

Titu POPESCU

deosebindu-i de restul. Ea nu are nimic de a face cu ocupaţia

lor de bază, aceea de a salva oameni care au ajuns pe munte

în situaţii dificile, numai că aşa şi-au însuşit o platoşă com-

portamentală reieşită tocmai din această îndeletnicire, la

Voi încerca să formulez cîteva gînduri legate de tema pro- care nu oricine are acces, fiindcă presupune calităţi excep-pusă, luînd în special în atenţie sugestia unei idei subordo- ţionale, dar de o cu totul altă natură. De ce simt oamenii ne-nate: sunt stereotipiile generatoare de kitsch?

voie ca aceste calităţi excepţionale să fie ostentativ puse în

Răspund la aceasta prin formularea unui *da* hotărît: da, valoare pe o cale străină, adoptînd un comportament de îm-stereotipiile sunt generatoare de kitsch. Un scriitor se înca- prumut?

drează în kitsch-ul stereotipic prin două atitudini, comple-

Se deduce uşor că stereotipiile generatoare de kitsch in-

mentare: kitsch-ul comportamentului în viaţă şi kitsch-ul dividualizează masa artiştilor, a poeţilor – dacă asta ne inte- comportamentului în artă.

resează aici. Ei ţin să fie deosebiţi de restul oamenilor prin

Să începem cu primul. Kitsch-ul comportamentului în înfăţişarea atitudinii lor: o prezenţă hirsută, afectînd sufe-

viaţă este în mod deliberat adoptat ca marcă de atitudine de rinţe închipuite, păr lung legat în fistichii moduri, barbă ră-

la începuturile conştiinţei că un scriitor se deosebeşte funda- văşită.

mentul de ceilalţi oameni şi se integrează unei categorii

În ceea ce mă priveşte – dacă mi se îngăduie – , mă stre-

aparte, cea cu acces la muze. Am observat aceasta de mai cor cît mai anonim cu putinţă prin mediile pe care le frec-

multă vreme şi le-am calificat năbădăielile ca atare. Am atins ventez. Mă simt mult mai bine aşa.

şi în scris kitsch-ul comportamental al scriitorului/artistului,

Odată cu înaintarea în vîrstă, scriitorii devin mai orgo-

dîndu-i o oarecare dezvoltare în cartea mea, apărută în anul lioşi? Orgoliul scriitoricesc înseamnă revărsarea în aria crea-2009, *Frumosul natural şi frumosul artistic* (Editura Casei ţiei a comportamentului kitsch. Acest fapt este favorizat de cărţii de ştiinţă, Cluj-Napoca). Acolo observam şi un alt fe- stereotipiile dobîndite şi care fac munca scrisului mai uşoară, prin folosirea lor. Adevărat, uneori ele te fură, de-a dreptul.

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

Mircea Martin

Ana Blandiana

Stereotipiile scrisului se vădesc în manierisme, în faptul că, deja, ştii ce urmează, că nu mai ai surpriza noutăţii. Există însă şi un manierism al scriitorului mare, care ţine de arta creaţiei lui. Totul este legat de dozaj, ca să nu sufoce creaţia în formule, să nu-i aplatizeze relieful. Cînd maniera ră-

mîne o piatră de construcţie, ea devine identificabilă pentru o anumită marcă a scrisului. Supravegheat, procesul de stereotipizare care naşte maniera este prezent în artă şi el nu face rău; dar, repet, supravegheat de conştiinţa artistică producătoare de opere. Cînd devine rebarbativ, se instalează kitsch-ul şi opera este compromisă.

Vulnerabilitatea faţă de stereotipii este o boală a creaţiei/creatorului care produce kitsch-ul şi îndeamnă la predarea în faţa uşurinţei astfel cîştigate: un drum care se pierde în devălmăşia indiferenţei, într-o geografie anostă, fără relief.

Premiile Contemporanul. Constantina Raveca Buleu

Adriana Teodorescu

chiar mari istorici). Apoi alte „extensii", scriitorii survolând mai ceva ca F 22 Raptor cerul patriei sau măcar orăşelului lor, ca: scriitori de ziar, scriitori de revistă (poate şi mondenă, în funcţie de posibilităţi), scriitori de vorbit la târguri de carte despre scriitori (sau la alte lansări), scriitori de dat cu părerea (cum fac eu acum), scriitori-impresari de proprie imagine de scriitor, scriitori de propagare de bârfe literare (cum alt-

Daniel D. MARIN

fel?), scriitori de restaurant de scriitori, scriitori de pahar de scriitori. Cu ce fel de stereotip pretind, aşadar, că m-am con-

fruntat şi că mă confrunt? Cu o contaminare pas cu pas a ceva

ce mie mi se pare foarte intim şi (în cazul meu) accidental –

faptul de a scrie.

1. Eu nefiind scriitor (decât într-o accepţiune mult prea

● Care consideraţi a fi cele mai frecvente stereotipuri

îngăduitoare) am scris totuşi câteva poeme şi, în această ca- legate de scriitor?

litate deci, primul stereotip pe care l-am întâlnit a fost „tre-

2. Primele sunt şi cele mai frecvente, pentru că n-ai cum

buie să mai scrii". Deşi am acum 3 cărţi publicate (mult să nu te loveşti de ele de la început şi apoi încontinuu (ca să

pentru un tip care nu scrie), şi după ultima dintre ele tot cu mă feresc să spun „până la sfârşit"). Fac precizarea că nu-mi această aşteptare am fost întâmpinat de cei care sunt sau se ies deloc din pielea de „scriitor" ce sunt şi, prin urmare, consideră scriitori. Pentru ei sunt un tânăr scriitor. Iar ca aproape tot ce emit eu acum ca părere e „din interior", din tânăr scriitor trebuie, ai ghicit, să scrii! Şi ca matur scriitor, această piele, necum din aceea a unui, să spunem, cititor.

şi ca mai bătrân scriitor am observat că aşteptarea e, în ge-

● Stereotipizarea s-ar traduce exclusiv prin fabricarea

neral, aceeaşi. Să-nţeleg că o dată ce ai publicat prima carte de stereotipuri?

ai intrat „din oficiu" într-o confrerie a celor ce scriu? Şi că nu

3. Nu le fabricăm, asta e faza. Le luăm de-a gata.

mai poţi ieşi de acolo?... Acesta e primul stereotip, şi e legat

● Ambiguitatea statutului de scriitor (nu neapărat o

de ceea ce se aşteaptă de la… scriitori. Al doilea e legat de meserie, nu neapărat garanţia unei vocaţii) constituie, oare, noile roluri pe care tind să şi le asume aproape instantaneu un factor care generează vulnerabilitate în faţa stereotipii-

şi complet tinerii (şi maturii, şi bătrânii) scriitori: de a citi în lor? Sau, din contră, spre deosebire de alte realităţi ale lumii, public (bun, deci devin şi cititori), de a purta cât mai specta- scriitorul se sustrage mai uşor stereotipizării tocmai datorită

culos (sau, după caz, cât mai caraghios) haina „de scriitor", acestei ambiguităţi?

sau chiar trena, de a nu face în nici un caz un secret din fap-

4. Îţi poţi pierde şi cumpătul, ca să nu spun mai mult,

tul divers că „scriu bine". Şi, desigur, de a se contrazice mereu din pricina acestei ambiguităţi. Nu e comod. Iar în faţa unei

„argumentat" între ei (acum devenind şi critici literari, ba realităţi imaginare (imaginare sunt, într-o proporţie sau alta *Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului*

Leon Volovici şi

Costel Safirman

Augustin Buzura

şi celelalte, nu-i vorbă), sau din interiorul ei, când eşti scrii-„depărtarea scriitor-cititor”! Ea există indiferent de acest tor cu adevărat, e la îndemână să te sustragi, stereotipurilor amănunt. Ce diferă sunt coordonatele propagării.

sau în general, e la îndemână să te sustragi din orice, dar e

● Stereotipul se manifestă el diferit în fiecare dintre re-

şi cumplit să o faci. Mai ales că n-ai, într-adevăr, garanţia laţiile: scriitor-cititor, scriitor-scriitor, scriitor-necititor/opi-unei vocaţii. Eşti nesigur şi deci vulnerabil. Şi atunci poţi să nie publică?

fii vulnerabil şi în faţa stereotipurilor, în căutare de „ceva

10. Se ajunge până la urmă la un fel de „consens", dacă

sigur", care să-ţi dea o oarecare stabilitate. Şi atunci te arunci ei toţi sunt în strânse relaţii. Altfel, când cititorii de poezie re-

în chestiile pe care le-am enumerat eu mai sus.

centă, de pildă, sunt aceiaşi cu scriitorii de poezie recentă, ei

● Ce legături consideraţi că există, dacă există, între toţi, se înţelege sper cine, sunt în relaţie cu ceilalţi cam aşa stereotip şi construirea socială a realităţii, între stereotip şi cum suntem noi cu extratereştrii – avem zvonuri că ei ar arhetip, stereotip şi model sau între stereotip şi mit?

putea exista, dar nu îi vedem niciodată la faţă... Iar când vine

5. Trecerea (între toate acestea) nu e imposibil de făcut, unul mic, vai de el şi se dă drept extraterestru (noi ştiind din ba chiar uneori e firească. Prin cultivarea unui stereotip, de- poveştile noastre altceva) îl expediem dând cu pietre... Fireşte venit astfel normalitate (realitate socială, realitate trendy că exagerez, dar poeţii de azi nu mai sunt mari propagatori de sau model) şi răspândirea acestei normalităţi de la un cerc stereotipuri, poate doar (cel mai adesea) în negativ... Şi, fără

mic la cât mai mulţi din jur, care măcar o accepta dacă nu o a fi un paradox, acest lucru se petrece tocmai pentru că poe-

înţeleg sau dacă nu trăiesc în ea. Şi oricum perpetuarea se zia e acum atât de accesibilă, o găseşti peste tot chiar gratis.

face doar de către câţiva. Restul doar o acceptă.

Cantitatea de poezie fiind „industriabilă" şi cantitatea de ma-

● Au stereotipurile valenţe cognitive? Pentru cine?

culatură cam la fel şi căutând să vină toată spre tine, nu poţi

6. Pentru cei care le studiază şi conştientizează, desigur. să mai faci, ca cititor, decât să te dai repede la o parte. Să te De pildă, pentru tine.

fereşti programatic de ea. Iar stereotipul legat de „poetul ac-

● Sunt stereotipurile generatoare de kitsch?

tual" e în funcţie de greutatea cărţii – pietrei care te-a lovit

7. Sigur că da, nu de puţine ori.

prima-n cap...

● Care credeţi că sunt mecanismele socio-culturale prin

● Credeţi că notele romantice prezente în diversele ste-

care se generează stereotipurile?

reotipuri legate de scriitor îşi mai păstrează aceeaşi forţă sau

8. Oooo, e mai bine să-ţi răspundă cineva de specialitate... încep să pălească?

● Este stereotipizarea o consecinţă a depărtării scriitor-

11. Îşi mai păstrează forţa, dar în general cu adăugirea

cititor, a unei diferenţe resimţite problematic, sau este în (dată de cititor) „atunci au fost – acum nu sunt". Ce anume?

firea lucrurilor ca, până la urmă, orice să poate fi *stereotipi-* Scriitori!... Fac o paranteză: să ai un public, fie şi alcătuit *zabil*?

doar din scriitori, nu e rău. Dacă se mai adaugă şi câţiva cri-

9. Aici ai în vedere o componentă anume a stereotipiză- tici e deja bine (se ştie că sunt cu mult mai mulţi scriitori rii, nu stereotipizarea în general. Altfel nu o pui în relaţie cu

decât critici, iar cei din urmă mai apucă să scrie doar despre ţată grijă de-a le denunţa. Calitatea operei scriitorului rescâţiva).

pectiv poate fi o condiţie de plan secundar în asemenea che-

● Puteţi să identificaţi existenţa mai multor sub-ste- stiuni de imagine...

reotipizări ale scriitorului (ca de pildă, asociate scriitorilor ti-

● Putem vorbi despre anumite funcţii sociale ale ste-

neri, scriitorilor moderni, poeţilor, prozatorilor)?

reotipizării în general şi ale stereotipizării scriitorului în par-

12. Despre prozatori, de pildă, se crede, în general, că ticular?

sunt foarte culţi, la fel despre critici (eu însumi cred la fel).

● Aţi întâlnit situaţii în care stereotipiile să conducă la

Despre poeţi nu neapărat. Iar despre poeţii tineri aproape o discriminare pozitivă a scriitorului?

deloc. Sigur că şi pentru că a circulat la un moment dat un

16. Frecvent. Mai ales pentru că ţin de identificarea şi

anumit „brand” de tânăr poet (furios, netrecut pe la biblio- recunoaşterea unei mărci. Ori recunoaşterea unei mărci a tecă etc.) şi a fost adoptat rapid ca stereotip. Se crede şi as- unui scriitor, oricare ar fi ea, e în general de folos vizibilită-

tăzi, de pildă (inclusiv într-o zonă mai selectă a criticii ţii scriitorului respectiv, şi chiar „cotei”.

literare), că toţi tinerii poeţi sunt vulgari sau măcar inculţi...

● Aţi folosit sau aţi observat la alţi scriitori folosirea,

Inutil să mai amintesc că mizerabilismul (sau realismul post- conştientă sau nu, a unor stereotipuri pentru a obţine diverse traumatic, cum îl numea mai frumos undeva Dan Lungu) a beneficii: de relaţie, de imagine etc.?

fost asimilat cu precădere (doar) în latura peiorativă...

17. Da. Chiar da. Nu aş da exemple de asemenea scrii-

● Se poate vorbi despre existenţa unei supra-stereoti- tori, pentru că mi-aş deconspira, ca să spun aşa, capacitatea pizări a scriitorului? Stereotipizarea scriitorului poate fi pri- de observaţie. Însă cunosc câţiva şi se mişcă binişor printre vită ca o subcategorie a stereotipizării artistului sau a noi...

intelectualului?

● Credeţi că stereotipizarea, în special cea a scriitorului,

13. Cu supra-stereotipizare nu cred că avem de-a face to- ar putea fi şi o formă de „îmblânzire" a celuilalt, a diferenţei?

tuşi, deşi nu rar se cataloghează „la grămadă". Dar e o ten-

18. Îmblânzire a diferenţei, bine spus... Dar iarăşi ar tre-

dinţă mai degrabă generală, nu cred că e luat la ţintă bui să ne raportăm cumva la cazuri anume. Nu prea mai scriitorul...

putem vorbi azi de „stereotipizare" sau de „stereotipizarea

● Scriitorii-cult contribuie la sedimentarea unor clişee, scriitorului" în general, chiar dacă pe anumite subgrupe ea sau, dimpotrivă sunt rupţi de ele, le contrazic într-o bună mă- funcţionează.

sură?

● Este stereotipizarea o formă de ficţionalizare îngustă

14. Contribuie, înclin să cred. Ba chiar conştient. Altfel ar sau una de generalizare forţată?

„denunţa" public clişeele respective, chiar cu riscul de a-şi

19. Întrebarea conţine deja două răspunsuri. Se mai pot

pierde astfel statutul de scriitori-cult!... Pe de altă parte, un adăuga şi altele.

scriitor rupt de unele astfel de clişee, dar ne-scriitor – cult ar

● Prin stereotipizare societatea se apropie sau se înde-

putea chiar să devină scriitor – cult, tocmai printr-o pronun- părtează de scriitor?

Alex Ştefănescu, Daniel Cristea Enache, Eugen Simion, Nicolae Breban

20. Şi – şi!... Se şi apropie de un *ceva* al scriitoru-

lui, se şi îndepărtează de un alt *ceva* al scriitorului. Şi iarăşi cu o serie de nuanţe necesare...

● Există stereotipizări ale scriitorului în care vă regăsiţi sau pe care le creditaţi parţial?

● Cel care aplică stereotipuri asupra scriitorului manipulează sau este manipulat? Pe cine manipulează sau de către cine este manipulat?

● În relaţia scriitorului cu sine însuşi poate să apară fenomenul de auto-stereotipizare? Este aceasta diferită sau echivalentă cu auto-mitizarea?

21-22-23. Ne stereotipizăm şi chiar mitizăm, într-un fel sau altul, inclusiv pe noi înşine, şi chiar de mai multe ori, şi chiar contradictoriu. E un mic joculeţ, ca să nu ne plictisim, cumva. Sau poate o anume seducţie de undeva tot de prin imaginarul nostru, pe care uneori o ejectăm pur şi simplu, când o conştientizăm. Alteori, ne cam place.

● Consideraţi că tendinţa de a cataloga stereotipiile (legate sau nu de scriitor) ca fiind în general negative este un stereotip?

24. Există o astfel de tendinţă? (dar a stat cineva să inventarieze stereotipiile şi să tragă apoi concluziile?) Dacă există, da, e un stereotip.

Bogdan Creţu

zintă o formă de autoiluzionare alimentată de un orgoliu exacerbat.

Odată criza de creştere trecută, scriitorul îşi arogă, cu de la sine putere, un statut privilegiat, deşi ambiguu. El oferă toate soluţiile, are impresia că deţine un monopol al adevărului şi se vede salvatorul planetei. În apariţiile publice propune un discurs hipermoralizator, al bunelor intenţii, marcat

însă de subiectivism. Situaţii conjuncturale, cauze minore care îl ating cât de puţin se transformă în veritabile cruciade

Scriitorul îşi arogă un statut privilegiat

umanitare. Atunci când nu se zbate pentru salvarea lui Bubico sau când nu condamnă cu vehemenţă atrocităţile din Grand Hotel „Victoria Română", se agită în apele tulburi ale

● Preambul ezitant

cotidianului, incapabil, în lipsa lucidităţii, să distingă reali-

Iniţiatoarea anchetei de faţă lansează discul dezbaterii tatea de utopie. Eseistul francez Éric Zemmour rezumă ecua-

cu atâta aplomb, încât prima reacţie este aceea de a te sus- ţia competenţă – manipulare prin formula fantasme trage traiectoriei sale. Constaţi, apoi, că nu este vorba decât compensatorii. „Angajarea" civică a scriitorului se cere elibe-despre forţa persuasivă a unui special gen de *captatio* şi te rată de suficienţă, improvizaţie, maniheism simplificator, ser-laşi cuprins, în calitate de scriitor (dezorganizat, visător, pa- vituţi de orice natură.

razitar, slab la matematică, ludic) şi, în acelaşi timp, de citi-

● Primul stereotip, ultimul stereotip

tor (invizibil, adulat, înceţoşat, format, de-format, stăpân,

De-a lungul istoriei, scriitorul a fost supus mecanisme-

sclav, sedus), de plasa întrebărilor – intrări multiple, convins lor stereotipizării, urmat ca model sau urcat pe soclul mitu-că demersul la care participi face parte dintr-un proiect mai lui. De cele mai multe ori, a fost identificat prin elemente amplu, menit să dea carnaţie celor şapte concepte teoretizate exterioare, de recuzită (togă, lauri, perucă, plete, barbă, pipă, de Compagnon (lectorul, autorul, lumea, istoria ş.a.m.d.).

geantă pe umăr), sau de gestică (degetul arătător îndreptat

● Scriitorii devin, pe măsură ce înaintează în vârstă, tot spre mulţime, mâna la tâmplă, răsfoind o carte). El este „alt-mai orgolioşi?

fel", învăţătorul, luminătorul, inspiratul, vizionarul.

Nu, aş spune chiar dimpotrivă (cu excepţiile de rigoare).

Primul scriitor în carne şi oase pe care l-am văzut, într-

Orgoliul se manifestă virulent la prima tinereţe, când orice o tabără pionierească, a fost o decepţie. În locul unei apariţii aspirant la glorie se crede chemat să revoluţioneze literatura, monumentale, care să-ţi taie respiraţia, un ins pirpiriu, loc-să decreteze noi începuturi, să emită manifeste (vezi cazul vace, încercând să ne convingă cât de fericită este copilăria douămiiştilor). Situarea în răspăr faţă de *mainstream* repre- noastră, deşi seara, cu toţii, în dormitoare, din cauza regimului cazon impus, scandam: „La Telega-n colonie / E mai

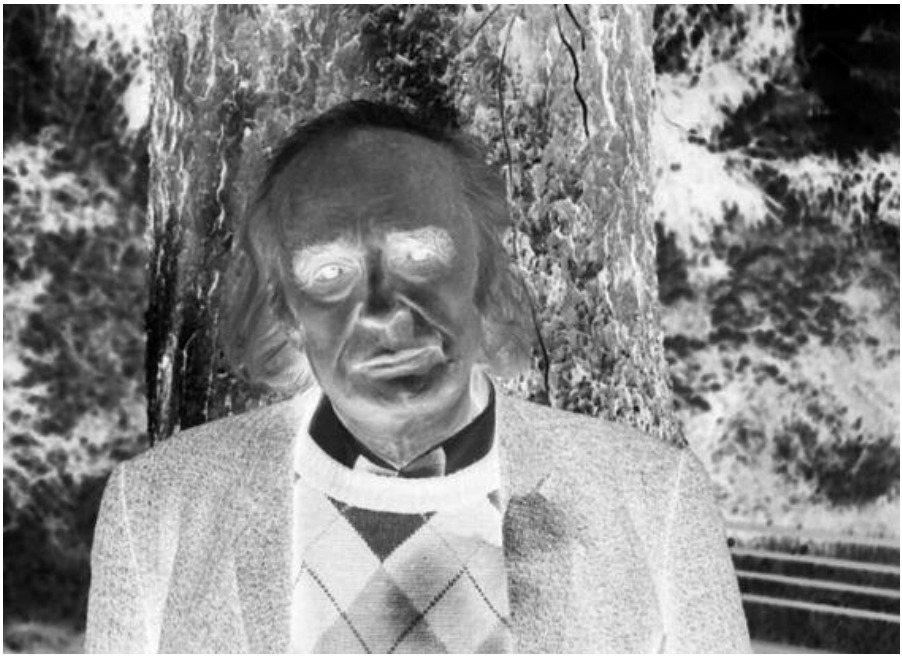

Emil Brumaru

Horia Roman Patapievici Tudor Jebeleanu şi Florin Iaru

rău ca-n puşcărie”. Nu
ştiu de ce, dar multă
vreme l-am confundat pe
Petru Vintilă (căci el în-
truchipase în faţa micilor
nemulţumiţi Scriitorul)
cu Beniuc.
Acum cunosc mulţi
scriitori importanţi, în-
conjuraţi de admiraţie
sinceră sau doar intere-
sată, asaltaţi de veleitari

ce le încarcă braţele cu volumele lor insipide („uitate” de regulă în camere de hotel), răspunzând elogiilor cu adagii diplomatice gândite însă *verbis indisciplinatis*.

Înconjurat de stereotipuri active şi de prejudecăţi, (distincţia e dificil de făcut), scriitorul rămâne o prezenţă provocatoare, disponibilă oricărei teoretizări.

Iolanda Malamen

Adriana Teodorescu

La multe catedre de literatură există profesori care predau diferite cursuri de literatură dar care nu au scris în viaţa lor nici măcar un rând de proză sau un vers. Aşa ceva mi se pare inacceptabil – e ca şi cum ai pune un ciung sau un olog să predea alergare şi handbal la Educaţie Fizică. Nu ai cum să înţelegi literatura decât dacă o practici tu însuţi într-un fel sau altul. Stereotipizarea scriitorului vine, la nivel acade-

mic, din tot felul de şablonări absurde şi de etichetări şi „ca-

nonizări” simandicoase venite din partea unor oameni care

Demonstraţia propriului gol interior

critică literatura fără însă ca ei înşişi să o practice. Practic,

aceste canonizări trasează nişte graniţe care nu există în rea-

litate şi subsumează iniţiativele literare unor direcţii de cele

Înainte de a răspunde la aceste întrebări încep cu o ob- mai multe ori retrograde – neavând suficientă imaginaţie

servaţie: o facultate cum este cea de Litere din Cluj ar tre- pentru a vedea miza reală a unor opere.

bui, atunci când „înregimentează” studenţi să aibă în vedere

● Care au fost primele stereotipuri cu care v-aţi con-

următoarele 3 obiective: obiectivul 1 – să producă scriitori au- fruntat, în calitate de scriitor?

tentici; obiectivul 2 – să producă critici literari; obiectivul 3 –

Încadrarea forţată în curente/tendinţe/etichete şi proto-

(cel mai umil, şi ultima treaptă a acceptabilităţii) – să pro- colul legat de mediatizarea unui manuscris: publicare în reducă profesori (adică oameni care nu sunt în stare de o critică viste (multe conduse de personaje „dubioase”) şi lecturi constructivă, şi care doar indexează păreri într-un suport de publice – toate „protocolare”, toate organizate pe baza sim-curs sau altul şi care fac astfel un nesfârşit index „foiletonat” patiilor, intereselor şi a prieteniilor, dar nici unele interesate ale plagiatelor.) Facultatea de Litere din Cluj scoate pe bandă să aibă de-a face cu ceva nou şi capabil să revoluţioneze sis- rulantă profesoare a căror principală preocupare este să-şi temul.

termine cât mai repede orele la licee şi şcoli generale şi să

● Care consideraţi a fi cele mai frecvente stereotipuri

ajungă acasă să-şi vadă telenovela favorită (iar dacă le duci legate de

scriitor?

la un curs la filosofie se uită ca boul la poarta nouă) şi critici

Pierde-vară, ratat, penibil, sărac.

literari perimaţi şi care nu-şi pun deloc problema înnoirii me-

● Stereotipizarea s-ar traduce exclusiv prin fabricarea

seriei pe care o practică prin abordări inter- sau trans-disci- de stereotipuri?

plinare. De scriitori sau poeţi nici nu poate fi vorba în acest

Nu, e un proces mai complex care ţine în primul rând de

mediu – iar în afară de Ştefan Manasia nu a mai ieşit nimic lipsa culturii şi de aroganţa societăţii. Societatea nu se mai interesant de acolo.

îndreaptă spre artă de dragul artei şi spre reverii băltite –

trăim într-o societate de consum, de „selecţie naturală” a celor

valabili din punct de vedere economic. Cei care nu se pot

● Au stereotipurile valenţe cognitive? Pentru cine?

adapta fluxului îşi atrag „oprobiul” asupra lor.

Pentru cei care trăiesc strict în orizontul lor şi pentru cei

● Ambiguitatea statutului de scriitor (nu neapărat o care, încercând să le evite, trebuie să le folosească drept re-

meserie, nu neapărat garanţia unei vocaţii) constituie, oare, pere.

un factor care generează vulnerabilitate în faţa stereotipii-

● Sunt stereotipurile generatoare de kitsch?

lor? Sau, din contră, spre deosebire de alte realităţi ale lumii,

Da.

scriitorul se sustrage mai uşor stereotipizării tocmai datorită

● Care credeţi că sunt mecanismele socio-culturale prin

acestei ambiguităţi?

care se generează stereotipurile?

Aşa cum spuneau şi grecii antici, „butoiul plin nu sună,

Lipsa unor lecturi şi a unui nivel de cultură care să te

ci doar butoiul gol”. În momentul în care te baţi cu pumnul în facă să accepţi diversitatea şi variaţia liberă a sensului. In-piept că eşti scriitor – faci demonstraţia propriului gol inte- capacitatea profesorilor de a-şi motiva studenţii înspre a-şi rior. Dacă scrii anumite lucruri – aceasta nu te face scriitor, petrece timpul făcând cercetare. Nefiind motivaţi, tinerii se ci doar un neofit ceva mai orientat. Ambiguitatea e foarte refugiază în plăceri mai uşor accesibile. Stereotipul este o bună, dar nu ca etichetă de afişat în public – ci ca stare inte- marcă a acestei comodităţi personale combinate cu o lipsă de rioară de asimilare (şi digerare) a propriului eu.

motivaţie.

● Ce legături consideraţi că există, dacă există, între

● Este stereotipizarea o consecinţă a depărtării scriitor-

stereotip şi construirea socială a realităţii, între stereotip şi cititor, a unei diferenţe resimţite problematic, sau este în arhetip, stereotip şi model sau între stereotip şi mit?

firea lucrurilor ca, până la urmă, orice să poate fi *stereotipi-*

Referinţa la Luckmann şi Berger e evidentă – societatea *zabil*?

pentru a se putea construi la un nivel funcţional are nevoie de

Oamenii, pentru a putea asimila nişte producţii cultu-

o colecţie de stereotipuri recognoscibile de toată lumea (pre- rale, au nevoie de nişte repere – dar aceste repere nu trebuie cum semnele de circulaţie) – dar societatea uită ca aceste ste- confundate cu sensul în orizontul căruia, chipurile, s-ar fi reotipuri ar trebui să fie pur orientative şi necesare scris acea operă. *Stereotipizabil/încadrabil într-un mod de* con-vieţuirii – ŞI NU CONSTITUTIVE sau reprezentative *gândire = da, dar cu sensul de reper strict necesar, nu de va-aşa cum au ajuns ele astăzi să fie.*

loare sau scop în sine al operei.

● Stereotipul se manifestă el diferit în fiecare dintre re-

laţiile: scriitor-cititor, scriitor-scriitor, scriitor-necititor/opi-

nie publică?

Da. E ca gândacii de bucătărie, se adaptează încontinuu

şi se înmulţesc la mizerie.

Nicolae Balotă

şi Ion Ianoşi

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

85

Alexandru Vlad

şi Irina Petraş,

Îngerul „de plumb”

al literelor clujene

Nicolae Breban, Marian Victor Buciu, Ion Simuţ, Alexandru Vlad şi

Mury (Ion Mureşan), apărut ca de obicei cu rigoarea frigurilor

● Credeţi că notele romantice prezente în diversele ste- pe cariere universitare să traseze tipare şi să sistematizeze reotipuri legate de scriitor îşi mai păstrează aceeaşi forţă sau şi... evident, să publice ISI.

încep să pălească?

● Aţi întâlnit situaţii în care stereotipiile să conducă la

Pentru cei care înţeleg valoarea întunecată şi demonică o discriminare pozitivă a scriitorului?

a romantismului – da. Pentru cei autentici şi capabili să fie

Da, câteodată sistemul se autosabotează în mod şarmant.

fascinaţi de ceva/cineva – da. Acesta e chiar un stereotip de- Sunt momente frumoase de „indian fall” – fenomene neaş-

zirabil. Pentru pămpălăi şi emasculaţi care arată fizic ca nişte teptate de căldură în plin îngheţ.

monştrii – romantismul e o scuză infamă.

● Aţi folosit sau aţi observat la alţi scriitori folosirea,

● Puteţi să identificaţi existenţa mai multor sub-ste- conştientă sau nu, a unor stereotipuri pentru a obţine diverse reotipizări ale scriitorului (ca de pildă, asociate scriitorilor ti- beneficii: de relaţie, de imagine etc.?

neri, scriitorilor moderni, poeţilor, prozatorilor)?

Da, e o practică şi un protocol universitar. (şi din păcate

Le-am enumerat deja: pierde-vară, ratat, penibil, sărac şi jurnalistic într-o ţară în care presa de opinie e o glumă

... dacă vrei, pot să mai adaug beţivan, libidinos şi dezgustă- proastă.)

tor de afemeiat.

● Credeţi că stereotipizarea, în special cea a scriitorului,

● Se poate vorbi despre existenţa unei supra-stereoti- ar putea fi şi o formă de „îmblânzire" a celuilalt, a diferenţei?

pizări a scriitorului? Stereotipizarea scriitorului poate fi pri-

Da. Dar nu într-un exces de prost-gust cum s-a ajuns as-

vită ca o subcategorie a stereotipizării artistului sau a tăzi. Îmblânzirea exagerată e o formă de castrare.

intelectualului?

● Este stereotipizarea o formă de ficţionalizare îngustă

Nu. Doar de saturaţii placide sau penibil-nevrotice al ste- sau una de generalizare forţată?

reotipizării. O supra-solicitare a unui proces ar implica nişte

Ambele răspunsuri sunt corecte.

competenţe aparte...

● Prin stereotipizare societatea se apropie sau se înde-

● Scriitorii-cult contribuie la sedimentarea unor clişee, părtează de scriitor?

sau, dimpotrivă sunt rupţi de ele, le contrazic într-o bună mă-

De cel autentic – cu siguranţă că se îndepărtează.

sură?

● Există stereotipizări ale scriitorului în care vă regăsiţi

Într-o mică măsură da. Dar cultura autentică însă fie ştie sau pe care le creditaţi parţial?

să evite stereotipul, fie în face suportabil şi chiar plăcut, re-

Nu.

semantizându-l acolo unde e mai greu de digerat.

● Cel care aplică stereotipuri asupra scriitorului mani-

● Putem vorbi despre anumite funcţii sociale ale ste- pulează sau este manipulat? Pe cine manipulează sau de reotipizării în general şi ale stereotipizării scriitorului în par- către cine este manipulat?

ticular?

Manipulează şi este manipulat de e însuşi. „The king is

Da, ajută consumerismul şi transformarea cărţii într-un truly a king, therefore sovereign, only in images. They are his produs de supermarket. Totodată îi ajută pe cei încrâncenaţi actual presence. Representation, whose effect is the Power 88

Adriana Teodorescu

and which Power, in its turn, allow, enables and authorizes the Representation, is the never-ending creation of the force in mourning after the absolute." (Louis Marin, *Le Portrait du Roi*, Paris, Ed. Minuit, 1981, p.7-8)

● În relaţia scriitorului cu sine însuşi poate să apară feno-

menul de auto-stereotipizare?

Este aceasta diferită sau echivalentă cu auto-mitizarea?

Echivalentă.

● Consideraţi că tendinţa de a cataloga stereotipiile (legate sau nu de scriitor) ca fiind în general negative este un stereotip?

Da. Dar această conştientizare nu rezolvă problema... ci, eventual, mai scade doar din aroganţă.

Nicolae Breban,

Matei Călinescu,

Adriana Călinescu,

Augustin Buzura

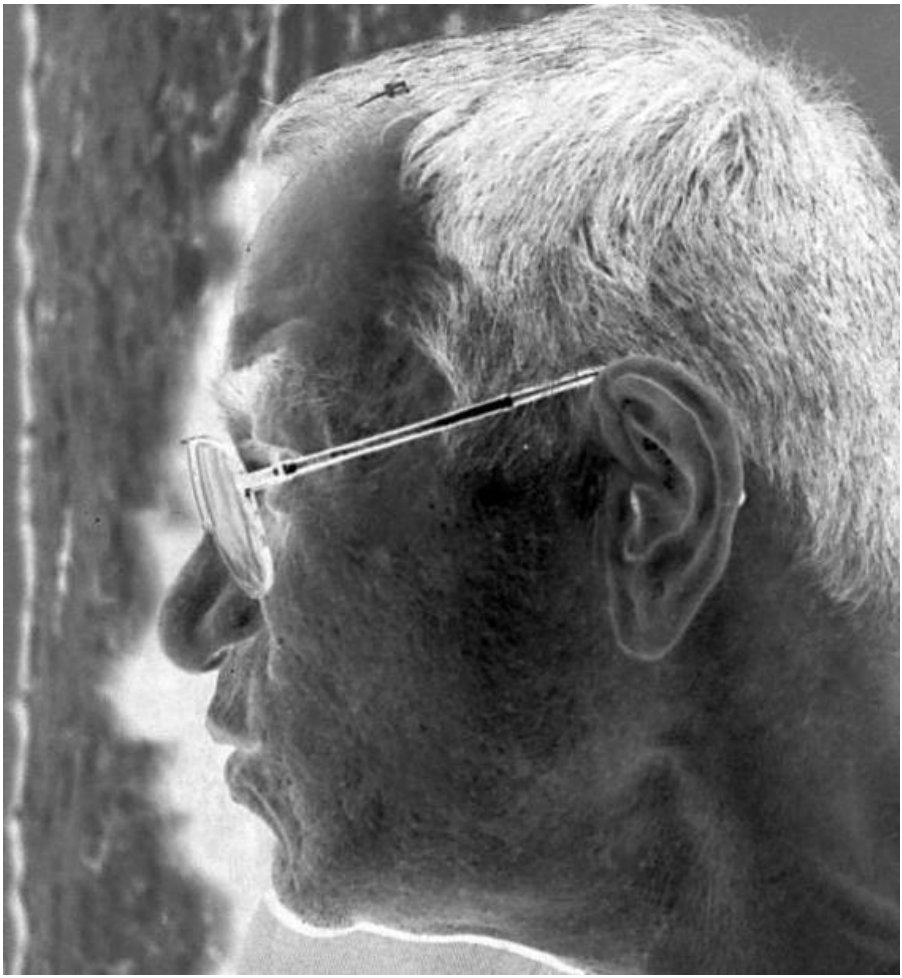

Cezar Ivănescu

Ion Vianu

Horia Roman Patapievici, Grigore Arsene şi Basarab Nicolescu

etc. specific breslei, de-ar fi numai pentru simpla recunoaş-

tere.În generarea modelului de scriitor intervine în plus şi

faptul că, odată fiindu-ţi publicată opera, te trezeşti expus

public şi eşti forţat să devii, pentru cititori, cât şi pentru con-

fraţi, întocmai ca un actor pe scenă, un personaj, cu toată ar-

tificialitatea şi uneori, din păcate, superficialitatea, pe care le

Tatiana DRAGOMIR

aduce după sine această transformare. De aici încolo, fie că îi

rezişti personajului pe care l-ai creat în tine şi îţi pui masca

Compromisuri faţă de normă ori tipar

de scriitor doar în anumite circumstanţele „oficiale”, fie că ţi-

l asumi în întregime şi te identifici cu el – un mare risc, dar

atât de des vedem asta întâmplându-se – personajul „scriito-

Cuvântul „stereotip” mă trimite îndată cu gândul la cli- rul” (o ficţiune până la urmă, nu-i aşa?) va rămâne ataşat fi-

şeu. Trist pe cât îmi pare acest lucru, este o realitate că în inţei tale până în capăt.

scriitori, precum în toţi muritorii, se pot cu uşurinţă recu-

De aici încolo se poate discuta despre ce gen de „scriitor”

noaşte un număr limitat de tipuri umane. Mă îndoiesc că sta- întruchipezi (iar opţiunile nu sunt chiar atât de largi, de fapt): tistic vorbind un anume tip de personalitate ar fi mai frecvent să fii cinicul postmodern, romanticul idealist – gen mult iubit întâlnit printre scriitori sau artişti în general decât altul, dar şi de departe cel mai popular în rândurile marelui public –, fără îndoială aici sunt cultivate anumite clişee de manifes- criticul stentorian, boemul provincial, romanţioasa, bardul tare, după cum în alte medii sau cercuri sunt încurajate al- vindicativ, omniscientul, etc. – fiecare categorie suportând tele. Avem cu toţii în minte imaginea şi modul de exprimare oarecari variaţii, uneori chiar abateri, rapid absorbite de alţii ale ţăranului „tipic”, bancherului „tipic”, sportivului „tipic”, prin imitare. Nimic nou, procesul de clişeizare reporneşte au-etc., toate acestea fiind doar veşminte de uniformizare a unor tomat, independent de voinţa ta. Ceea ce a fost odată original tipuri umane, până la urmă egal de diverse probabil în toate („cult”) se banalizează prin reiterare şi se preschimbă urgent mediile. Culoarea anume a fiecărei „uniforme” nu contează. într-un nou stereotip. Un scriitor „cult” va fi mai curând sau Fapt este că, ele fiind date, fiindu-ţi preexistente, pentru a-ţi mai târziu contestat, detronat şi înlocuit de un altul.

asigura acceptarea într-un anume grup, eşti nevoit până la

Din nou, ar fi o greşeală să presupunem că asta li se în-

urmă, oricât de parţial şi cu oricâte reţineri întru apărarea tâmplă numai scriitorilor. Şi la fel de greşit ar fi să ne mă-

identităţii personale, să accepţi o anume clişeizare. Dar, în gulim cu ideea că nouă ni se întâmplă în alt fel sau cu altă

definitiv, acceptabilitatea socială implică întotdeauna nişte intensitate decât altora (vezi, de pildă, pentru comparaţie, compromisuri faţă de normă ori tipar. Vrând-nevrând, şi ca orice altă tagmă, a rockerilor, să zicem; şi acolo se aplică în-scriitor eşti nevoit să adopţi codul de

manifestare, exprimare, tocmai aceleaşi reguli).

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

93

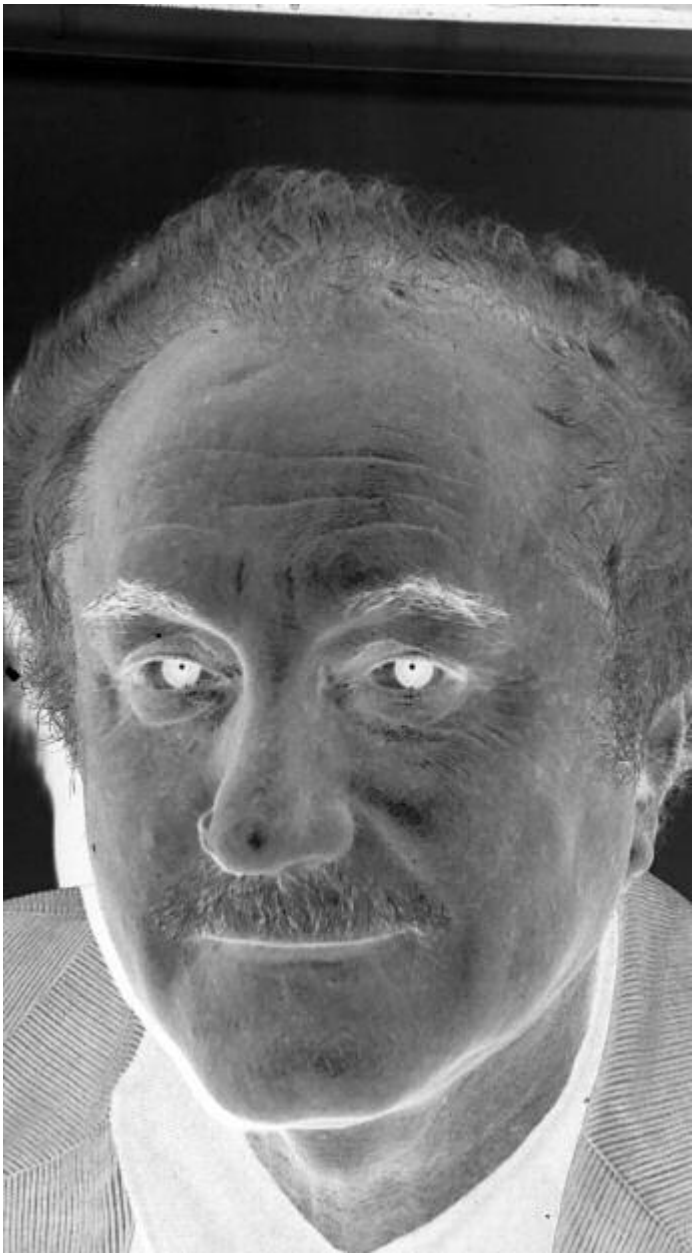

Geo Şerban, Nicolae Prelipceanu,

Nicolae şi Bianca Balotă

Marin Mincu

ţine, nici lipsite de rezonanţă. Dar fenomenul tinde uneori să

cadă în statutul de asociere mentală aproape involuntară. Talent la scris? – Decadenţă. Premii literare? – Căsnicie ruinată. Repet, doza de adevăr se află la locul ei; inevitabil, prinşi în lumile pe care le creează şi care în cele din urmă îi conţin, scriitorii „rămân în urmă" în lumea concretă. Sunt adeseori retraşi, necomunicativi – uneori chiar lipsiţi de o artă a discursului (pe care – alt stereotip! – am presupune-o) – nerezonabili, amorali, orgolioşi. Au toate păcatele pe care le cunoaştem şi pe care le împărtăşim cu ei (fireşte, ca întotdeauna, păcatele ne apropie…). Acestea însă, nu îi legitimează ca scriitori şi cu atât mai puţin nu le legitimează legate de scriitor?

Alexandru CIOCAN

Maladii necesare

● Care consideraţi a fi cele mai frecvente stereotipuri talentul.

Stereotipul acesta rezultă din obişnuinţa – să fie oare o

Deşi indiscutabil varietatea de stereotipuri este suficient maladie nouă? – de a stabili reţete/tipare ale succesului şi de mare pentru a descuraja o ierarhizare, îndrăznesc să con- respectiv ale eşecului (o vastă literatură, de dată relativ re-sider unul ca fiind ceva mai proeminent: credinţa într-un centă, se focalizează tocmai pe „luminarea" maselor în pri-tipar pe care „meseria" de scriitor fie îl creează, fie… îl cere. vinţa unui număr de paşi, prin care se poate obţine, cu Viaţa scriitorului trebuie să respecte unul dintre puţinele şa- ilustraţii şi fără profesor, succes, uneori insinuându-se mai bloane aflate la dispoziţie. Cel mai la îndemână este o „deca- periculoasa idee de talent).

denţă" care emană un puternic romantism (perceput, se

Până la urmă, ce importanţă are vârsta de la care a în-

înţelege, într-o proporţie covârşitoare, de public) – scriitorul ceput să compună Mozart?

este obligatoriu un ratat. Viaţa lui personală arată precum

● Ambiguitatea statutului de scriitor (nu neapărat o

camera de joacă a unui preşcolar. Geniul de care suferă îl face meserie, nu neapărat garanţia unei vocaţii) constituie, oare, incapabil de a-şi ordona în vreun fel viaţa, astfel că eşuează un factor care generează vulnerabilitate în faţa stereotipii-lamentabil pe planul sentimental şi pe cel al lucrurilor prac- lor? Sau, din contră, spre deosebire de alte realităţi ale lumii, tice. Talentul vine la pachet cu o sumă întreagă de neputinţe! scriitorul se sustrage mai uşor stereotipizării tocmai datorită

Devine chiar îndoielnic faptul că un scriitor ar putea măcar acestei ambiguităţi?

să îşi cumpere un bilet de tramvai fără o adecvată consiliere.

Ambiguitatea statutului nu generează obligatoriu vul-

Desigur, însăşi existenţa acestui tipar, folosit *ad nau-* nerabilitate (deşi nici nu oferă vreo formă de protecţie) în faţa *seam*, presupune existenţa măcar a câtorva cazuri care să îl stereotipiilor, dar cu siguranţă înlesneşte orice proces de şa-legitimeze. Nu încape vorbă, ele există. Şi nu sunt nici pu- blonare. Scriitorul nu se poate sustrage stereotipizării la adă-

Neagu Djuvara

Antoaneta Ralian

Matei Călinescu şi autorul *Buneivestiri*

postul unui statut incert. Din contră, fără o carte de identi-

La tot eşafodajul stereotipizării contribuie într-o măsură

tate prea clară, despre el se poate spune (cu convingere, încă!) din ce în ce mai mare şi o componentă care nu a fost dintot-orice. Real şi fabulaţie, discuţie de salon şi confesiune directă, deauna o unealtă a literaturii: strategia de piaţă. Cartea nu biografie (auto)mistificată şi

date de istorie literară incon- mai poate fi de multă vreme pur şi simplu scrisă şi pusă pe testabile, toate se amestecă într-o materie din care se poate raftul librăriei. Pentru că nu se mai vinde doar cartea. Scrii-confecţiona orice stereotip care satisface imaginarul colectiv torul nu vinde doar cartea, în momentul lansării, ci vinde un de moment.

produs. Situaţia seamănă cu cea din industria muzicală, unde

● Care credeţi că sunt mecanismele socio-culturale prin videoclipul (invenţie relativ nouă, nu are decât câteva dececare se generează stereotipurile?

nii la activ) vinde totodată acelaşi lucru cu muzica pe care o

Opiniile şi credinţele, ca să îl citez pe Gustave Le Bon. reprezintă şi respectiv altceva, deoarece oferă simultan o Ele sunt responsabile de generarea multor stereotipuri dintr- creaţie complementară. Literatura procedează similar – cel un motiv simplu: reconstruiesc artificial imaginea scriitoru- puţin de când s-a acutizat sentimentul că o carte este un pro-lui, imagine din care întotdeauna lipsesc considerabil de dus ca oricare altul (ba chiar unul cu certe handicapuri când multe piese. Cât de bine poate publicul să cunoască un scrii- vine vorba de comercializare): încearcă să ofere şi altceva, tor parcurgând doar o mică parte din opera sa (caz frecvent)? odată cu textul în sine. Altfel ce rost ar avea, de pildă, o Şi ce facem cu cazul autorilor de *best-seller*-uri (să îi recu- moarte anunţată înaintea lansării – ca stimul şi în acelaşi noaştem, totuşi, ca *specie*)? Indiscutabil, ceea ce *crede* publi- timp experiment amuzant – ori oferirea cărţii într-un bloc de cul trece în faţa oricărei stări de fapt. Evidenţa a pierdut de gheaţă? (Sigur, între cartea Camillei Läckberg şi forma de nenumărate ori în faţa opiniei întemeiate pe credinţă! Şi cum prezentare există o anumită conexiune, dar…)

factorii care stabilesc valoarea sunt departe de a fi ficşi, o

Cum este şi firesc, publicul începe să fie educat înspre a

serie de fenomene care pleacă de la *credinţa* în valoarea unui aştepta şi aprecia asemenea intrări în scenă ale cărţilor. Şi scriitor (deşi poate o descriere mai fidelă a faptului ar fi aceea chiar şi fără atari efecte speciale, lansările în sine devin eve-de *simpatie faţă de*…) şi care de obicei degenerează în fana- nimente de *bon ton*; cu atât mai mult dacă ele se desfăşoară

tisme. Nu, scriitorii nu sunt vedete pop. Sau… sunt? Pentru în cadrul

unor ample târguri de carte. Nu contest componenta că sunt cu siguranţă capabili să genereze şi întreţină fana- onestă şi productivă a fenomenului, dar totuşi să nu ne ilu-tisme – de cele mai multe ori nu fără sensibile beneficii fi- zionăm. Saloanele anilor `30 au dispărut şi o altă formă de nanciare.

socializare „înaltă”, mai adaptată unor decenii fără frac, tre-

buie să îi ia locul.

Alex Ştefănescu

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

Premiile Conte. Augustin Buzura

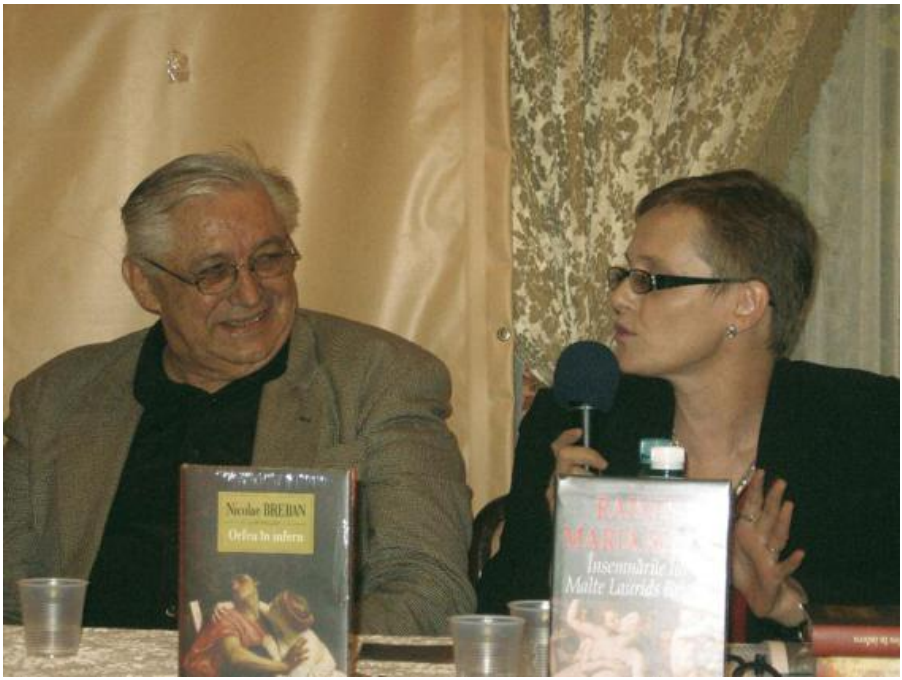

Aura Christi, Nicolae Breban. Foto: Andrei Potlog

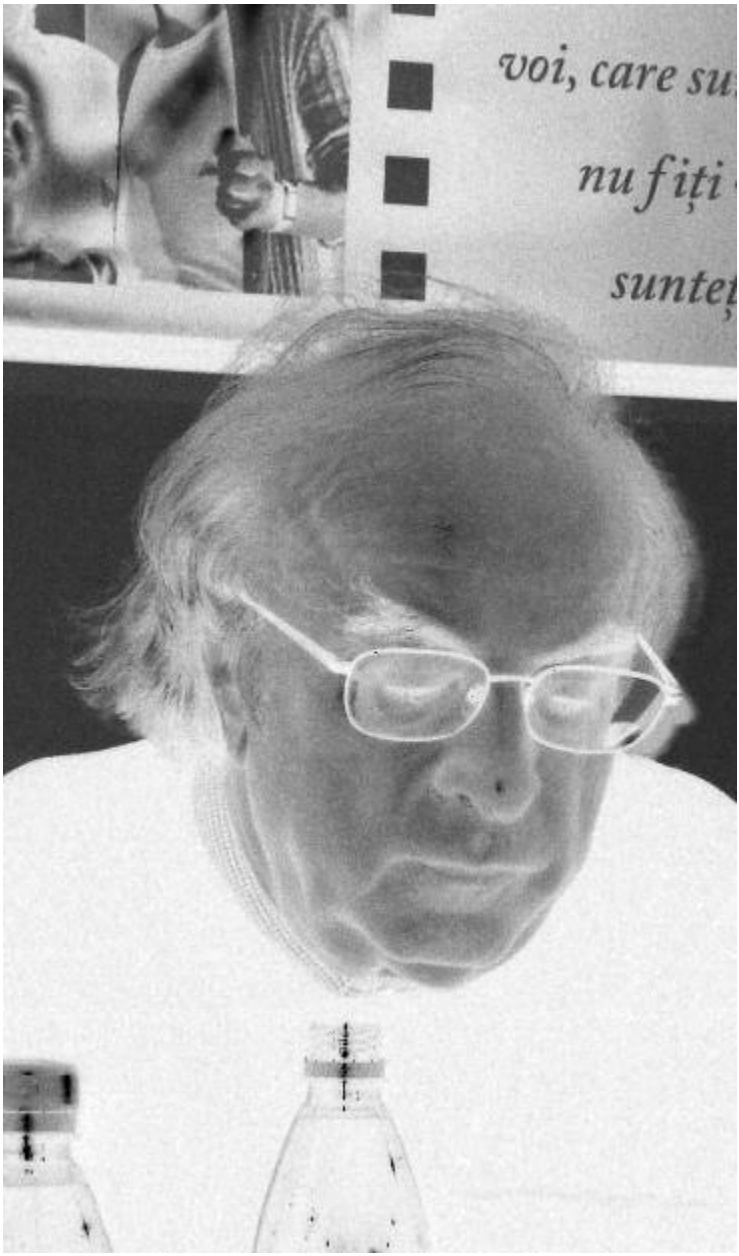

Lansările sunt şi ele stereotipizate şi generează la rândul lor stereotipuri. Ca şi cronicile de întâmpinare, tind să fie mai curând pozitive (dacă nu chiar laudative). Şi spre deosebire de acestea din urmă au avantajul selecţiei recenzenţilor. Astfel cărţile întră în „festuri” cu paginile neşifonate, urmând să iasă la fel. Probabil că,

pentru a separa puţin apele, putem da un credit sporit cronicii literare scrise. Deşi minată de o serie de păcate, ea are cel puţin avantajul că, bine redactată, să dea un verdict (de a cărui subiectivitate nu trebuie nici să ne îndoim şi nici să ne speriem) concentrat în relativ puţine cuvinte, fără a oferi rezumate de tip *reader's digest*, deci fără a trăda textul. Că se pot izola şi aici două importante maladii (şi totodată *motive* pentru care se scrie aşa ceva), anume impulsul laudativ şi respectiv cel demolator, asta este deja o altă discuţie…

● Credeţi că notele romantice prezente în diversele stereotipuri legate de scriitor îşi mai păstrează aceeaşi forţă sau încep să pălească?

Cred că în acest caz se aplică principiul *nimic nu se pierde, totul se transformă*. Desigur, devine mai greu să vorbim despre note romantice ale stereotipurilor în momentul în care o puternică maşinărie de marketing tinde să le falsifice, pe de o parte, pe de alta adăugându-se o din ce în ce mai sensibilă restrângere a ceea ce numim *spaţiu privat*. E perfect posibil ca scriitorii de azi să nu fie aidoma starurilor rock din aniì70, dar cu certitudine au devenit nişte persoane ceva mai publice şi tind să împartă statutul de vedete, deseori, cu reprezentanţii altor branşe, cărora li se potriveşte infinit mai bine această titulatură. Au devenit *mediatizaţi* – iar termenul acesta are sensibil alte conotaţii decât avea cu, sa zicem, o

jumătate de secol în urmă. Paradoxal, cu scriitorii se întâm- pului. Cu cât mai violentă forma de modernism, mai „alter-plă ce s-a întâmplat cu toate vedetele feminine ale Hollywoo- nativă" cu atât mai greu de respins (fără teama de a nu sesiza dului după anii40: vălul de mister care le conserva imaginea germenii unui fenomen de amploare – deci riscul unei grave de zeiţe *intangibile* a fost înlocuit de o supramediatizare care erori critice). Îşi mai aduce aminte cineva de pisoarul expus tinde să demoleze chiar şi persoana, nu doar *artistul* în cazul de Marcel Duchamp? Puţin important. Dar exemplarul acela în care departamentul de marketing nu transformă această e… artă.

supramediatizare într-un avantaj (caz, să recunoaştem, nu

● Scriitorii-cult contribuie la sedimentarea unor clişee,

atât de rarisim pe cât ne-am dori).

sau, dimpotrivă sunt rupţi de ele, le contrazic într-o bună mă-

● Puteţi să identificaţi existenţa mai multor sub-ste- sură?

reotipizări ale scriitorului (ca de pildă, asociate scriitorilor ti-

Nu doar contribuie, dar au grijă ca acestea să nu se peri-

neri, scriitorilor moderni, poeţilor, prozatorilor)?

meze. Aş îndrăzni să introduc aici o precizare; scriitorii cult

Cel puţin două există cu siguranţă, dintre cele menţio- au într-o covârşitoare proporţie o caracteristică în comun: tră-

nate. Prima, sub-stereotipizarea pe criterii de generaţie (aici, iesc. Trăiesc şi alimentează clişeele care se ţes în jurul lor dacă dorim, putem opera o altă sub-stereotipizare, în funcţie pentru că ştiu foarte bine că asta le întreţine *viaţa literară*.

de „şcoli", „cercuri" etc.). Ca orice stereotipuri, acestea pot fi Cult înseamnă în cazul acesta vizibilitate – publicitate – no-

şi ele reducţioniste, dar nu se poate ocoli necesitatea, din când torietate – profit – *sequel*-uri. După care ultimii doi termeni în când, a unor priviri de sinteză. Desigur, se comit abuzuri, ai ciclului se reiau. Prin *sequel* nu m-am referit doar la stric-cad victime colaterale, însă liniile dominante ale oricărei ase- tele continuări de idee, ci la tot ceea

ce înseamnă de fapt a menea priviri pot fi mai greu contestate. Când vorbea despre hrăni publicul intenţionat cu ceva ce a funcţionat foarte bine

„punctele din oficiu" acordate (prea lesne) *literaturii tinere*, – lucru care înseamnă atât abolirea fluxului creator firesc (în Paul Cernat părea că se mişcă pe un teren destul de arid (ter- bună măsură) şi impunerea unui alt ritm al publicării, dictat menul de *neputinţă* era chiar vehiculat). S-a înşelat? De- de raţiuni de marketing.

vreme să pronunţăm un verdict. În mod cert, aş spune, a

Probabil că din rândurile de mai sus se degajă ideea că

identificat câteva vicii de fond care sunt, da, ale unei *genera-* acest statut este unul negativ. Nu o să contrazic o atare vi-

ţii (ce se întinde pe câteva decade).

ziune. Să ne gândim, în definitiv, câţi dintre marii scriitori

O a doua sub-stereotipizare, foarte frecventă şi ea, vi- au fost scriitori- cult în timpul vieţii? Şi mai ales, pentru cât zează variatele forme de modernism. Despre o asemenea me- timp şi pentru ce motive…

teahnă, a echivala noul cu valorosul, din punct de vedere

● Aţi întâlnit situaţii în care stereotipiile să conducă la

estetic, probabil că ar fi bine să ne mărginim doar la a o numi. o discriminare pozitivă a scriitorului?

Este de departe multe prea veche pentru a intra în apanajul

Stereotip de bază: scriitorul este *altfel* decât ceilalţi oa-

contemporaneităţii. Să ne amintim doar că avangarda a câş- meni ai cetăţii. Sub această umbrelă se adăposteşte, uneori, tigat considerabil de multe „puncte din oficiu"de-a lungul tim- o supărătoare îngăduinţă care tinde să se răsfrângă discret şi *Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului*

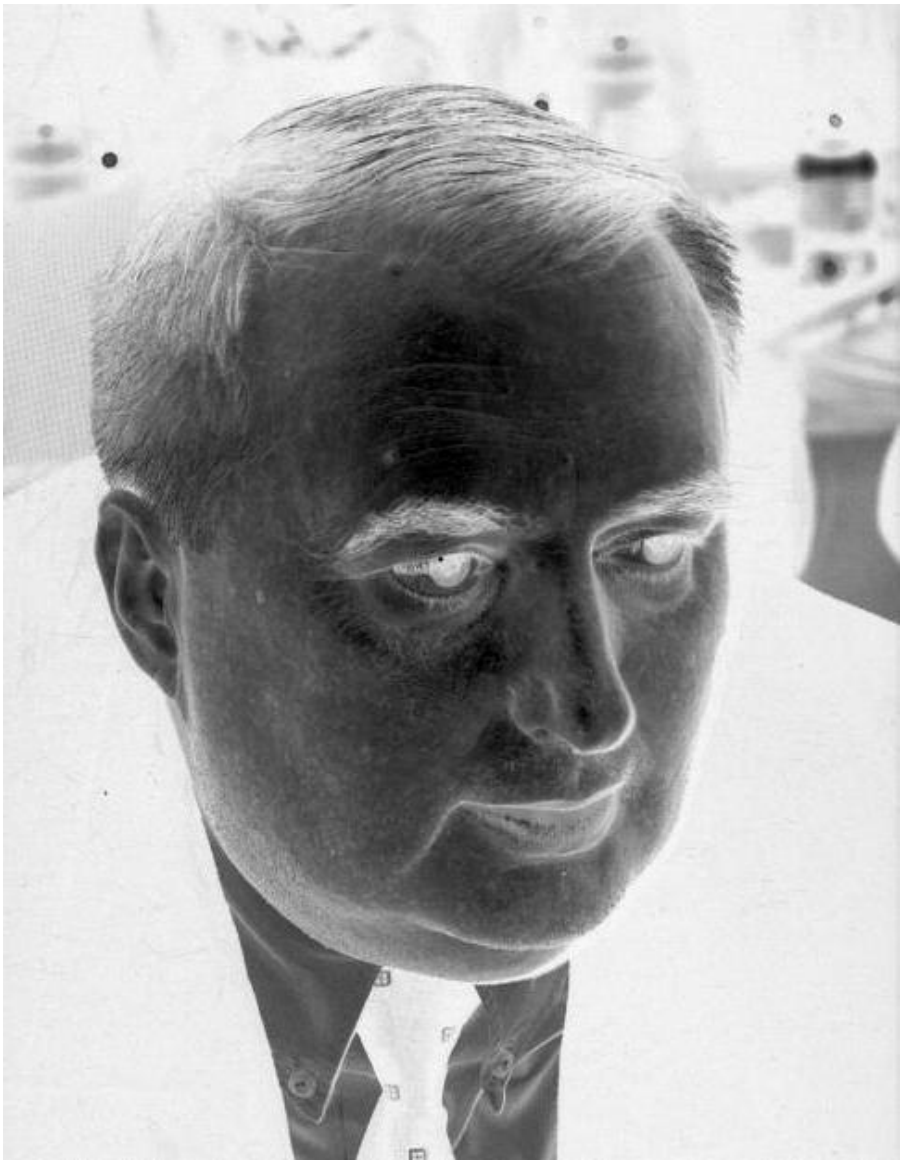

Eugen Uricaru

Bogdan Creţu. D.R. Popescu, Nicolae Breban şi Vasile Spiridon

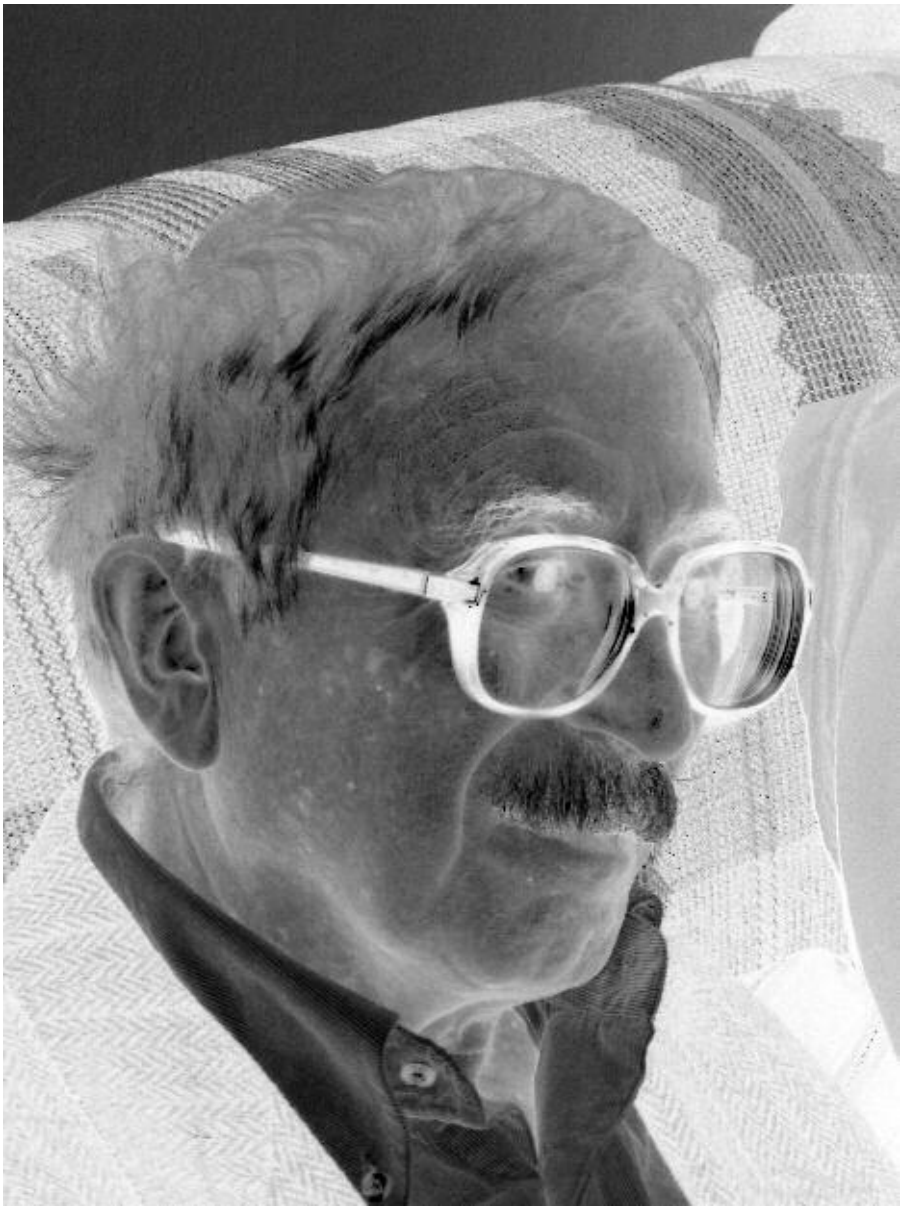

asupra persoanei sau, mai grav, asupra autorului. Fenomenul nu este negativ *în sine*; trebuie, în definitiv, să criticăm întotdeauna „cartea, iar nu persoana”. Chiar dacă între cele două tipuri de eu ale fiecărui creator există o reţea extrem de complexă

de interdependenţe, nu trebuie să acuzăm niciodată de nesinceritate pe vreunul dintre aceste euri (în manieră sainte-beuviană). Putem, aşadar, să tolerăm varii indulgenţe şi iertări de care beneficiază eul empiric în virtutea statutului de scriitor. Problemele apar, însă, în alte situaţii, no tocmai rarisime. Discriminarea pozitivă nu numai că există dar ea se manifestă sub forma aparent onorabilă a încrederii în artist. Validarea unor părţi mai slabe ale operei unui artist consacrat este un fenomen obişnuit. Pentru exemple nu trebuie căutat prea departe: câte studii dedicate marilor scriitori se ocupă de „fisurile din templu"? (pentru că opera fiecăruia a devenit un templu în care se intră cu evlavie) Aici nu funcţionează doar stereotipul scriitorului ca entitate superioară muritorului de rând – neproducător de texte – ci şi acela al contagiunii: textele slabe sunt – nu-i aşa? – în acelaşi corpus cu cele valoroase. Gravitatea fenomenului? Probabil, scăzută, dacă avem încredere în justiţia pe care, în timp, o realizează critica literară. Deşi parcă, în condiţiile unei dezvoltări sensibile a criticii de întâmpinare în

Gabriel Dimisianu

Adriana Teodorescu

detrimentul celei „cu metodă” (Afirmaţia aceasta are un cert iz paseist. Probabil că istoria convenţională s-a terminat, precum spune Fukuyama. Poate şi istoria literară în sens clasic are aceeaşi soartă – reacţiile faţă de lucrarea lui Nicolae Manolescu o dovedesc; astfel, şi o critică sistematizatoare şi cu „program” devine greu de digerat. Dar în lipsa ei cred ca va fi din ce în ce mai greu să stabilim grile şi criterii, oricât de labile – e permis! Suntem pe tărâmul literaturii! – după care să stabilim o ierarhie

a valorilor. Şi din nou, *poate* ar fi interesant (ca sa nu spun altfel) să credem din nou în „tăria" anumitor concepte), oarecare temeri persistă…

● Prin stereotipizare societatea se apropie sau se îndepărtează de scriitor?

Societatea crede că se apropie, prin iluzia că ar ştii ceva esenţial despre acesta. Din fericire, nu contează că este de fapt doar o iluzie. În lipsa unor astfel de „contacte între lumi" înclin să cred că relaţia scriitor-public ar avea de suferit semnificativ.

Dincolo de această iluzie, stereotipizarea este o formă de apropriere, de „îmblânzire" a *celuilalt* – pentru că scriitorul este perceput ca ul altul, deseori radical diferit de cel care îl stereotipizează (situaţie care poate genera, după cum am discutat mai sus, forme de discriminare pozitivă).

● Cel care aplică stereotipuri asupra scriitorului manipulează sau este manipulat? Pe cine manipulează sau de către cine este manipulat?

Dumitru Ţepeneag

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

Este discutabilă întotdeauna influenţa celui care aplică stereotipuri în rândul *celorlalţi*. Nu putem preciza care este publicul său ţintă, „raza sa de acţiune”, astfel că ar fi dificil să stabilim cât de nociv ori benefic este un atare fenomen. Cu siguranţă însă influenţa asupra sa, auto-manipularea, este semnificativă. Stereoti-

purile sunt, de regulă, structuri auto-reproductive, în condiţii prielnice, astfel că acela care le aplică tinde să fie mai curând prizonierul unei reţele de stereotipuri în dezvoltare, decât al unui simplu set finit. Dar cum am mai spus şi mai sus, stereotipurile nu trebuie demonizate *in corpore*. Sunt, până la urmă, maladii necesare.

● Consideraţi că tendinţa de a cataloga stereotipiile (legate sau nu de scriitor) ca fiind în general negative este un stereotip?

Jocul de cuvinte este provocator… Stereotipiile sunt *în general* negative şi da, catalogarea lor ca atare este, inevitabil, tot un stereotip. Însă acesta pare preţul minim necesar cu care conştientizează (şi eventual izolează) un fenomen. Operând stereotipia catalogării, putem crede că pericolul de a cădea în toate (sau în majoritatea) stereotipiilor din nomenclator scade. De fapt, admiţând că majoritatea stereotipurilor sunt negative, ne recunoaştem o tendinţă firească de a utiliza şabloane sau măcar frânturi de judecăţi gata făcute. Etichetarea, în viaţa de zi cu zi, este recunoscută adeseori drept un viciu. Făcând acelaşi lucru şi în „viaţa critică” cel puţin conştientizăm anumite automatisme care – nu neapărat cu nu ar fi uneori valabile – tind să fie folosite fără o analiză prealabilă. Iar orice conştientizare este un semn de sănătate.

Răzvan Voncu

şi Mircea Martin

Ioan Groşan

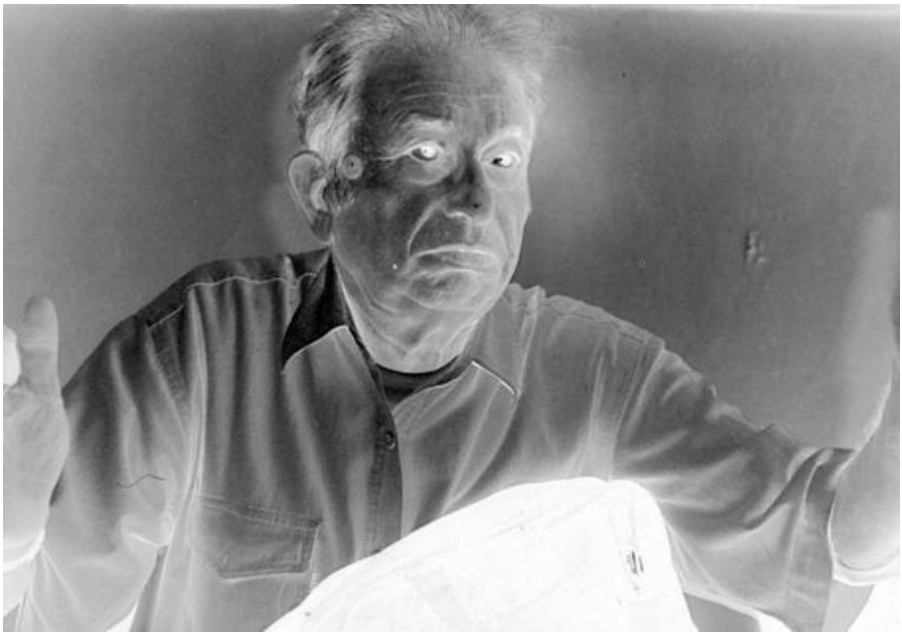

Radu Cosaşu

Aurel Rău şi Diana Adamek

şi mari consumatori de „băuturi beţive”. Iar cînd se confruntă cu puterea instituită, sînt obedienţi, oportunişti, linguşitori, versatili etc.

Un stereotip, pe care şi scriitorii îl cultivă, este că autorii cu succes comercial sunt din principiu lipsiţi de valoare. Cărţile lor s-ar vinde doar fiindcă sunt pe placul marelui public. Or marele public habar nu are ce este adevărata literatură (rafinamente de limbaj, de construcţie, de viziune etc.)... Firește că stereotipul acesta din urmă, al scriitorilor despre marele public, se transformă în opusul lui dacă un autor cu o audienţă confidenţială azi devine brusc un autor de succes mîine. Atunci marele public este invocat ca o instanţă su-

● Care consideraţi a fi cele mai frecvente stereotipuri premă şi inteligentă, iar confraţii de suferinţă, care se zbat legate de scriitor?

încă în anonimat sunt luaţi de sus: n-au valoare, de aceea nu

Dintre multele feluri de stereotipuri legate de scriitori le cumpără nimeni cărţile!

(culturale, morale, profesionale, politice, economice), toate,

Dar stereotipurile uneori se încrucişează şi se comple-

pozitive sau negative, în momentul de faţă, cele mai frecvente tează. Aşa, de exemplu, un stereotip venit din lumea editori-

îmi par a fi stereotipurile negative. Şi majoritatea lor sînt ex- lor este că scriitorii români contemporani nu au succes de traliterare, aşadar se raportează nu atît la operă, cît la per- librărie. Cifrele de vînzare probabil că le-ar da în multe cazuri sonalitatea scriitorilor.

dreptate. Numai că, presupun, e vorba, în realitate, de

Scriitorul, potrivit lor, este o persoană ambiguă. Viaţa lui altceva. Dacă un editor publică un autor străin care a luat un mărturiseşte, de regulă laxism moral, orgoliu exagerat, ego- mare premiu literar (Nobel, Goncourt, Renaudot etc.) sau centrism, fudulie etc. El munceşte după *inspiraţie,* aşadar care are o faimă bine stabilită, promovarea este inutilă, scrii-cînd are chef! Nu este aidoma unui profesor, medic sau ingi- torul şi cărţile lui vin gata promovate! Diametral opusă este ner cu un regim cotidian de muncă determinat de responsa- situaţia unui scriitor român fără o notorietate deosebită, bilităţi precise şi obligatorii. Scriitorii îşi petrec timpul, de autor al unei cărţi bune sau foarte bune. El trebuie scos din regulă, în restaurante şi în cafenele – e drept, literare! Sînt anonimat şi impus atenţiei tuturor, ceea ce presupune efort, Olga Esthera Constanţa Böhmler Breban

alături de fiul ei neascultător şi de Gabriel Dimisianu

imaginaţie şi resurse. Dacă toate astea lipsesc, e normal ca el unul dintre produsele procesului de generalizare fără de care să fie defavorizat în librărie în raport cu un scriitor străin cu- dialogul

cultural, fie orizontal (între contemporani), fie verti-noscut de toată lumea.

cal (între generaţii) nu ar fi posibil. Nu se poate rejudeca

Există şi stereotipuri pozitive dezvoltate mai ales într-o totul, de la capăt tot timpul şi de către oricine. Preluăm unele masă de cititori naivi (naivi în sensul de cititori neprofesio- stereotipuri aşa cum preluăm proverbele şi zicătorile.

nişti): scriitorii sînt oameni care ştiu mult mai multe decît

Dintr-un punct de vedere, stereotipul cultivă lenea (ceea

ceilalţi din jurul lor, plini de fantezie, ciudaţi – dar ciudăţe- ce e detestabil!) , dintr-altul economiseşte energia utilizato-nia se datorează inteligenţei şi sensibilităţii lor superioare. rului (e deci util!) îngăduindu-i să poată medita la alte su-Nu se descurcă prea bine în viaţa de toate zilele pentru că biecte. Stereotipurile sînt conserve de gîndire, bune de mintea lor este mereu ocupată să imagineze poveşti. Scriito- deschis imediat ce apare necesitatea unei opinii despre un rii au limba ascuţită, e o plăcere să-i asculţi cum fac băşcălie subiect pentru care nu avem o curiozitate deosebită, o califi-unii de alţii!

care adecvată ori o înzestrare cognitivă pe măsură. Altmin-

Cred că stereotipurile negative sînt mai numeroase decît teri însă, cînd un ins renunţă la gîndire personală şi la simţ

cele pozitive prin natura lucrurilor. Respectul, admiraţia, pre- critic şi cînd refuză să se lepede de ele chiar dacă date şi in-

ţuirea etc. se exprimă în judecăţi particulare. Aceeaşi situa- formaţii reale le contrazic, stereotipurile devin un pericol pu-

ţie o întîlnim şi la stereotipurile despre politicieni sau despre blic! O gîndire lenevită care-şi maschează inerţia prin oamenii bogaţi.

recurgerea permanentă la stereotipuri generează kitsch-uri

Din alt punct de vedere, stereotipizarea în negativ ar de toate felurile şi calibrele: literare, naţionaliste, filozofice, putea fi considerată şi o consecinţă a felului cum funcţionează religioase etc. Şi tocmai gîndirea stereotipică este cel mai uşor creierul nostru. Psihologii au observat că toţi oamenii – indi- de manipulat şi de transformat într-o armă de dezorganizare ferent de culoare, civilizaţie, religie, tip de

cultură etc.– au în socială şi politică. Un celebru adagiu bolşevic de pe vremuri comun şapte sentimente fundamentale: teama, furia (supă- spunea foarte clar asta: „Cînd o idee cuprinde masele, ea de-rarea, mînia), tristeţea, dispreţul, dezgustul, surpriza, bucu- vine o forţă uriaşă". A se citi în loc de „idee", „stereotip".

ria. Dintre toate, pozitiv este un singur sentiment, bucuria. Şi

● Care credeţi că sunt mecanismele socio-culturale prin

eventual, în funcţie de cauza ei, surpriza. Ar rezulta că încli- care se generează stereotipurile?

narea de a percepe mai ales defectele şi de a categorisi oa-

Nu trebuie uitat că stereotipul în accepţie culturală, ca şi

menii (grupurile) potrivit lor ne este mult mai naturală decît alţi temeni înrudiţi (clişeu, poncif, model), este sensul figurat aptitudinea de a percepe calităţile.

al unui obiect strict concret: o placă din metal sau cauciuc pe

● Au stereotipurile valenţe cognitive? Pentru cine?

care este inserat un text ce urmează a fi reprodus pe un alt

Evident că au, şi pentru toată lumea. Toţi folosim ste- material. Aşadar un instrument a cărui valoare constă în po-

reotipuri fasonate de alţii cu privire la un domeniu, la un sibilitatea de a realiza copii identice. În plan spiritual, meca-grup social, la o categorie de experienţe etc. Stereotipul este nismele socio-culturale care generează stereotipurile sînt 114

Adriana Teodorescu

Vladimir Epstein – părintele

spiritual al celui mai

longeviv Târg de Carte din

România, Gaudeamus

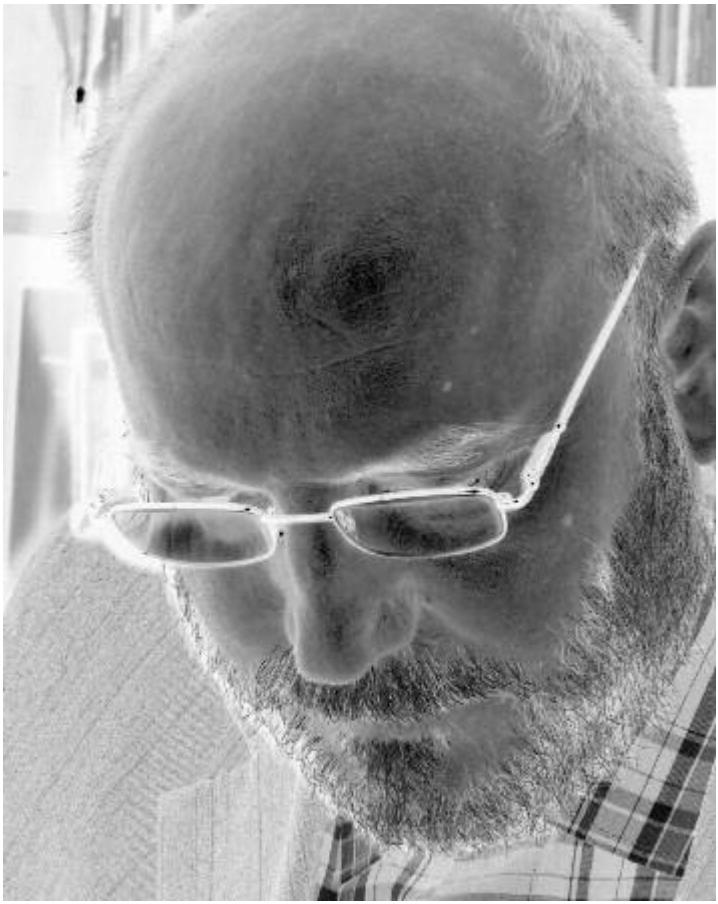

Cassian Maria Spiridon

Mircea Mihăieş

identice cu cele care patronează producerea uneltelor: legea minimului efort, nevoia de eficienţă, componenta mimetică

a psihologiei noastre, presiunea socială, conformismul etc.

● Care au fost primele stereotipuri cu care v-aţi confruntat, în calitate de scriitor?

Nu atît ca scriitor cît ca prieten al unor scriitori am trăit în vecinătatea lui „habent sua fata libelli”! Expresia aceasta era pentru unii un adevărat stereotip care le încuraja optimismul cu privire la destinul imprevizibil al cărţilor lor. Numai că expresia completă sună: „ *Pro captu lectoris* habent sua fata libelli”, „ *În funcţie de felul cititorilor*, cărţile au destinul lor”. Prietenii îmi arătau cărţile lor editate în 150-300 de exemplare, cu ajutorul unor sponsori de circumstanţă. Dar la asemenea tiraje, în vremurile noastre, inundate de surse concurente de informaţie şi ţinînd cont şi de absenţa promovării, prietenii mei nu aveau cititori. Şi deci doza de imprevizibil a destinului a cărţilor lor nu exista. Am în minte exemplul ilustrativ al unui autor care nu mai este, şi ale cărui cărţi meritau să aibă un destin mult mai bun: Mihai Ghivirigă, cu *Favorizare de infractor* şi, mai ales, cu *Mascarada,* o carte extrem de interesantă despre represiunea din anii 80 legată de fenomenul *meditaţiei transcendentale.* Cîţi au citit-o în afara cîtorva prieteni şi colegi ai autorului?

Bogdan Mihai Dascălu

Adriana Teodorescu

gîndim la niciuna şi să răspundem la declick, la nivelul spontaneităţii care măcar ne asigură sinceritatea naivă mîşkiniană.

Primele stereotipuri sunt cele de manual, aşadar cu voia dumneavoastră educaţionale. Prin clişee de manual şi stereotipuri de module mentale, de etichete aplicate nu vrem să ne referim numai la cele de manual ci la cele tipizate dacă nu

mono şi stereo şi dolby şi surround etc. Repere simple, ajunse la nivel de ştanţă pentru nivelul de cultură median care se

presupune a fi pătura de bun simţ a culturii generale învăţate de omul care nu urmează cu dîrzenie această direcţie, probabil vrînd să se facă orice altceva în zilele în care cultura nu îl

Ideea de început este că trebuie să admitem, indiferent ajută nici să-l îngroape. E.g.: varianta clişeu hard: Eminescu de însăşi stereotipia unui topic abordat sau a formulării abor- e luceafărul literaturii româneşti, poetul nepereche ; varianta dării lui că ne aflăm într-o mulţime comună a conceptelor pe „n-am nici o gară”: Eminescu, wow, Eminescu pfuuf, Emi-care indiferent cum le-am răsuci şi întoarce pe degete, pe nescu... n-am cuvinte , dom’le!, varianta de fiţe: „Eminescu toate părţile etc, care ne va stereotipiza discursul urmînd or- este un Janus Bifrons al literaturii române etc, Bacovia va-dinea firească a întrebărilor chestionarului. Excepţiile în rianta clişeu hard: e obsesiv ca ploaia cu care ne tot bate la acest caz ar fi de situaţie de limită şi în speţă, ca şi în gra- cap sugerată de silabele prelungite vocalice din rima lui in-matică „de ceea ce consideră chestionatul că este ‚mult’, crucişată...; varianta „n-am nici o gară”: Bacovia e fără plumb

‚puţin’, ‚puţini’ etc.

la OMV; varianta de fiţe: Bacovia era şi gothic şi emo undeva

Aşadar prima fentă de stînga şi învăluire pe dreapta sau între chanssonetismul lui Villon, disperarea lui Marry Shel-viţăvercea ar fi practicarea unui evazionism care fie ne-ar ley şi funcţionarismul biografic de predicament al lui Kafka.

duce într-o prăpastie dacă nu ar fi bine conturate răspunsu-

Scriitorul este un om retras care trăieşte în lumea lui.

rile, fie ne-ar pune să mergem pe demarcaţia roşie şi subţire, Turnul de fildeş cînd e fiţos, turnul de abanos cînd are pră-

thin red line dintre penibil jenant şi comun conceptual sau păstii în inspiraţie. Varianta de nişă (răspunsul scriitorului): am putea alege varianta cuminte de a urma la fel de cuminte Dacă aş avea un turn de fildeş, l-aş vinde!!! Scriitorul dacă e şi riguros ghidajul întrebărilor, ceea ce nu ne-ar scuti de un prozator este un monstru al universurilor paralele din min-academism destul de fad care să ne pună să extragem raza tea lui transpuse pe hîrtie, dacă nu le transpune, e un huli- soarelui din castravete şi să o denumim „eclectic” (l.o.l.) vita- gan (varianta Eliade), este un borgesian, este un Dumnezeu mina C. Cum nu vă putem garanta sub nici o formă izbînda cu semnul lui Iona pe frunte. Dacă este poet este neapărat

niciuneia dintre formulele de răspuns, mai bine este să nu ne singur, este declamativ, este retoric, este artificios, este de-

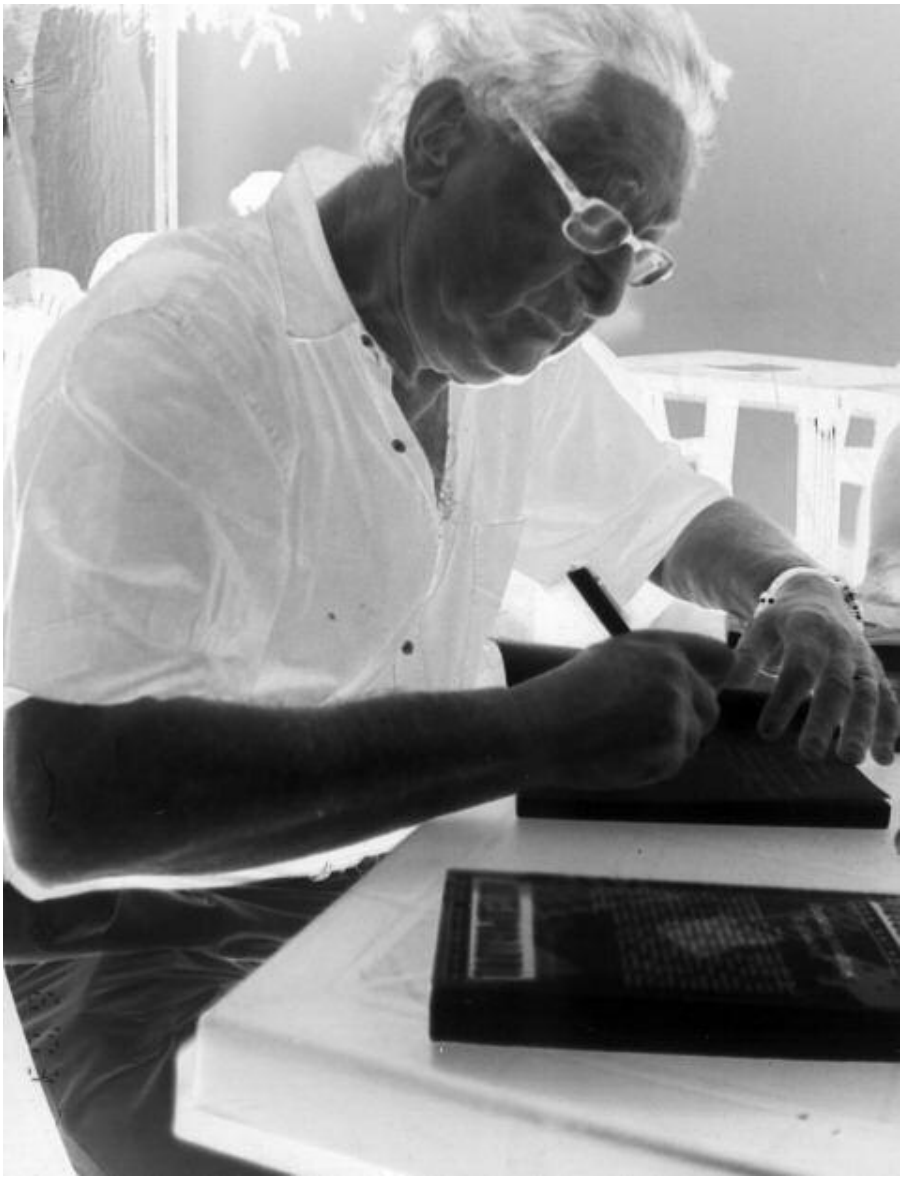

Edgar Reichmann

Adriana Teodorescu

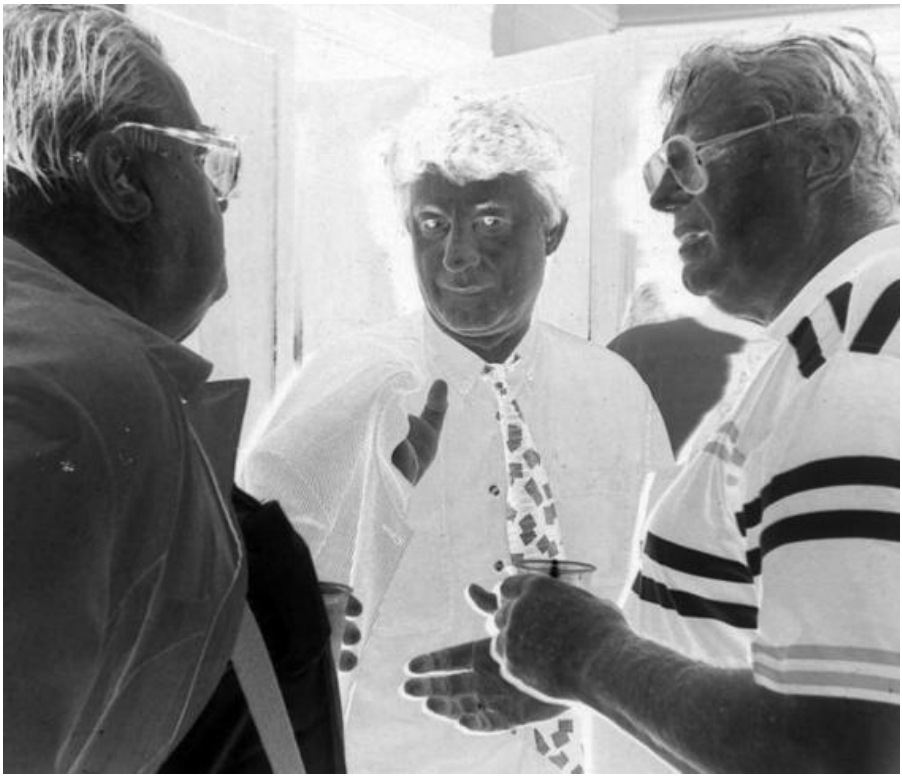

Fănuş Neagu,

Ion Caramitru,

autorul

Animalelor

bolnave

presiv, este beţiv (varianta prescurtată în viziunea mediană

În primul rînd sistemul educaţional, aş fi vrut să zic pa-

a dionisiacului), drogat, emo, gothic, kobain-er trist şi suici- radoxal, dar mi-am dat seama că nu e! Un rău necesar. Sau dal, genial, matematician în rezervă, scînteietor, epavă ca să răspund cu o stereotipie omilică: drumul spre infinit în-umană. Varianta serioasă stilistică: dacă Cioran spunea că cepe cu primul pas! (acum cu 50% mai multe poveţe la acelaşi nu există muzică fără parfum de întuneric, nici un roman nu preţ… lol)– varianta de marketing educaţional; grupurile so-poate fi absolut inteligibil dacă nu are poezie în el. Varianta ciale; segmentul temporal în care se trăieşte, epoca însăşi;

hiperserioasă, axiomatică, aş avea tupeul să o numesc, (Va- varianta „avioane”, sau „prăpăstii”: fluxul electromagnetic al rianta Nora Iuga): un scriitor depăşeşte regnul genurilor şi pămîntului în eonul respectiv.

speciilor literare.

Timpul rezolvă stereotipizabilitatea cum le rezolvă pe

Nu. Orice matrice a gîndirii, indiferent cît de evoluată în toate. Sau poate că nu. Este o chestiune de anduranţă în cazul matricii vocabularului şi a limbii, are nevoie numai de timp.

îndeajuns de mult timp să devină stereotipie. E.g.: Cît îi tre-

Stereotip înseamnă manifestare nediferenţiată în con-

buie unui armăsar să ajungă o gloabă? Să aibă cît mai mulţi text fiind şi mai vizibil. Diferenţierile apar la adîncirea pro-ani! (l.o.l)

filurilor dinspre cititor, dinspre scriitor dinspre opinia publică

Orice gest favorizează crearea unor stereotipii de jude- în funcţie de puterea de abordare şi adîncire a subiectului cu care de măsurare de apreciere, de estimare. Varianta rurală: criterii de accroche şi ele regularizate în funcţie de ce consi-magie inconştientă de tip colectiv. Dacă nu ieşi din cercul deră, cu excepţia avizaţilor, opinia publică sau cititorul: tex-strîmt păţeşti ca Ion sau ca personajele lui Hardy. Scriitorul tul, formula lirică, expresia, biografismul picanteria, se sustrage numai în ochii lui. Pentru ceilalţi, indiferent de istorismul, contextualizarea, actualitatea şi actualizarea.

perspectivă, este clar statutul lui. e.g.: (livresc) Personajul lui

Timpul, din nou, este adjuvantul, este substanţa coro-

Bartholomew din *Omida* lui Fowles.

zivă, este presiunea care forjează gemele literare. Dar pen-

Toate legăturile care se pot face. Combinaţii de „n” luate tru orice stereotip există, ca şi pentru orice rostire sau cîte „ţ”.

spunere reformulări, eufemisme, transpoziţionări, sublimări,

Numai în procentaj mic. Numai pentru fixarea unui prim baleieri pe paliere diferite de limbaj şi expresie. Ne trebuie o pilon. E.g. : (didactic) caietul de caligrafie de cls I. E.g. 2: iu- pragmatică a limbii

române cît mai repede. Însă elodiile po-bita: nu ai decît o şansă la un milion să te iubesc!! El: litice ne interesează mai mult. 1. pentru că le trăim. 2. pen-Aaaaaaaaaa! Deci am o şansă!! Uraaaaaaaaa! Varianta se- tru că reprezintă o eufemizare modernă a circului. Iată şi un rioasă pesimistă de sfîrşit de Renaştere: Cunoaşterea nu are stereotip.(l.o.l). Ele pot păli în funcţie de cît de repede ne ra-valoare în sine. De ce? Cu cît cunoşti mai mult cu atît cunoşti cordăm la stereotipiile fiziologice (care ţin de vîrstă – e.g. ne-mai puţin! Varianta Hristos: Omului nu i se va da decît sem- garea adolescentină), sau mentale şi educaţionale. Asta pînă

nul lui Iona!

să apucăm să ne constituim măcar schela de pe care să înce-

Stereotipul în sine e kitsch (prietena mea, Cia). Subscriu! pem să construim sisteme. Ţine şi de dinamica cu care ac-122

Adriana Teodorescu

ceptăm schimbări, răsucim labirinturi

ca ele să fie mereu proaspete, de cît de

fluidă ne este fiinţa şi înţelegerea în ac-

cepţiunea ei etimologică (inte-llego,

inte-llegere – legarea lucrurilor între ele – înţelegerea).

Se pot face clasificări pe diverse niveluri, desigur. În principal există şi evoluează cu modificarea limbajului curent, asta e şi paradoxal şi nu. Eonul, epoca îşi impune limbajul în funcţie de dinamica socială, economică şi culturală. Fenomenul limbii fiind unul dinamic impune o plajă imensă de exprimări, expresii, formulări care sunt la fel de vii şi explozive. Ele se decantează şi distilatul rămîne ca o amprentă lingvistică asupra epocii, ca o ştanţă, ca o amprentă, ca un curent cultural. E.g.: *you cannot use ‚corney'* (demodat, vetust, caduc, depăşit, uzat, tocit). *‚Corney' is corney!* În rest, în epoca recent

Dora Nichita Stănescu şi

modernă cred, însă, că putem vorbi de

Mircia Dumitrescu

un sincretism mediatic care formează de jos în sus de la jargon la academic, unde se decantează distilatul cel mai

pur, unde pur înseamnă deja imposibil
de repudiat datorită folosirii intense
(vezi ‚a concluziona' sau ‚locaţie', accep-
tate deja în DEX, în cazul primului o
greşeală dinamică de tip ‚rural' educa-
ţional, în cazul celui de-al doilea destul

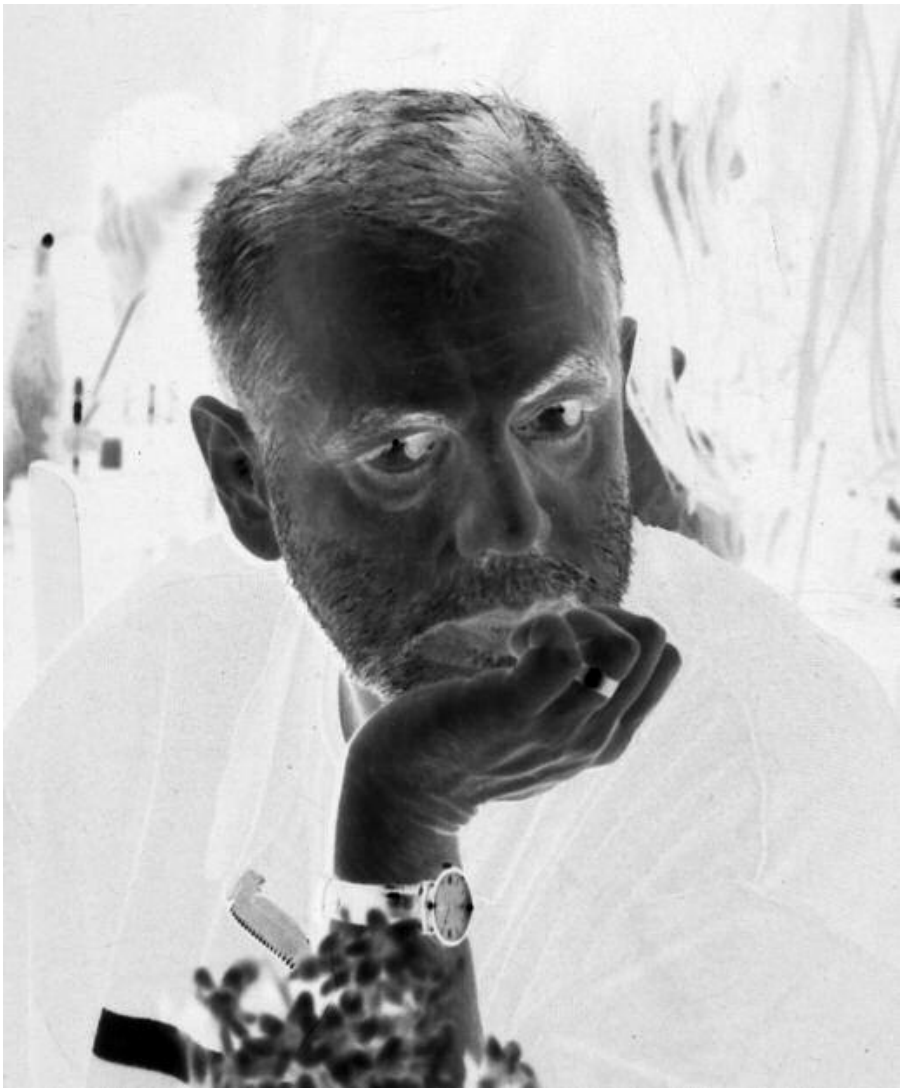

Bogdan Ghiu

Adriana Teodorescu

Breban cu

Eugen Simion.

Foto: Aura Christi

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

de uşor justificabilă), o dinamică reală care punctează lim- fermecător, e mai exotic. Dar nu apare tuturor aşa, iar în bajul. În cazurile scriitoriceşti acestea se desprind de *mains*- breaslă replicile teoretice sau de rostiri sunt revere de lung de *tream*-ul lingvistic cu doze diferite de rafinament în ochii mai linie în tenis sau aşi, ca să dau o referinţă dublu ploieşte-puţin avizaţi dar cu acelaşi efect în branşă.

neascâ: Toma Caragiu şi Ion Stratan. Primul cu schetch-ul

Există suprastereotipizare. Ar fi cam ca diferenţa dintre „Aşa e-n tenis", al doilea cu blagueria poetică tot prăşită în te-lapalisadă şi pleonasm grosolan. Am vorbit mai sus la cazul renul de tenis: meciul de tenis este acela dintre doi oameni Eminescu. Este vorba de o rezultantă a comodităţii intelec- din care Federer nu va pierde niciodată (libelee). Pînă la ne-tualului. A artistului niciodată. Poate numai în cazurile de înţeleasa precipitare a lui Stratan Federer nu a fost învins.

început ale mimetismului faţă de maestru. Or asta se mani- După trecerea poetului la cele veşnice Federer şi-o încaseză

festă nu neapărat în expresie, ci mai degrabă în afectivitate. sistematic de la Nadal (lol)

Scriitorii cult nu contribuie la clişeizare şi stereotip. În

Discriminarea pozitivă cred că e un concept care se aplică

mod firesc popularitatea rostirilor lor – combinaţia wit-ului mai mult în domeniul pieţei locurilor de muncă; cultural-de frumuseţe a spunerii cu adevărul, fie şi personal şi trece- mente nu îl pot raporta pe direcţia scriitoricească.

rea prin filtrul curcubeului de emoţii umane a.k.a. amalga-

Nu. Sau nu am fost atent

mul eterogen, ajunge să impună rodarea şi, ultimativ, tocirea

Nu. I-am văzut pe ei folosindu-se pe ei, de ei, de scrisul

sensului, sau a importanţei spunerii. E.g.: Nichita Stănescu lor. Ei sunt inhabitaţi de scrisul lor, de vocea specială di-spune: poetul ca şi soldatul nu are viaţa personală etc., etc. năuntru. Ei sunt manipulatorii propriilor originalităţi. Este Aurel Pantea spune: şi Nichita spune lucruri cu care o dă în un lucru ca şi dependenţa de adevăr (vezi ineranţa poetică) bară! Şi vin eu, cine sunt eu oare, şi zic: Pantea spune

Este o formă de reducţionism benefic această ‚îmblînzire'.

avioane. Pe mine mă doare Nichita nu teoretic, ci sunt zobit Creează posibilitatea înţelegerii, oamenii avînd conştiinţa că

practic. Nu e vina rostirii lui, nici implicarea mea în acea ros- lucrurile trebuiesc neapărat înţelese exact şi nu neapărat tire sau asumarea deliberată. *Shit just happens*!

numai privite. Dar şi acesta este un stereotip. De înţeles este

Funcţia socială de bază a stereotipizării are irizări di- nevoie numai în fundament. Restul trebuie coroborat cu trăiverse: în umor, în sesizarea lui prin accesarea ironiei, în so- rea celuilalt. Nu există diferenţe decît în vorba Norei Iuga, cializare, în exotic, în fermecător şi în fermecător de segment chemarea vocii, care cheamă starea să acţioneze pîrghiile din de timp, deci ne reîntoarcem la eon, la epocă. E.g: „Ei aş!, Ce- scriitor să declanşeze expresia specială să meargă lucrurile ş copil?". Cazul particular, cum spuneam e mai livresc, e mai către oameni.

Janina – Ion Ianoşi – Nicolae Breban

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

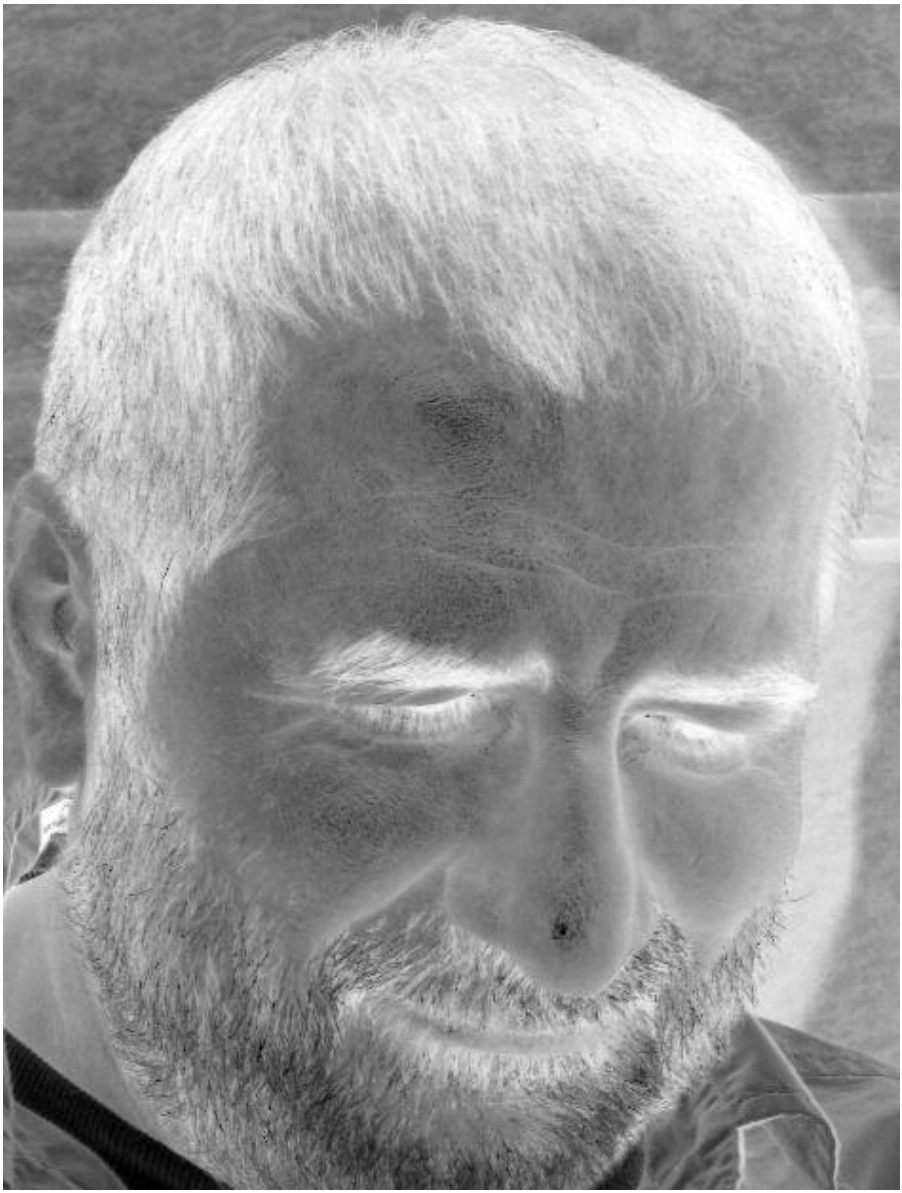

Nu. E o formă de moralizare şi direcţionare schi-
ţată, crochiată care de multe ori dă şi rateuri deraind
în kitsch. Asta în zona comună. Dar şi la case mari.
Elasticitatea depinde de ce vrei de la scriitor, de
ce înţelegi prin actul de împărtăşire al spunerii lui,

de dispoziţia celuilalt de a intra, a numai privi, a se adînci în pe rînd corpusul textual, spiritul, spiritul momentului exprimat specific de către scriitor şi mai depinde şi de structura aceluiaşi celuilalt.zzzzz. Şi de vîrstă. Şi încă alţi cîţiva factori. Depărtarea şi apropierea sunt chestiuni care ţin de perspectivă: e.g. (ficţional): Giordano: pămîntul este rotund! Marele Inchizitor: Ştim, Giordano, ne agasezi politic!. E.g. (livresc): „bună dimineaţa, voi, lemne de foc!/ nici o bună dimineaţa, Giordano Bruno! Azi începe vînătoarea pe capete!" (Traian T. Coşovei, *Vînătoarea pe capete*)

Există numai momente şi stări în care poţi credita anumite rostiri axiomatice cu aspect de stereotipizare dar care nu neapărat intră în paradigmă. Nu există vieţi de invidiat ci numai momente de invidiat ale fiecărei vieţi. Voila! Stereotip aţi vrut. Acum cu 50% mai multe poveţe spuse coţcăreşte!

Sigur că manipulează, sigur că este manipulat.

Sunt grade diferite de turbulenţă interioară. Dar în-

Liviu Maliţa

Adriana Teodorescu

Ioan Moldovan

trebarea este coţcărească şi coţcărească cu pretenţie de poli- rafinate ca autopastişa sau parodierea ei ducînd parodia la cier social. Le intuim cu toţii gradele şi măsurile de manipu- procedeu stilistic foarte bine eterizat. Ineranţa poetică este labilitate (oare suna licenţios? Atunci sunt în grafic!) ale totuşi barometrul care împiedică şi instaurarea disperării stereotipiilor ascunse sun declicuri afective, perversităţi ce- post act creator, a acelei căderi în gol de telecabină, previne rebrale, plictis didactic, moarte de manual pe dimensiuni de instaurarea blocajului de „mantisă" – aşa frumos speculat la *Puiul* la Fred Vasilescu.

fowlesian, acea *mise-en-echec*, care nu înseamnă deraierea pe

În relaţia scriitorului cu sine însuşi numai donquijotis- linie moartă sau derapajul extrem, ci blocajul la mantinelă

mul poate duce la manierizare – cazul poeziei – care duce la în hochei, recuperabil ca act pentru a putea eufemiza conti-stingere poetică. Ignorarea semnalului declanşează supape nuitatea statutului de scriitor viu.

ca mitizarea şi alte trucuri de supravieţuire, inclusiv cele mai

Absolut!! Cel puţin într-o măsură. Perspectiva, din nou!

Eugen Uricaru,

Alexandru Condeescu,

Eugen Simion

şi Nicolae Breban

Anda IONAŞ

Existenţa ca haos

● Ce legături consideraţi că există, dacă există, între stereotip şi construirea socială a realităţii, între stereotip şi arhetip, stereotip şi model sau între stereotip şi mit?

Pentru a ajunge la problema construirii sociale a realităţii, vreau să aduc în discuţie existenţa unor structuri, modele, ,,patternuri", după cum le numeşte psihologia cognitivă, în baza cărora indivizii iau contact cu realitatea, îşi organizează experienţa şi care sunt necesare, pentru că oferă o serie de repere vieţii psihice, fără de care nu este posibilă interacţiunea

noastră cu lumea înconjurătoare.

Psihologul elveţian Jean Piaget remarca la începutul secolului al XX-lea că de la cea mai fragedă vârstă omul îşi formează nişte ,,teorii“ despre obiecte şi funcţionarea lor, despre relaţiile cu fiinţele ce-l înconjoară, fapt ce conduce la apariţia unor,,scheme“. Adaptarea la mediu presupune în opinia sa două etape : de asimilare şi de acomodare. Când copilul se confruntă cu o situaţie nouă, el încercă să o înţeleagă în termenii schemelor preexistente (ceea ce Piaget numeşte ,,asimilare“). Dacă obiectul sau evenimentul nu se potriveşte schemelor, atunci copilul le va modifica şi le va adapta (,,acomodare“). Aceste pat-

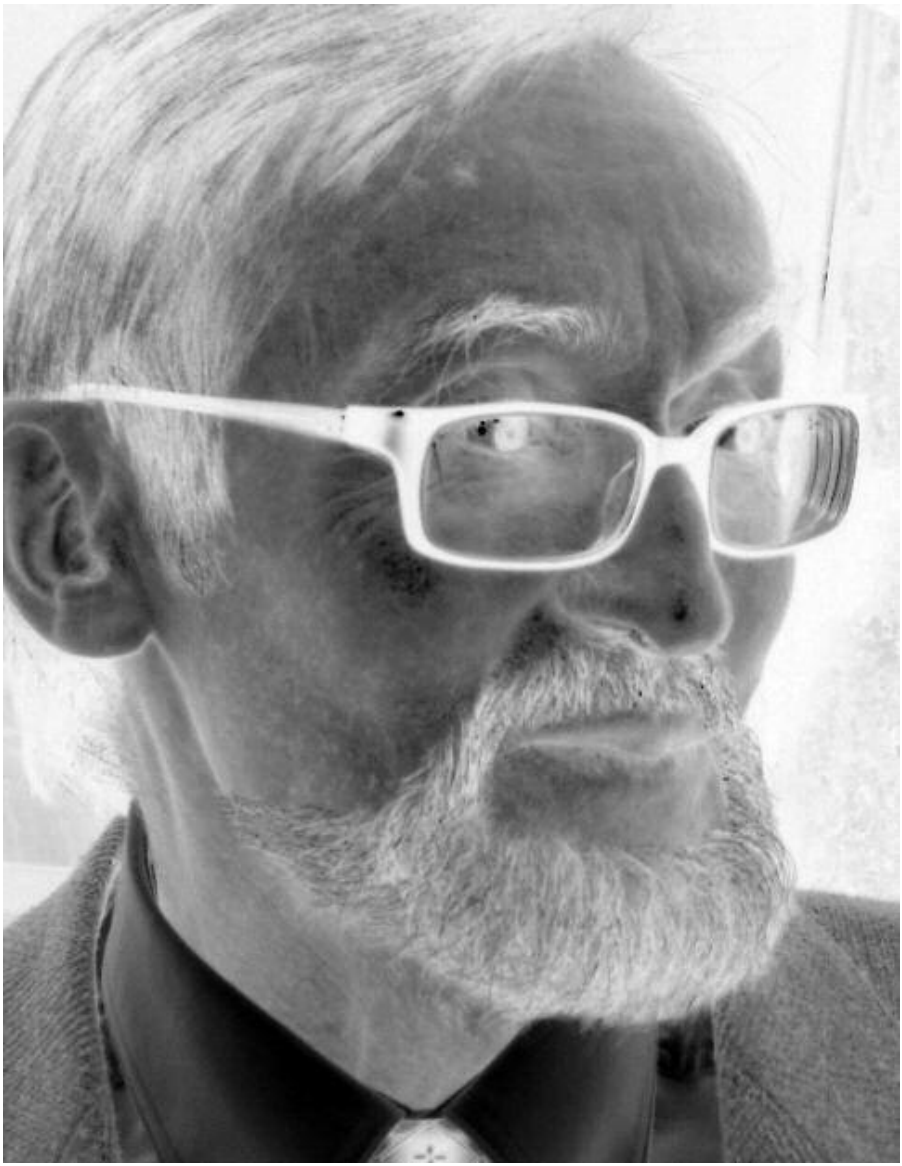

tern-uri (de la cele mai simple la cele mai complexe) pot fi numite şi ,,stereotipuri“ şi în esenţă sunt necesare, cu condiţia ca ele să permită a fi modelate, reorganizate. O serie de modele, de valori, de comportamente care şi-au dovedit valabilitatea, utilitatea, pentru viaţa psihică pot deveni

un impediment în momentul în care se refuză adaptarea la situaţii noi. Cu cât omul este mai dispus să-şi restructureze viziunea asupra existenţei, cu atât este mai adaptabil, fără a înţelege prin aceasta lipsă de personalitate, sau sugestibilitate exagerată.

În acelaşi fel acţionează stereotipurile pentru viaţa socială. Fără existenţa lor (a unor norme de conduită, a unei organizări sociale) existenţa unui grup de indivizi ar fi un haos. Ele sunt necesare până la un punct. Există un echilibru fragil între necesitatea menţinerii unor formule, stereotipuri şi deschiderea spre acceptarea unor noi perspective. Problema corelaţiei dintre stereotip, arhetip, mit este mult prea complexă ca să poată fi discutată aici, dar este clar că pot fi găsite numeroase analogii. Pentru Carl Gustav Jung arhetipurile sunt forme preexistente, transmise ereditar, „imagini primordiale", „reprezentări colective", „reziduuri arhaice". Teoria sa, fascinantă de altfel,

Vasile Andru

Adriana Teodorescu

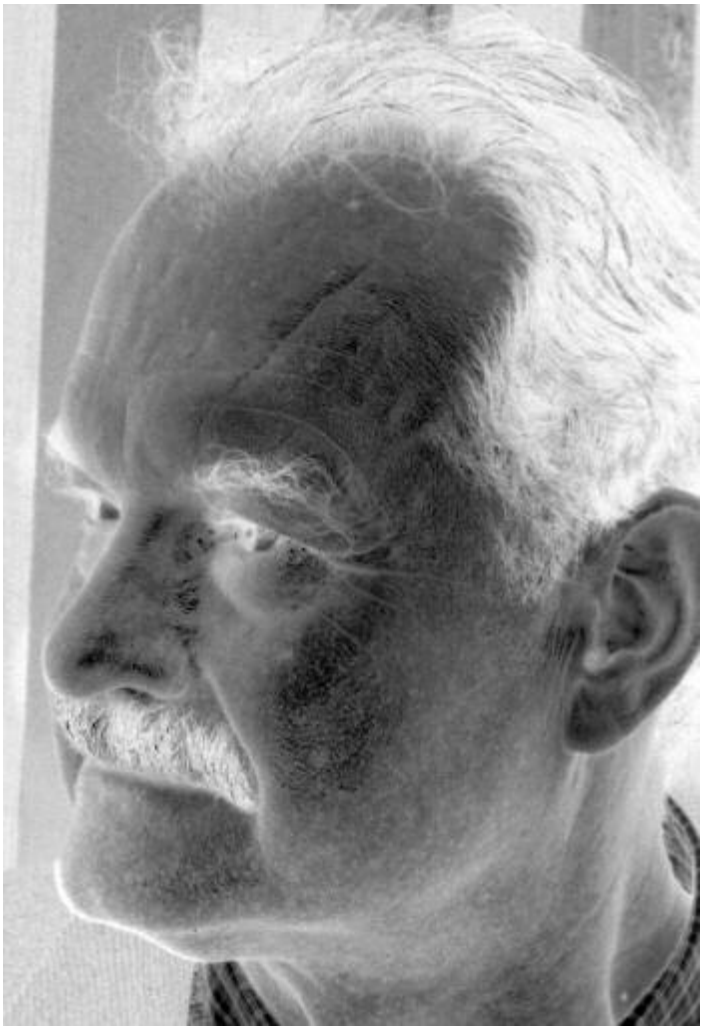

despre ,,inconştientul colectiv” nu şi-a dovedit însă valabilitatea ştiinţifică. Prin caracterul lor inefabil, arhetipurile lui Jung se apropie de ,,ideile” lui Platon, care îşi aveau sediul undeva în metafizic, dobândind pe pământ existenţă concretă, sau de categoriile ,,apriorice” ale conştiinţei care precedă experienţa în concepţia lui Kant.

Miturile sunt arhetipuri metaforizate. Ele spun întotdeauna o poveste despre care se crede că s-a întâmplat în timpuri primor-

diale. Dacă arhetipul nu este perceput conştient, mitul se creează şi se perpetuează numai prin acţiuni voluntare, pe cale orală în societăţile arhaice, ulterior prin scrieri literare mai ales (pentru că are la bază structuri narative) dar şi prin alte forme artistice, iar în contemporaneitate chiar prin mijloace audio-vizuale. Deşi primele povestiri mitologice sunt vechi de când lumea, societatea modernă şi-a creat şi ea propriile mituri.

Psihologia nu a putut stabili exact în ce măsură există ,,formule" înnăscute în baza cărora e structurată experienţa noastră sau în ce măsură anumite modele sunt dobândite prin interacţiune socială sau prin educaţie. Cert este că cei trei factori ai dezvoltării psihice (ereditatea, mediul şi educaţia) conlucrează.

● Sunt stereotipurile generatoare de kitsch?

Desigur, stereotipurile sunt generatoare de kitsch, pentru că una dintre cele mai cunoscute trăsături după care un produs artistic poate fi catalogat drept *kitsch* este încercarea sa de a răspunde preferinţelor marelui public, folosind anumite clişee formale şi tematice consacrate, fapt ce presupune lipsă de originalitate. Repudierea kitsch-ului se face atât în baza considerentului că el exprimă prostul gust, exagerarea, lipsa de armonie, cât şi a faptului, că prin copierea unui model, arta îşi pierde valoarea, tocmai pentru că speră să înşele, să fure. Cu alte cuvinte în respingerea kitsch-ului argumentele estetice şi morale se susţin reciproc.

Ion Simuţ

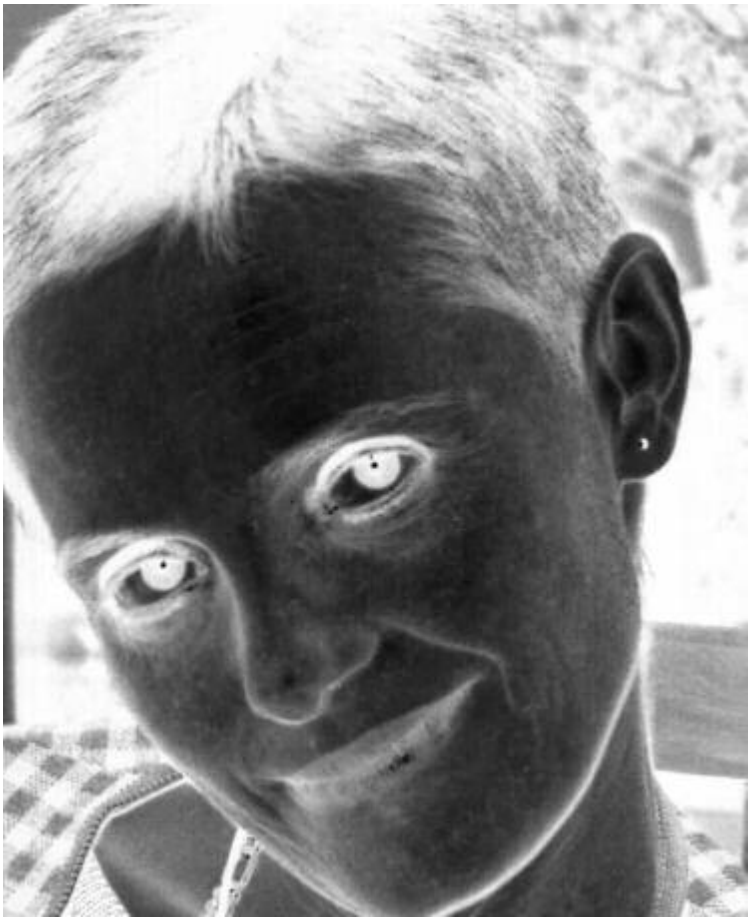

Aura Christi.

Fotografie de Nicolae Breban

Gabriel Dimisianu, Nicolae Manolescu,

Aura Christi şi Nicolae Breban

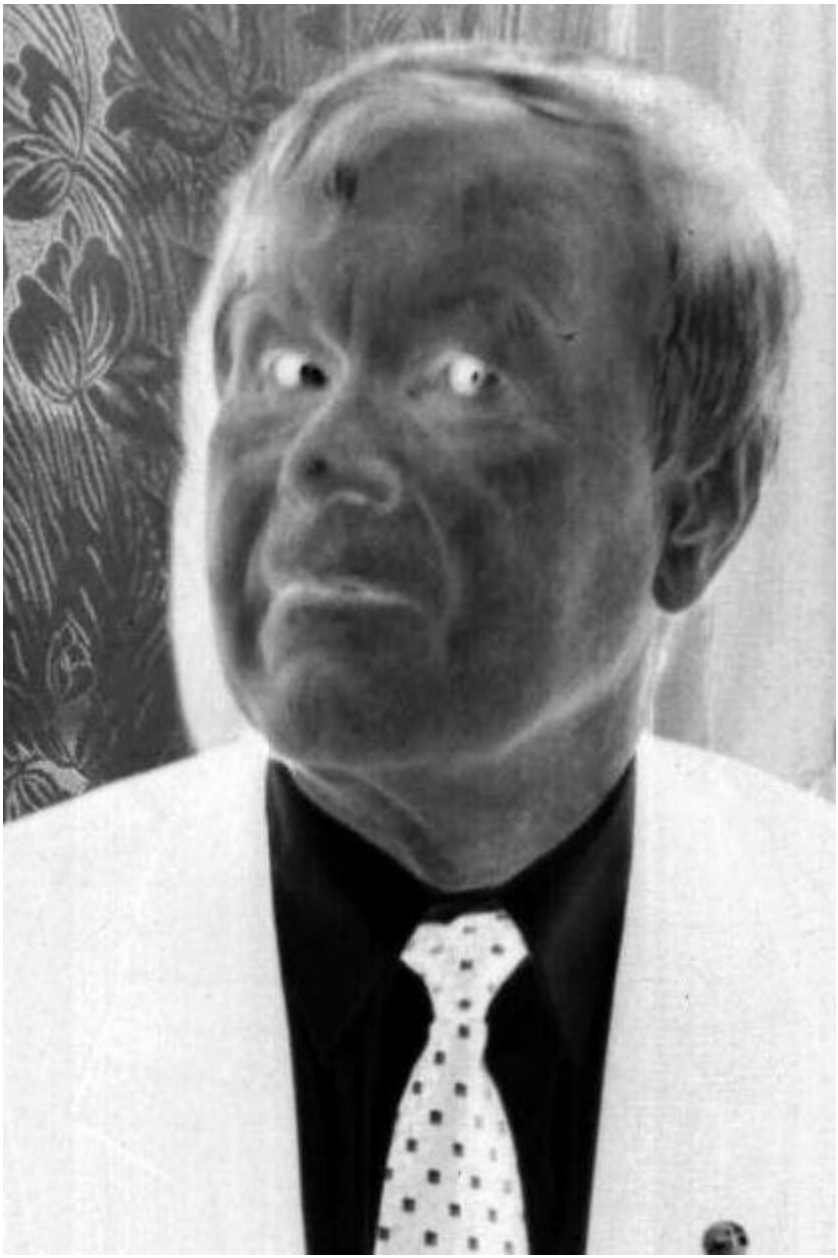

Paul TUMANIAN

Stereotipii vechi şi noi în lumea literelor

Pornind de la premisa că sensul figurat al *mitului* (esen-

ţialmente pozitiv) se suprapune cu sensul propriu al *stereo-*

tipiei (preponderent negativă), pot să spun că pentru unii din generaţia mea, poate pentru cei mai mulţi, mitul scriitorului văzut ca un demiurg al literelor, puternic în interioritatea sa, sensibil, pătrunzător, inventiv, dezinteresat de confort şi de avantaje materiale, dar recompensat copios – şi pe merit – pentru creaţia sa dedicată moralei şi binelui semenilor, acest mit s-a prăbuşit (aproape) brusc la vârsta când au păşit de la conştiinţa critică a celor din anturajul lor la conştiinţa critică a realităţii în sens mai larg, inclusiv politice.

Îmi amintesc de o întâmplare când, pionier fiind, am participat la nu ştiu ce comemorare legată de închisoarea Doftana, templu comunist, situată în vecinătatea Câmpinei, unde locuiam. Timp de minute bune, cât am stat smirnă, în chip de strajă, alături de câţiva colegi-pionieri, ca anexă a

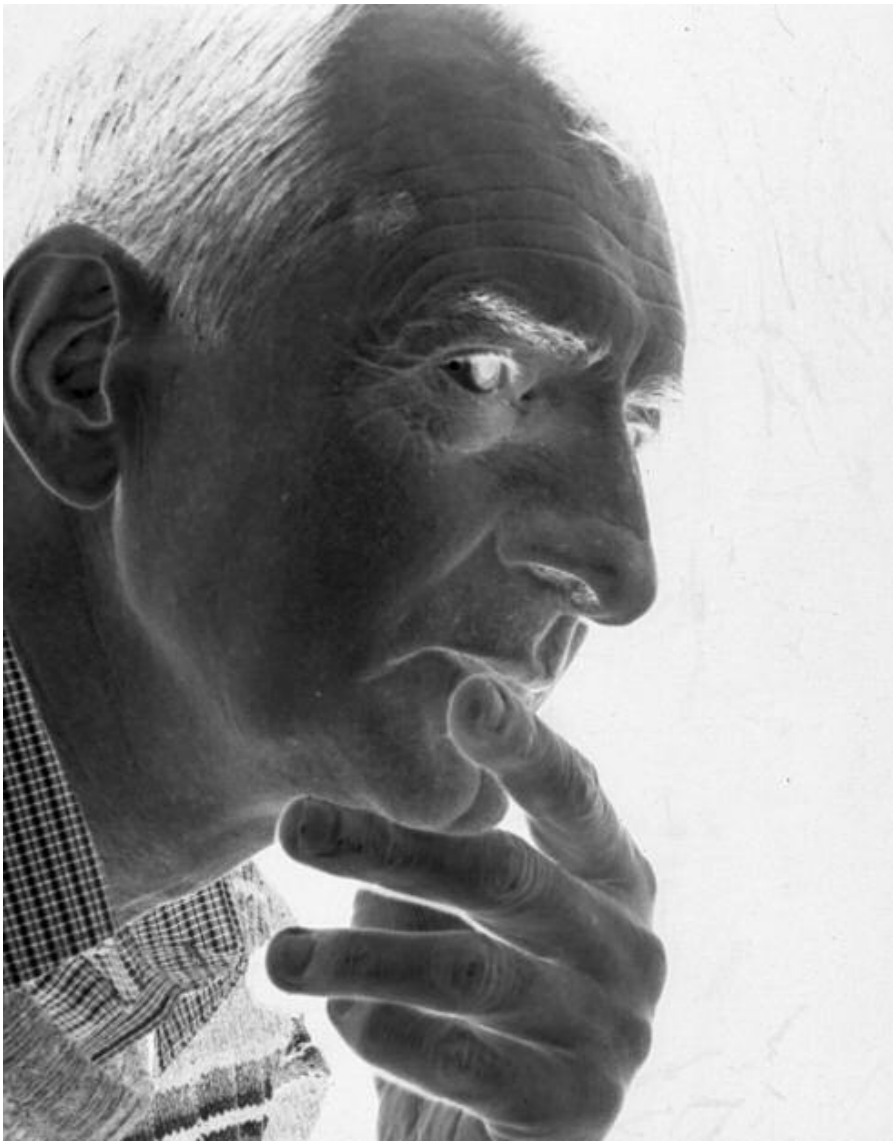

oficialităţilor, în picioare pe creasta unui zid
pe jumătate năruit, am tras cu coada ochiului
la un personaj care mi-a stârnit admiraţia:
un bărbat chipeş, care se plimba agale din-
colo de cordonul de ordine, nestingherit, căl-
când pe iarbă, în timp ce, cu o mină

concentrată, nota de zor într-un carnet. Vezi bine, era *reporterul*. Ajuns acasă, am aşternut pe hârtie impresiile lăsate de ceremonie într-un carnet care, pentru câteva însemnări sporadice, mi-a ţinut loc de jurnal, încheindule cu însemnarea: „Să ajung ca el este cel mai mare vis al meu!”... Nu mai mult de doi sau trei ani mai târziu mi-am spus: scriitor sau ziarist, n-a fost decât un scribălău, slujitor al regimului, privilegiat prin faptul însuşi de a i se fi permis (de fapt, ordonat) să se desfăşoare îndărătul cordoanelor de ordine! Tot atunci scriam un pamflet despre Sadoveanu, unul dintre primii scriitori care au inaugurat era compromisurilor cu noul regim, comunist, şi, în cercul nostru de prieteni, îi repudiam zgomotos – cu pornirile iconoclaste ale vârstei, dar nu numai – pe ceilalţi colaboraţionişti ai literelor. Mă rog, poate pripit. Mai mult decât atât, ne orientam cu toţii – nu

Nicolae Prelipceanu

Adriana Teodorescu

Mihai Cimpoi, Vlad Zbârciog şi Arcadie Suceveanu

numai în cercul restrâns al prietenilor –, cu o excepţie sau noilor stereotipii este, încă o dată, acela că sunt uzitate şi pri-două, către studiul disciplinelor ne-umaniste, nutrind spe- zate preponderent în cercuri exclusiviste, şi că masa cititori-ranţa (iluzia) că astfel, de-a lungul carierei, vom fi mai puţin lor se încăpăţânează să le respingă.

expuşi compromisurilor inerente umaniştilor... Aşa că, ris-

Continuă „mitul" periodizării strict calendaristice a scrii-

când înglobarea pe nedrept a celor, puţini la număr, care şi- torimii române: stereotipiile „şaizeciştilor" („şaptezeciști", au păstrat nealterată coloana vertebrală, cred că în România nu?), „optzeciştilor", „nouăzeciştilor" şi aşa mai departe – să

a funcţionat „cu brio" *stereotipia scriitorului colaboraţionist*, vedem până unde va continua această taxonomie absurdă, cu extindere mult dincolo de graniţa „obsedantului deceniu", lipsită de orice substanţă –, cu care literaţii se gratulează re-

şi cu amploarea compromisurilor adecvată permisivităţii va- ciproc, în lipsa unor puncte de inflexiune tematice şi mai ales riabile a regimului. Asta, cu atât mai mult cu cât „arhetipul" stilistice reale între respectivele categorii, forţând, probabil, scriitorului român – ca

să uzez de întreaga familie de con- modelul paşoptiştilor, destul de anemic şi el.

cepte propuse spre dezbatere – este acela al mânuitorului me-

Continuă să fie în vogă stereotipia postmodernismului...

diocru al condeiului, independent de tematică; desigur, cu normativ. Iată, mi-a căzut privirea, cu ceva timp în urmă, pe excepţiile de rigoare.

un fragment din cronica unui roman scris de unul din tinerii

Dar astăzi? După schimbarea de regim, „vechea gardă", autori români de succes, din „valul Polirom". Scria autorul

după o privire binevoitoare în oglindă, şi-a descoperit „mitul" cronicii: „Dacă mai există vreo îndoială de caracterul pos-rezistenţei (retrospective) prin cultură, trăind în continuare tmodern al scrierii, autorul o spulberă eficient atunci când..."

„melancolia pierderii pentru totdeauna a momentului [disi- Şi urmează alibiul care l-a salvat *in extremis* pe bietul autor denţei din trecut]", ca să citez din literatura de blog. Rezis- de la o asemenea degradantă suspiciune. A nu fi postmodern tenţă pe care prea puţini dintre consumatorii de literatură azi – a scrie nefragmentat, cronologic, ne-periferic etc. etc. –

autohtonă de astăzi se arată dispuşi s-o ia în serios. Iar edi- este o culpă peste care niciun estet al literelor nu îşi permite torii au descoperit „mitul" memorialistului (anticomunist) să treacă. Şi, de asemenea, niciun editor care îşi propune ca vandabil. Până la un punct. Cu o autobiografie în foarte producţia sa să nu intre în colimatorul criticii... postmoderne.

multe cazuri recondiţionată conform noilor exigenţe.

Dar noua generaţie? Ei bine, noua generaţie de scriitori

nu are (încă) memorie spre a o fructifica literar în memoria-

listică şi nu a rezistat prin cultură pentru că la vremea res-

pectivă încă nu exista pe lume. În schimb a ales calea

minimalismului/mizerabilismului – literar şi existenţial – pe

care şi-a impus-o sieşi, de o manieră normativă (deci stereotip), cu extensii mai mult decât avantajoase în arta cinematografică. Desigur, iarăşi, cu excepţiile de rigoare. Ghinionul

Adriana TEODORESCU

Falsă încheiere sau despre frica de stereotip

Vă mărturisesc că aceasta nu este încheierea pe care o plănuisem. Şi vă asigur că

nu am renunţat la ea, la cea bună, cea analitică, cea conclusivă, cea

inteligentă, cea ra-

ţională nici pentru că nu mai am timp să scriu altceva decât o lucrare în care doi oameni,

eu şi cu mine, unul prea tăcut, altul din care cuvintele curg, ne supraveghem circum-

specţi, nici pentru că mi-e foarte greu să mă joc de-a vreun dumnezeu lent, care pentru

că n-a existat în vremea creaţiei se trezeşte la viaţă în timpul comentariului. Deşi am-

bele motive sunt la un pas de a fi adevărate, ele nu reprezintă cauza pentru care am

decis să aplic un nemilos şi ultim *delete* primei încheieri. Citind toate intervenţiile din

această anchetă, am rezonat cu unele, am considerat false argumentele sau ideile altora,

însă am apreciat mult faptul că, indiferent de timpul liber rămas, indiferent de dispo-

nibilitatea de a da verdicte, oamenii, majoritatea lor scriitori sau critici literari, s-au im-

plicat, unii mai mult, alţii mai puţin, şi au încercat, în modul lor, să elucideze

problematica, atât de extinsă, a stereotipului, identificabilă în multiple planuri, de la

cel lingvistic, la cel literar, social sau politic. Ceea ce mi-a trecut mai puţin prin minte,

după ce am alcătuit ancheta, dar ceea ce, cu siguranţă, a intrat în ideea mea iniţială de

a propune o astfel de dezbatere, a fost faptul că stereotipul ţine, înainte de toate, de un

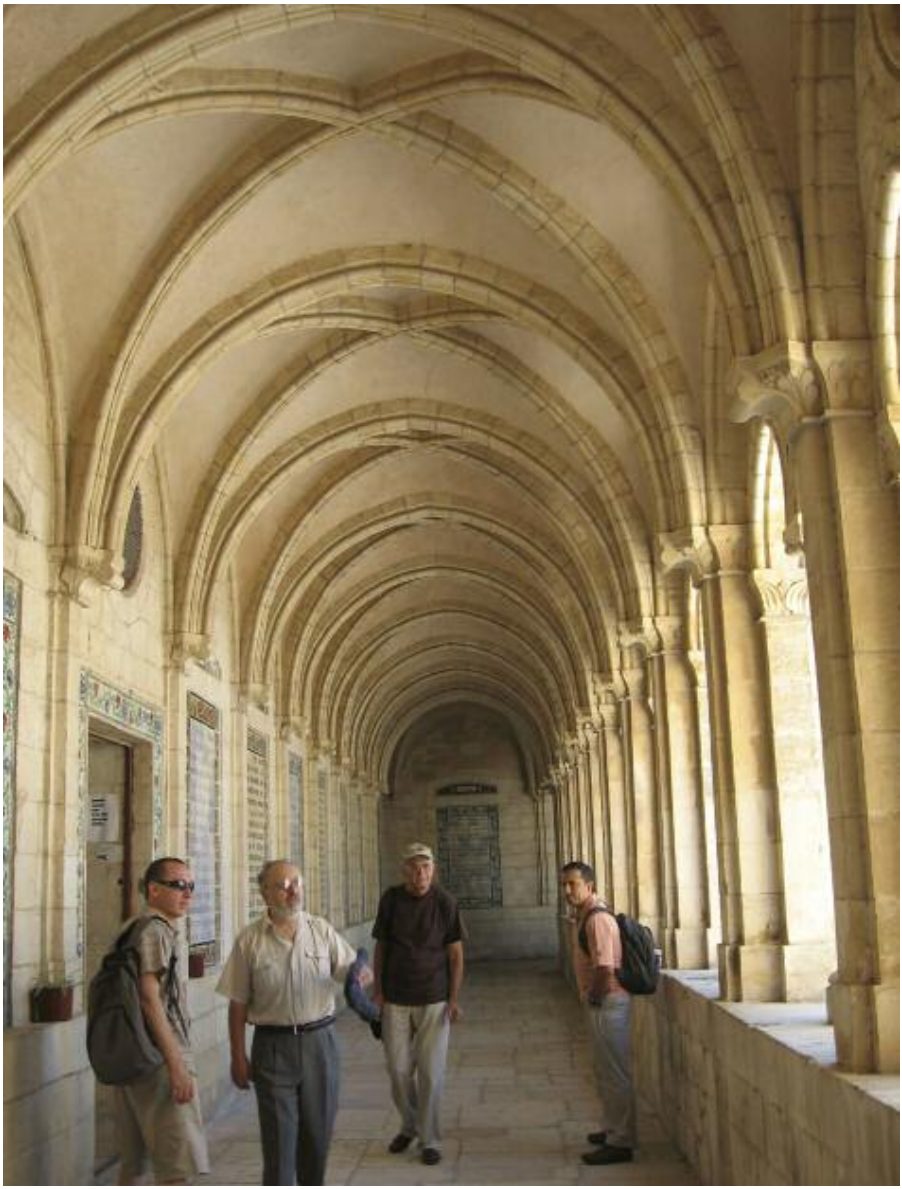

Leon Volovici cu Andrei Potlog şi George Voicu

Premiile Conte.

Constantina Raveca Buleu

plan ontologic. Că da, cum spuneam în propunerea de anchetă, ne repetăm cumplit, asemănându-ne între noi mai mult decât diferind, că da, cum nu mai spuneam, suntem atât de mult propria noastră repetiţie, în ceea ce facem, ceea ce scriem, ceea ce simţim, încât. Încât e suficient ca, ajuns la un anumit nivel de luci-

ditate, să vrei să închei o anchetă despre stereotipie fără să înmănunchezi disciplinar opiniile, fără să faci grădini din parcuri, fără să ai pretenţia că poţi aduce ordinea doar pentru a răspunde sau a corespunde unei necesităţi umane de ordine, fără să te liniştești pe tine.

Vă mai mărturisesc că nu am ajuns singură la această opţiune de spulberare a concluziilor standard. Printre cei care au răspuns se află şi cineva care nu apare efectiv în Anchetă şi căruia nu îi pot dezvălui numele, întrucât răspunsul său nu a intrat pe filiera *oficială*, cineva căruia ar trebui să îi mulţumesc . Şi apoi, răspunsul său a fost, simultan, un accept – *poate, mai târziu, dacă e timp*, şi un refuz de a răspunde la anchetă. M-a obsedat însă această ultimă parte, refuzul. Şi pornind de la acesta, cred acum că, dincolo de frica de ceilalţi, de stereotipiile în care alţii ne pot încadra sau, dimpotrivă, prin care noi îi putem judeca, frica cea mai mare ar trebui să fie pentru stereotipia proprie. Pentru acele momente când îţi dai seama că te transformi în propria ta imitaţie şi îţi rămân puţine de făcut. Iar pentru cei care se ocupă, în varii feluri, cu scrisul, acest mecanism de reiterare poate fi suicidal. Aşa că am şters cu bună ştiinţă cele trei-patru pagini de concluzii. Pentru a fi avut senzaţia de a fi început să le scriu încă de dinainte de a primi răspunsurile şi, mai ales, pentru a nu aplica mecanismul *tipic* al închiderii în concluzii, pentru a lăsa opiniile celor care au participat la această anchetă despre un anumit fel

de încarcerare, ca şi pe cele ale publicului cititor, libere. Cândva, când umbra stereotipului se va fi exorcizat în vreun mod, va fi timp şi pentru teorii.
Eugen Negrici
Rita CHIRIAN
Poeţii sunt alcoolici, iar prozatorii sunt graşi /55
Petrişor MILITARU
Kill your idols /61
Nicoleta DABIJA
De ce să fie tocmai scriitorul ocolit de stereotipuri? /63
Cuprins
Titu POPESCU
Orgoliul scriitoricesc /67
Daniel D. MARIN
Gheorghe SCHWARTZ
Ne stereotipizăm şi chiar mitizăm /71
Stereotipiile ne economisesc mult viaţa /9
Constantin M. POPA
Daniel VIGHI
Scriitorul îşi arogă un statut privilegiat /79
Discursul politic este eficient dacă ajunge stereotip şi dacă
Francisc-Norbert ORMENY
nu oboseşte de stereotipia sa /19
Demonstraţia propriului gol interior /83

Răzvan ŢUPA

Tatiana DRAGOMIR

Kafka dornic să meargă pe motocicletă (cum apare în

Compromisuri faţă de normă ori tipar /93

corespondenţă) nu prea se potriveşte cu imaginile subţiate

Alexandru CIOCAN

de tot felul de siropuri criticoide

/23

Maladii necesare /95

Şerban AXINTE

Mircea GHEORGHE

Stereotipiile mele /29

Producerea uneltelor /113

Ovidiu BARON

Mihai VIERU

Despre scriitori, numai de bine /33

Primele stereotipuri /119

Emil RAŢIU

Anda IONAŞ

Cecitatea intelectuală /37

Existenţa ca haos /131

Maria-Ana TUPAN

Paul TUMANIAN

Stereotipul diseminat de scriitori /39

Stereotipii vechi şi noi în lumea literelor /135

Dorin ŞTEFĂNESCU

Adriana TEODORESCU

Stereotipia poate păcăli spiritul critic /47

Falsă încheiere sau despre frica de stereotip /139

Mariana GORCZYCA

Tema este importantă /51

Îmblânzirea diferenţei. Stereotipizarea socială a scriitorului

143

Document Outline

- Gheorghe SCHWARTZ. Stereotipiile ne economisesc mult viaţa
- Daniel VIGHI. Discursul politic este eficient dacă ajunge stereotip şi dacă nu oboseşte de stereotipia sa
- Răzvan ŢUPA. Kafka dornic să meargă pe motocicletă (cum apare în corespondenţă) nu prea se potriveşte cu imaginile subţiate de tot felul de siropuri criticoide
- Şerban AXINTE. Stereotipiile mele
- Ovidiu BARON. Despre scriitori, numai de bine
- Emil RAŢIU. Cecitatea intelectuală
- Maria-Ana TUPAN. Stereotipul diseminat de scriitori
- Dorin ŞTEFĂNESCU. Stereotipia poate păcăli spiritul critic
- Mariana GORCZYCA. Tema este importantă
- Rita CHIRIAN. Poeţii sunt alcoolici, iar prozatorii sunt graşi
- Petrişor MILITARU. Kill your idols
- Nicoleta DABIJA. De ce să fie tocmai scriitorul ocolit de stereotipuri?
- Titu POPESCU. Orgoliul scriitoricesc
- Daniel D. MARIN. Ne stereotipizăm şi chiar mitizăm
- Constantin M. POPA. Scriitorul îşi arogă un statut privilegiat
- Francisc-Norbert ORMENY. Demonstraţia propriului gol interior
- Tatiana DRAGOMIR. Compromisuri faţă de normă ori tipar
- Alexandru CIOCAN. Maladii necesare
- Mircea GHEORGHE. Producerea uneltelor
- Mihai VIERU. Primele stereotipuri
- Anda IONAŞ. Existenţa ca haos
- Paul TUMANIAN. Stereotipii vechi şi noi în lumea literelor
- Adriana TEODORESCU. Falsă încheiere sau despre frica de stereotip